

Rat Armije BiH i HVO-a u Gornjem Vakufu-Uskoplju tijekom 1993. godine

---

Zadro, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:725609>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Lucija Zadro

**RAT ARMIJE BiH I HVO-a U GORNJEM
VAKUFU-USKOPLJU TIJEKOM 1993.**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA POVIJEST

LUCIJA ZADRO

**RAT ARMIJE BiH I HVO-a U GORNJEM
VAKUFU-USKOPLJU TIJEKOM 1993.**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Vladimir Šumanović

Sumentor: doc. dr. sc. Mijo Beljo

Zagreb, 2022.

Sažetak

Nakon niza incidenata tijekom 1992., na području Gornjega Vakufa-Uskoplja u siječnju 1993. izbio je težak sukob Armije BiH i HVO-a koji se smatra početkom rata Muslimana i Hrvata, kao jedne od etapa rata u BiH (1992. – 1995.). Iako je hrvatska strana bila uspješnija u borbama, nije realizirala pobjedu te je dala prednost međunarodnim pregovorima. Tu je poziciju iskoristila Armija BiH koja je u narednome razdoblju zauzela nekoliko dominantnih točaka na području Gornjega Vakufa, kojima je HVO ovladao još u siječnju. Uslijedilo je nekoliko mjeseci permanentno napetoga stanja, a u srpnju 1993. otpočela je ofenziva Armije BiH na HVO koja je rezultirala padom Bugojna i dijela Gornjega Vakufa pod muslimansku kontrolu. Tijekom kasnoga ljeta i jeseni HVO je uspješno odolijevao napadima, unatoč brojnim teškoćama. Obje su strane vodile rat s čvrsto utvrđenih i ukopanih položaja, zbog čega su pomaci na crtama uglavnom bili ograničenog opsega. U studenome 1993. HVO je pokrenuo operaciju „Buna“ s ciljem ovladavanja širim područjem Gornjega Vakufa te spajanja s hrvatskim enklavama u srednjoj Bosni, ali na koncu nije bilo većeg uspjeha.

Ključne riječi: HVO; Armija BiH; rat; Gornji Vakuf-Uskoplje; BiH

Abstract

After a series of incidents in 1992, a severe conflict broke out in the Gornji Vakuf-Uskoplje area in January 1993 between the Army of BiH and the HVO, which is considered to be the beginning of the war between Muslims and Croats, as one of the stages of the war in BiH (1992 – 1995). Although the Croatian side was more successful in combat, it did not persevere in victory, but gave priority to international negotiations. This position was used by the Army of BiH, which in the following period occupied several dominant points in the area of Gornji Vakuf, over which the HVO took control in January. Several months of permanent tension ensued, and in July 1993 the Army of BiH launched an offensive against the HVO, which resulted in the fall of Bugojno and part of Gornji Vakuf under Muslim control. During the late summer and autumn, the HVO successfully resisted attacks, despite numerous difficulties. Both sides waged war from firmly fortified and buried positions, which is why the shifts on the lines were mostly of limited scope. In November 1993, the HVO launched Operation “Buna” with the aim of capturing the wider area of Gornji Vakuf and merging with Croat enclaves in central Bosnia, but in the end there was no major success.

Keywords: HVO; Army of BiH; war; Gornji Vakuf-Uskoplje, BiH

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. NAGOVJEŠTAJI SUKOBA	2
3. POČETAK OTVORENOGA RATA U SIJEČNJU 1993.....	7
3.1. POČETNA FAZA SUKOBA	7
3.2. VANCE-OWENOV PLAN	13
3.3. ZAOŠTRAVANJE SUKOBA.....	15
3.4. OFENZIVA I USPJESI HVO-a.....	19
3.5. ZAVRŠETAK BORBENIH DJELOVANJA.....	27
3.6. REZULTATI SIJEČANJSKOGA RATA U GORNJEM VAKUFU	30
4. NAPETOSTI IZMEĐU DVAJU SUKOBA.....	31
5. RATNI DOGAĐAJI U GORNJEM VAKUFU U LJETO 1993.	35
5.1. KRATKOTRAJNI SUKOBI U LIPNJU.....	35
5.2. OFENZIVA ARMIJE BiH NA BUGOJNO I GORNJI VAKUF.....	37
5.3. KRATKI PRESJEK DOGAĐANJA NA POLITIČKOJ SCENI	48
6. OPERACIJA „NERETVA 93“ NA USKOPALJSKOM BOJIŠTU	49
7. OPERACIJA „BUNA“	53
7.1. STANJE NA BOJIŠTU U PRVOJ POLOVICI STUDENOGA 1993.	53
7.2. PLAN I PROVEDBA OPERACIJE „BUNA“	54
8. ZAVRŠNA FAZA RATA NA USKOPALJSKOME BOJIŠTU.....	57
9. ZAKLJUČAK	59
10. BIBLIOGRAFIJA	61

1. UVOD

Grad Gornji Vakuf-Uskoplje¹ nalazi se u dolini rijeke Vrbas, na području koje spaja srednju Bosnu sa sjevernom Hercegovinom. U ratnom je razdoblju ovaj položaj imao strateško značenje te je Gornji Vakuf-Uskoplje zato, između ostaloga, bio jedno od najspornijih mjesta u odnosima Hrvata i Muslimana u BiH. Štoviše, smatra se kako je upravo u Gornjem Vakufu-Uskoplju započeo jednogodišnji rat Hrvatskoga vijeća obrane (HVO) i Armije Bosne i Hercegovine (Armije BiH), kada su povremeni incidenti prerasli u otvorene sukobe. U ovome će se radu analizirati ratni događaji tokom 1993. na području Gornjega Vakufa-Uskoplja, koji u nekim segmentima mogu ocrtati šire interese i ciljeve dviju sukobljenih strana. Posebna će se pažnja posvetiti sukobu u siječnju 1993. te Vance-Owenovom planu o kojemu se istovremeno raspravljalo na političko-diplomatskoj sceni. Opisat će se sukobi u ljeto 1993. kada je Armija BiH pokrenula ofenzivu na bugojansko i uskopaljsko područje, kao i dio operacije „Neretva 93“ koji se odvijao na ovome bojištu. Razložiti će se unutarnji problemi s kojima se HVO tada suočavao, kao i pitanje učešća Hrvatske vojske (HV) u ratu u BiH. Rad se zaključuje opisom operacije „Buna“, kojom je HVO nastojao ovladati Gornjim Vakufom-Uskopljem i stvoriti povoljnu poziciju za deblokadu enklava u srednjoj Bosni, te kratkim pregledom najvažnijih događaja krajem 1993. i početkom 1994. Pri pisanju ovoga rada korištena je izvorna dokumentacija koja je pohranjena u bazi podataka Međunarodnoga kaznenoga suda za bivšu Jugoslaviju u Haagu, kao i ona koja se nalazila na sada nedostupnoj stranici generala Slobodana Praljka. Također, u tekstu se koristi i relevantna literatura dosad napisana o ovoj problematici.

---

¹ Grad se službeno naziva Gornji Vakuf-Uskoplje od 2001. te naziv Gornji Vakuf koriste uglavnom Muslimani, a Uskoplje Hrvati. U ratnim dokumentima hrvatske strane koristio se naziv Gornji Vakuf do ljeta 1993., nakon čega se općina i grad učestalije nazivaju Uskoplje.

2. NAGOVJEŠTAJI SUKOBA

Uoči rata na području općine Gornji Vakuf živjelo je 14.063 Muslimana, 10.706 Hrvata i 110 Srba.² Zbog takvoga sastava stanovništva u fokusu su bili hrvatsko-muslimanski odnosi, koji su od samoga početka bili napeti te su popraćeni dvama oružanim incidentima u lipnju i listopadu 1992.³ Nakon toga bilo je posebno zahtjevno uspostaviti suradnju i normalizirati odnose. U izvješću o sukobima u Gornjem Vakufu u lipnju 1992. zapovjednik općinskoga stožera HVO-a Gornji Vakuf Zrinko Tokić istaknuo je problematičnu prisutnost oko 12.000 muslimanskih izbjeglica iz Donjega Vakufa, što je poremetilo dotadašnju etničku ravnotežu na području općine Gornji Vakuf. Tokić je zaključio kako „ne da prijeti opasnost samo našoj općini nego i susjednim (Bugojno, Novi Travnik, Travnik), a naš je zaključak da smo im (muslimanskim snagama, op.) mi prvi neprijatelji pa tek onda četnici“.⁴

Krajem kolovoza 1992. HVO je započeo formiranje četiriju operativnih zona, a općina Gornji Vakuf pripala je Operativnoj zoni Sjeverozapadna Hercegovina (OZ SzH), zajedno s područjima Posušja, Livna, Tomislavgrada, Kupresa, Prozora, Bugojna, Jablanice i Konjica.⁵ U studenome 1992. organizirano je Zapovjedništvo OZ SzH u Tomislavgradu, pod čiju je ingerenciju stavljeno devet postrojbi, među kojima i brigada „dr. Ante Starčević“ u Gornjem Vakufu.⁶ U formacijskom je ustroju Armije BiH Gornji Vakuf pripadao području 3. korpusa sa sjedištem u Zenici. U studenome 1992. u Gornjem je Vakufu uspostavljen Općinski štab obrane, kojim je zapovijedao Fahrudin Agić te 317. brdska brigada (bbr.).⁷ Komanda brigade ubrzo je premještena u Gradsku kavanu, u samome centru Gornjega Vakufa.⁸

Presudan trenutak u razvoju sukoba dogodio se u prosincu 1992. kada je Armija BiH svoje snage u Gornjem Vakufu ojačala ljudstvom iz Jajca. Nakon kasnijega zarobljavanja od strane HVO-a nekoliko je muslimanskih vojnika ispričalo kako su nakon srpskoga zauzimanja grada u listopadu 1992. okupljeni u Zenici, odakle su prebačeni u Bugojno, gdje su preuzeli oružje i opremu te su potom stacionirani na području općine Gornji Vakuf. Rečeno im je da će

---

² *Stanovništvo Bosne i Hercegovine – narodnosni sastav po naseljima*, 18.

³ BELJO, „Sukobi Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskoga vijeća obrane u Gornjem Vakufu tijekom 1992. godine“, 389-410.

⁴ Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju u Haagu (dalje: ICTY): Hrvatska zajednica Herceg Bosna (HZ HB), Općinski stožer Hrvatskoga vijeća obrane (HVO) Gornji Vakuf, Izvješće o zbivanjima na području naše općine za dan 20...21.6.1992., str. pov. br. 1-5/4-2/92 od 22.6.1992.

⁵ Slobodan Praljak (dalje: SP): Republika Bosna i Hercegovina (RBiH), HZ HB, HVO, Glavni stožer (GS), Formiranje operativnih zona – zapovijed, str. pov. broj 01-2054/92 od 31.8.1992.

⁶ ICTY: HVO, Zapovjedništvo Operativne zone Sjeverozapadna Hercegovina (OZ SzH), Tomislavgrad, Izvješće o formiranju zapovjedništava OZ SzH, broj: 175-1 od 20.11.1992.

⁷ RAMIĆ, ZEC, *Gornji Vakuf grad heroj*, 149-150, 412-421.

⁸ Isto, 159.

tu izvoditi vojne vježbe i pripremati se za akciju oslobađanja Jajca.⁹ Komanda 3. korpusa početkom siječnja 1993. u izvještajima je navela kako je „305. bbr. jajačka sa smještajem u Gornjem Vakufu u fazi okupljanja i smještanja“. Isti izvori tvrde da je u tom periodu obuku prolazilo oko 250 vojnika novoformirane 305. bbr.¹⁰ Teško je pouzdano kazati koliko je doista bilo brojčano stanje. HVO je primijetio kako se vojnike iz Jajca razmješta na tri lokacije u općini Gornji Vakuf, u selima Voljevac, Odvode i Voljice te se kao opravdanje za taj manevar navodi tvrdnja Armije BiH kako je sve to dio priprema za protuudar prema Jajcu.¹¹ Najviše napetosti uzrokovali su opetovani pokušaji Armije BiH da u prostore osnovne škole u Voljicama smjesti oko 200 pripadnika 305. bbr., čemu se HVO protivio.¹² Ostale procjene navodile su još oko 250 do 300 vojnika smještenih u Voljevcu, oko 100 u Grnici i 100 u Bojskoj, selu na granici s općinom Bugojno.¹³ Komandant 305. bbr. bio je Halid Dedić.¹⁴ Jajačka brigada pokazala se kao destabilizirajući faktor te je njezina prisutnost za HVO bila posebno problematična zato što je bilo jasno da su te snage dovedene s namjerom uključivanja u sukob s Hrvatima. Naime, prostor Gornjega Vakufa nije bio u većoj mjeri ugrožen od srpskih snaga te nije postojala potreba ojačavanja obrane na toj liniji, a jedinice iz Jajca bile su okrenute prema položajima HVO-a u smjeru Prozora.¹⁵

Osim dovođenja 305. bbr. Armija BiH krajem 1992. i početkom 1993. još je nekim potezima nagovještavala da se sprema za obračun s HVO-om. Prema tvrdnjama hrvatske strane, uoči sukoba na području Gornjeg Vakufa nalazile su se grupe Armije BiH iz Bugojna, Novoga Travnika, Travnika i Prozora¹⁶, a u školi u Bojskoj boravili su pripadnici Armije BiH iz Zenice.¹⁷ U selu Gračanica južno od Bugojna, kao i u samom Bugojnu, HVO je primijetio

---

⁹ SP: HVO, brigada „Rama“ Prozor, Sigurnosno-informativna služba (SIS), Službena zabilješka, broj: 01-3/93 od 14.1.1993.; SP: Odjel obrane, SIS, Prozor, Izvješće o zarobljenim osobama u sukobu HVO i Armije BiH u Gornjem Vakufu, broj: 02-5/93 od 20.1.1993.

¹⁰ SP: RBiH, Zapovjedništvo 3. korpusa, Zenica, Redovni večernji borbeni izvještaj, str. pov. br. 02/31-83 od 7.1.1993.; SP: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Sedmični sumarni izvještaj za period 1.-8.1.1993. godine, str. pov. br. 02/31-87 od 10.1.1993.

¹¹ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, Saznajna služba, Tomislavgrad, str. pov. br. 04-05/92 od 5.1.1993.

¹² ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“ Gornji Vakuf, Izvješće o događajima u Gornjem Vakufu od 18.6.1992. do 13.1.1993., broj: 1-5/1-7/93 od 11.3.1993.; SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Saznajno izvješće op. broj 04/93, str. pov. br. 04-07/93 od 7.1.1993.

¹³ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Vanredno izvješće, od 17.1.1993.; SP: Odjel obrane, SIS, Prozor, Izvješće o zarobljenim osobama u sukobu HVO i Armije BiH u Gornjem Vakufu, broj: 02-5/93 od 20.1.1993.

¹⁴ SP: RBiH, HZ HB, OZ SzH, Saznajna služba, Tomislavgrad, Saznajno izvješće op. br. 06/93, str. pov. br. 04-10/93 od 9.1.1993.

¹⁵ MARIJAN, *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.*, 209-210, 237-239.

¹⁶ ICTY: Brigada „dr. Ante Starčević“ Gornji Vakuf, Izvješće o sukobu Armije BiH i HVO-a u Gornjem Vakufu, broj: 1-5/1-208/93 od 9.3.1993.

¹⁷ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Saznajna služba, Tomislavgrad, Saznajno izvješće op. br. 09/93, str. pov. br. 04-13/93 od 11.1.1993.

okupljanje nekoliko jedinica Armije BiH pretpostavljajući da će u slučaju izbijanja sukoba biti spremni za intervenciju.¹⁸ Zapovjednik OZ SzH pukovnik Željko Šiljeg 3. siječnja uočio je realnu opasnost od napada muslimanskih snaga te je pozvao na oprez i praćenje njihovih kretanja. Zabranio je otvaranje vatre s hrvatske strane jer u tom slučaju „otkrivamo naše položaje, trošimo streljivo i negativno doprinosimo rješavanju situacije“.¹⁹ Dva dana prije početka sukoba stigla je naredba Komande 3. korpusa da se kroz Gornji Vakuf vojna vozila ne smiju kretati bez posebne dozvole, a idućega je dana uočen autobus s vojnicima Armije BiH, koji je iz smjera Novoga Travnika prolazio preko Gornjega Vakufa prema Bugojnu. U HVO-u su smatrali da je taj manevar varka i da bi se isti vojnici u manjim grupama mogli vratiti u Gornji Vakuf.²⁰ Istoga je dana HVO uočio kako se u Grnici okupila jedna veća postrojba te kako je Armija BiH diljem općine povećala borbenu spremnost.²¹ Potvrđujući da je Armija BiH ojačavala snage u Gornjem Vakufu, u 3. korpusu konstatirali su da se „stacioniranje većeg broja jedinica na planiranim mjestima ne može izvršiti zbog ponovo zaoštrenih odnosa sa HVO“.²² Pored toga, HVO je uoči sukoba primijetio da Armija BiH sustavno vrši ukopavanja i da utvrđuje položaje na Releju, Krču i Malom Seocu, dominantnim točkama ponad Gornjega Vakufa, okrećući se naspram položaja HVO-a i stvarajući za sebe bolje preduvjete za početak borbe. HVO nije recipročno odgovarao na te pokrete. Naknadnom analizom i uzimajući u obzir vrijeme koje je potrebno da se izgrade betonski rovovi i zemunice, zaključeno je da su te pripreme Armije BiH morale trajati nekoliko mjeseci, vjerojatno još od kasnoga ljeta 1992.²³

HVO-u je do kraja 1992. prioritet bila obrana od Vojske Republike Srpske (VRS) te je zapovjednik Glavnoga stožera HVO-a Milivoj Petković 16. prosinca 1992. izdao zapovijed o maksimalnoj pripravnosti jer su obavještajni podatci otkrili da se srpske snage pripremaju za završne ratne pokrete. Prema uputama HVO je po tom pitanju trebao „ostvariti punu koordinaciju djelovanja sa postrojbama Armije BiH“.²⁴ Hrvatsko je vodstvo bilo svjesno da

---

¹⁸ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Saznajno izvješće op. broj 04/93, str. pov. br. 04-07/93 od 7.1.1993.

¹⁹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, Izdvojeno zapovjedno mjesto (IZM) Prozor, Zapovijed, od 3.1.1993.

²⁰ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“ Gornji Vakuf, Izvješće o stanju u Gornjem Vakufu, od 11.1.1993.; SP: R BiH, HZ HB, OZ SzH, Saznajna služba, Tomislavgrad, Saznajno izvješće op. br. 06/93, str. pov. br. 04-10/93 od 9.1.1993.

²¹ SP: GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 9.1.1993., od 9.1.1993.

²² SP: R BiH, Zapovjedništvo 3. korpusa, Zenica, Dopuna sedmičnog izvještaja od 1. do 8.1.1993. godine izvještajem 317. bbr. G. Vakuf, str. pov. br. 02/33-109 od 11.1.1993.

²³ SP: Razgovor s Josipom Zekom, studeni 2005., Ljubuški, str. 33-36; ICTY: pukovnik Miro Andrić, Prozor, 13.1.-22.1.1993., Izvješće, od 27.1.1993.

²⁴ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Maksimalna bojova spremnost – zapovijed, ur. br. 01-2768/92 od 16.12.1992.

od hrvatsko-muslimanskoga sukoba može profitirati jedino srpska strana. Iz te je perspektive zanimljivo primijetiti da je u izvješću Vojne policije HVO-a za listopadske sukobe u Prozoru i Gornjem Vakufu 1992. zaključeno da ih je izazvala Armija BiH i to oni njezini zapovjednici koji su do prije nekoliko mjeseci još uvijek bili oficiri JNA.²⁵ Također, očekujući srpski napad na Bugojno u rujnu 1992., u HVO-u su željeli „spriječiti sva negativna djelovanja između HVO i TO jer Srbi računaju da će im ovaj plan za Bugojno olakšati sukob između Hrvata i Muslimana“.²⁶ Da je srpskoj strani rat Armije BiH i HVO-a svakako odgovarao, potvrđuje i njihov potez odmah po početku siječanjskoga rata 1993. u Gornjem Vakufu kada su naizmjenično granatirali hrvatska i muslimanska sela i položaje, kako bi stvorili privid da se međusobno napadaju.²⁷ U HVO-u su presreli zapovijed iz Banje Luke koja je naređivala srpskim snagama na Kupresu izvođenje navedene varke te su očekivali još sličnih provokacija.²⁸ Također, o srpskim su namjerama izvijestili Armiju BiH.²⁹

Čelnici HVO-a nisu planirali sukob s Armijom BiH i za njega se nisu pripremali. Početkom siječnja 1993. započeli su mirovni pregovori u Ženevi, od kojih su Hrvati u BiH puno očekivali. Smatrajući da su u toku 1992. dali značajan obol obrani BiH, vjerovali su da će to međunarodna zajednica prepoznati i priznati HVO-u vlast na onim područjima gdje je uspostavio kontrolu.³⁰ S druge strane, Armija BiH i muslimanski politički predstavnici nisu se pouzdali u učinkovitost pregovora jer su procjenjivali da se s HVO-om mogu efikasnije obračunati na bojišnici. To potvrđuje poruka komandanta 3. korpusa Armije BiH Envera Hadžihasanovića upućena muslimanskim pregovaračima u Ženevi prije početka rata u Gornjem Vakufu, kada je kazao kako daje „bezrezervnu podršku u nastojanjima da spriječite podjelu BiH na etničkom ili bilo kakvom drugom principu“.³¹ Pokazatelj je stajališta Armije BiH i odnos prema organizaciji obrane od VRS-a. Nakon pada Kupresa hrvatske su snage uredile prvu crtu obrane na planini Raduši, osnovale su nastavni centar u selu Pidriš te postavile nadzorne punktove na pravcu Bugojno – Gornji Vakuf – Prozor i Novi Travnik – Gornji Vakuf. Armija BiH u tim se aktivnostima nije angažirala, a njihovo povlačenje i

---

²⁵ ICTY: Uprava Vojne policije (VP) Mostar, Zapovjedništvo OZ SzH, Zapovjedništvo II. bojne VP, Izvješće o radu II. bojne VP za vremenski period od 1.9.1992. do 31.12.1992. godine.

²⁶ ICTY: Zapovjedništvo OZ SzH, Tomislavgrad, Zapovijed, str. pov. br. 3/92 od 6.9.1992.

²⁷ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Saznajna služba, Tomislavgrad, str. pov. br. 11/93 od 12.1.1993.; SP: R BiH, HZ HB, OZ SzH, Saznajna služba, Tomislavgrad, Vanredno izvješće, str. pov. br. 04-14/93 od 12.1.1993.

²⁸ ICTY: R BiH, HZ HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbena izvješće, br. 02/2-93 od 12.1.1993.; ICTY: R BiH, HZ HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Zapovijed, br. 01/5-21 od 12.1.1993.

²⁹ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Izvješće o događajima na području općine Gornji Vakuf, od 12.1.1993.

³⁰ SP: HVO, brigada „Rama“ Prozor, SIS, Izvješće, br. 03-02-1/93 od 6.1.1993.

³¹ ICTY: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Saopštenje, br. 04/183-22 od 10.1.1993.

odbijanje sudjelovanja na liniji na Raduši bio je glavni kamen spoticanja u sukobima u lipnju i listopadu 1992. na području Gornjega Vakufa.³² U studenome 1992. Glavni stožer HVO-a poslao je pukovnika Mira Andrića u Bugojno kako bi uspostavio zajedničko zapovjedništvo s Armijom BiH.³³ Bilo je jasno da se dogovor s muslimanskom stranom neće moći tako lako postići te je Andrić u svome izvješću naveo kako zapovjednik muslimanskih snaga u Gornjem Vakufu „Fahrudin Agić svojim obećanjima i potpisima iza kojih ne stoji i zaobilaženju istine ne daje nadu u bolje rješenje odnosa unutar Gornjeg Vakufa“. Slično je procijenio i čelnike Armije BiH iz Bugojna jer prate smjernice Komande 3. korpusa u Zenici, koja ne teži uspostavi savezništva.³⁴

Bez obzira na napetosti s Armijom BiH, OZ SzH početkom 1993. i dalje je pred sobom imala opasnost od intervencije srpskih snaga te je Šiljeg 9. siječnja naredio podizanje borbene spremnosti zbog jačanja snaga VRS-a i zbog obavještajne informacije da su srpske snage ubacile diverzantsku grupu na područje Bugojna.³⁵ Dakle, očito je da ni svega par dana uoči sukoba u HVO-u nisu razmatrali pokretanje ofenzivne akcije protiv Armije BiH te da im ona u tadašnjem vojno-političkom kontekstu nije bila korisna ni potrebna. Ipak, smatrali su da je potrebno ponovo uspostaviti ravnotežu nakon ojačavanja Armije BiH te je 9. siječnja 1993. brigadi HVO-a „Eugen Kvaternik“ u Bugojnu pridodano 150 vojnika iz Livna, Tomislavgrada i Posušja. Isto izvješće HVO-a prenosi „čuđenje“ Armije BiH takvim potezom koji je stigao kao odgovor na sustavno dovođenje nedomicilnih postrojbi Armije BiH na područje Bugojna i Gornjega Vakufa.³⁶ Dan ranije u Armiji BiH zabilježili su kako je u Trnovaču pristiglo „50 specijalaca HVO iz Gruda“ te kako su iz smjera Prozora tri autobusa vojnika prošla kroz Gornji Vakuf prema Bugojnu.³⁷ Također, HVO je na područje Bugojna i Gornjega Vakufa prebacio snage Vojne policije iz Tomislavgrada, koje su trebale raditi na smirivanju stanja.³⁸

Incidenti sa skidanjem hrvatskih zastava u gradu u vrijeme božićnih blagdana 1992. bili su konkretna najava širih oružanih obračuna.³⁹ Isti se scenarij ponovio 4. siječnja 1993.

---

³² ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“ Gornji Vakuf, Izvješće o događajima u Gornjem Vakufu od 18.6.1992. do 13.1.1993., broj: 1-5/1-7/93 od 11.3.1993.

³³ ICTY: Zajedničko zapovjedništvo HVO i OS BiH, Bugojno i Gornji Vakuf, Izvješće, od 10.12.1992.

³⁴ ICTY: Zapovjedništvo OS i HVO, Bugojno, Gornji Vakuf, Izvješće, dj. 04-11/92 od 1.12.1992.

³⁵ ICTY: R BiH, HZ HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Podizanje b/s, zapovijed, br. 01/5-16 od 9.1.1993.

³⁶ SP: GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 9.1.1993., od 9.1.1993.

³⁷ SP: R BiH, Zapovjedništvo 3. korpusa, Zenica, Dopuna sedmičnog izvještaja od 1. do 8.1.1993. godine izvještajem 317. bbr. G. Vakuf, str. pov. br. 02/33-109 od 11.1.1993.

³⁸ SP: R BiH, HZ HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbeno izvješće, br. 02/2-30 od 7.1.1993.

³⁹ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“ Gornji Vakuf, Izvješće o događajima u Gornjem Vakufu od 18.6.1992. do 13.1.1993., broj: 1-5/1-7/93 od 11.3.1993.; ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Izvješće o stanju odnosa između HVO i Armije BiH, ur. br. 01-50/93 od 12.1.1993.

kada su pripadnici Armije BiH pokušali skinuti zastavu HOS-a postavljenu u Ulici Save Kovačevića, koja je predstavljala svojevrsnu granicu hrvatskog i muslimanskog dijela grada. Tom je prilikom došlo do kraće pucnjave, a HVO je stopirao dolazak i intervenciju postrojbe „Garavi“ iz Bugojna želeći izbjeći eskalaciju sukoba.⁴⁰ Zaredali su se i neki drugi ekscesi, poput provala u stanove i poslovne prostore u vlasništvu Hrvata, što je potaknulo zahtjev HVO-a muslimanskim vojnim i političkim predstavnicima da se s takvim postupcima prestane i da se odgovorni za to sankcioniraju jer se u protivnom riskiraju „ozbiljne i dalekosežne posljedice“.⁴¹ Nadalje, 10. siječnja 1993. oko ponoći eksplodirala je bomba postavljena kod hotela „Raduša“, gdje je bila smještena Stanica javne sigurnosti. Stradali su okolni lokali, a na nekim su trgovinama popucali izlozi te su uslijedile krađe.⁴²

3. POČETAK OTVORENOGA RATA U SIJEČNJU 1993.

3.1. POČETNA FAZA SUKOBA

U Gornjem je Vakufu vladala krajnja napetost kada je 10. siječnja 1993. jedan pripadnik HVO-a započeo pucnjavu u predjelu između Jagnjida i Vaganjca, na što su uzvratili s muslimanske strane. HVO je uspio nakratko ublažiti sukob uhitivši vojnika koji je djelovao na svoju ruku.⁴³ Međutim, situacija je sve više izmicala kontroli te je već 11. siječnja započeo otvoreni rat HVO-a i Armije BiH u Gornjem Vakufu. Izvori HVO-a navode kako je toga dana Armija BiH utvrđivala svoje položaje u centru grada, kod Gradske kavane gdje se nalazila komanda 317. bbr.⁴⁴ Također, muslimanske su snage pokušale prevesti materijalno-tehnička sredstva (MTS) iz Novoga Travnika u Gornji Vakuf, ali su zaustavljeni na punktu u Sebešiću. Upozoreno je da su snage Armije BiH u Gornjem Vakufu u punoj pripravnosti, vrše izviđanja i „u večernjim satima zaposjedaju određene kote“. Situacija je opisana kao „neizvjesna“.⁴⁵ Pojačanja Armije BiH stizala su iz Zenice i Novoga Travnika pa su čelnici HVO-a u Gornjem Vakufu tražili da Operativna zona Srednja Bosna (OZ SB) blokira pravce kojima se vrši taj

---

⁴⁰ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Saznajna služba, Saznajno izvješće op. br. 01/93, str. pov. br. 04-02/93 od 4.1.1993.; SP: R BiH, Zapovjedništvo 3. korpusa, Zenica, Redovni borbeni izvještaj, str. pov. br. 02/31-78 od 5.1.1993.

⁴¹ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, općina Gornji Vakuf, Izvršnom odboru SDA i Komandi Armije BiH u Gornjem Vakufu, u potpisu: predsjednik HVO Gornji Vakuf Ivan Šarić, od 5.1.1993.

⁴² SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Saznajno izvješće za 10.1.1993. god. sa stanjem u 18,00 sati.

⁴³ SP: HZ HB, OZ SzH, Saznajna služba, Tomislavgrad, str. pov. 04-11/93 od 10.1.1993.

⁴⁴ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Saznajna služba, Tomislavgrad, Saznajno izvješće op. br. 09/93, str. pov. br. 04-13/93 od 11.1.1993.

⁴⁵ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“ Gornji Vakuf, Izvješće o stanju u Gornjem Vakufu, od 11.1.1993.

transport te da HVO u Novome Travniku pojača kontrolu na punktu kod Bistričke rike.⁴⁶ Trenutak eskalacije dogodio se oko 17 sati kada su s položaja HVO-a na centar grada ispaljene četiri granate. Uz materijalnu štetu, ranjene su i dvije osobe, a iz Armije BiH tvrdili su da nisu odgovorili na otvaranje vatre.⁴⁷

Idućega dana zapovjednik brigade HVO-a „dr. Ante Starčević“ Zrinko Tokić ispričao se muslimanskim vojnim predstavnicima tvrdeći da su to samovoljno učinili pripadnici Vojne policije iz Livna i Tomislavgrada, koji su potom uhićeni⁴⁸, dok se u drugom dokumentu navodi kako su u HVO-u objašnjavali da je riječ o neodgovornoj osobi „protiv koje će se povesti postupak kada se utvrdi krivac“.⁴⁹ Prvoga dana borbi zarobljeno je po 15 osoba na obje strane, pri čemu je HVO lošije prošao jer je Armija BiH zarobila dozapovjednika prve bojne i načelnika topništva brigade, koji su sa sobom nosili dokumente radio veze i nacрте topničkih ciljeva.⁵⁰ Čini se da su lokalne snage HVO-a dosta nespremno dočekale eskalaciju jer su od nadređenih tražile hitne upute za daljnje postupanje te su zaključile da „situacija sve više i više izmiče kontroli iako pokušavamo na sve moguće načine da istu obuzdamo“.⁵¹ S druge strane, procjenjujući zašto je otpočeo rat, komandant 3. korpusa Armije BiH zaključio je da je razlog „provokativno ponašanje“ pridošlih pripadnika HVO-a iz Hercegovine čija je obaveza bila zaštititi „hrvatsko stanovništvo od muslimanskih ekstremista“. Hadžihasanović je smatrao kako se radi o „želji hrvatskog stanovništva da živi u državnoj zajednici Hercegovine, što iritira muslimansko stanovništvo“.⁵²

Svi zarobljenici, ali ne i MTS, razmijenjeni su 12. siječnja, dok je u međuvremenu Armija BiH zarobila pet pripadnika postrojbe za posebne namjene (PPN) HVO-a „Ludvig Pavlović“.⁵³ Komunikacije su bile blokirane. Armija BiH zapriječila je pravac Gornji Vakuf – Bugojno u selima Dražev Dolac i Duratbegov Dolac te je imala prolaz do Novoga Travnika, a snage iz Voljevca presrele su vojnike HVO-a na pravcu Gornji Vakuf – Makljen. Zabilježena

---

⁴⁶ SP: R BiH, HR HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbena izvješće, br. 02/2-75 od 11.1.1993.

⁴⁷ ICTY: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Sumarni izvještaj o razvoju događaja vezanih za sukobe postrojbi HVO sa jedinicama ARBiH, str. pov. br. 02/31-123 od 20.1.1993.; SP: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Redovni borbena izvještaj, br. 02/31-90 od 11.1.1993.

⁴⁸ ICTY: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Sumarni izvještaj o razvoju događaja vezanih za sukobe postrojbi HVO sa jedinicama ARBiH, str. pov. br. 02/31-123 od 20.1.1993.

⁴⁹ ICTY: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Izvještaj, str. pov. br. 02/31-106 od 14.1.1993.

⁵⁰ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Saznajno izvješće za dan 11.1.1993. sa stanjem u 21:00 h; SP: R BiH, HZ HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbena izvješće, br. 02/2-88 od 12.1.1993.

⁵¹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, za: GS HVO, OZ SzH, u potpisu: Zrinko Tokić, primljeno pod br. 112, 11.1.1993. u 19:35 h.

⁵² ICTY: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Izvještaj, str. pov. br. 02/31-106 od 14.1.1993.

⁵³ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 12.1.1993. god., od 12.1.1993.; SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, Saznajna služba, Tomislavgrad, Vanredno izvješće, od 12.1.1993.

je artiljerijska vatra Armije BiH iz pravca Voljica prema položajima HVO-a u Trnovači te iz Lužana prema hrvatskim selima Pajić Polje i Ričica, a borbe su se vodile i na Rajcima.⁵⁴ Uključivanje artiljerije u sukob Hadžihasanović je okarakterizirao kao napad HVO-a iz pravca Prozora (selo Rumboci) i Bugojna (selo Pajić Polje). Smatrao je da od HVO-a treba tražiti prekid vatre jer bi ovaj sukob mogao izazvati „nesagledive posljedice“ u odnosima Hrvata i Muslimana.⁵⁵ Istoga dana Hadžihasanović se obratio načelniku Štaba vrhovne komande Oružanih snaga BiH (ŠVK OS BiH) Seferu Haliloviću tražeći upute za daljnje djelovanje, odnosno trebaju li „prihvatiti ili ne sukob i kako riješiti nastale probleme uvažavajući vaše naređenje da po svaku cijenu izbjegnemo sukob“.⁵⁶ Komandant 4. korpusa Armije BiH Arif Pašalić izvijestio je Hadžihasanovića da će se po nalogu Alije Izetbegovića formirati tročlana komisija, s dva vojna lica i jednim predstavnikom Stranke demokratske akcije (SDA), koja će otići u Gornji Vakuf s ciljem uspostavljanja kontakata s HVO-om. Pašalić je zaključio kako treba „imati strpljenja u smirivanju situacije u Gornjem Vakufu“.⁵⁷ Pokazat će se da vrhu Armije BiH u Sarajevu izbjegavanje sukoba ipak nije bilo prioritet.

Prema procjeni HVO-a na širem području Gornjega Vakufa Armija BiH raspolagala je s oko 2.500 pripadnika kojima se posljednjih dana pridružilo oko 1.500 vojnika iz okolnih općina te je bilo primarno ovladati komunikacijama kako ljudstvo i oprema Armije BiH ne bi mogli više pristizati.⁵⁸ U tu svrhu pukovnik Šiljeg izdao je 12. siječnja zapovijed o angažmanu snaga OZ SzH prema Gornjem Vakufu i Bugojnu. Brigada „Rama“ trebala je djelovati iz južnoga pravca, a brigada „dr. Ante Starčević“ prema području Novoga Travnika, dok je brigada „Eugen Kvaternik“ dobila zadatak ovladati Bugojnom. Navedene su snage trebale biti u pripravnosti, ali za početak djelovanja čekala se konkretna Šiljegova zapovijed.⁵⁹ Drugoga dana sukoba u gradu je djelovalo pješачko naoružanje, a u HVO-u su smatrali da „u ovom trenutku izgleda nemoguće“ staviti stanje pod kontrolu. U tu je svrhu popodne održan sastanak predstavnika HVO-a, Armije BiH, političkih stranaka te vjerskih službenika.⁶⁰ Do kraja dana postignut je dogovor o prekidu vatre koji je Armija BiH gotovo odmah prekršila napadima na Bisticu i Pajić Polje te na donji dio grada, koji je bio pod hrvatskom kontrolom.

---

⁵⁴ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Saznajno izvješće, od 12.1.1993.

⁵⁵ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Štabu Vrhovne komande (ŠVK) Oružanih snaga (OS) RBiH, Sarajevo, br. 02/10-209 od 12.1.1993.

⁵⁶ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, za: ŠVK OS RBiH, str. pov. br. 02/31-94 od 12.1.1993.

⁵⁷ ICTY: Komanda 4. korpusa, Komandi 3. korpusa, str. pov. br. 1169-26 od 12.1.1993.

⁵⁸ SP: RBiH, HZ HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Informacija o situaciji u G. Vakufu, br. 02/34-2 od 12.1.1993.

⁵⁹ ICTY: RBiH, HZ HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Djelovanje snaga OZ SzH u G. Vakufu i Bugojnu, zapovijed, br. 01/35-1 od 12.1.1993.

⁶⁰ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: GS HVO, OZ SzH, u potpisu: Zrinko Tokić, od 12.1.1993.

HVO je na to uzvratio artiljerijskim djelovanjem.⁶¹

Međutim, 13. siječnja otvorio se prostor za smirivanje neprijateljstava. Glavni stožer HVO-a tražio je „izbjegavanje incidentnih situacija“ te je trebalo pronaći uzroke sukoba, započeti pregovore, spriječiti niža zapovjedništva da silom riješe sporove s Armijom BiH, uspostaviti zajedničke punktove i deblokirati prometnice.⁶² U bazi UNPROFOR-a u Gornjem Vakufu toga su dana održani pregovori hrvatskih i muslimanskih predstavnika. HVO su predstavljali Miro Andrić, u ime Glavnoga stožera, Zrinko Tokić i Željko Šiljeg, ispred Armije BiH bio je nazočan zapovjednik u Gornjem Vakufu Fahrudin Agić, a posredovao je britanski zapovjednik UNPROFOR-a Robert Stewart. Dogovoreno je obostrano prekidanje topničke i pješačke vatre, vraćanje jedinica na prvotne položaje, omogućavanje transporta ranjenika te formiranje mješovitih punktova i komisija za utvrđivanje uzroka sukoba.⁶³ Dogovor nije imao velik značaj jer su istovremeno nesmanjenim intenzitetom trajale borbe u gradu te u selima Krupi i Bistrici, a snajperi Armije BiH pucali su i na prostorijske zapovjedništva HVO-a.⁶⁴ Hrvatska je strana stanje opisala kao „konfuzno i nejasno“ smatrajući da pregovori nisu polučili rezultate zato što „muslimansko zapovjedništvo ne želi prekinuti sukobe, a na našoj strani ima postrojbi koje ne žele slušati zapovijedi“.⁶⁵ Da je u prvim ratnim danima u HVO-u doista bilo problema s poštivanjem subordinacije, svjedoči samovoljno djelovanje grupe iz Prozora na pravcu Pidriš – Uzričje, pri čemu je među njima bilo ranjenih i poginulih.⁶⁶

Uz stalnu pucjavu na terenu, atmosferu pregovora zaoštrila je pogibija britanskoga vojnika koji je upravljao oklopnim transporterom UN-a i osiguravao prolaz sanitetskoga vozila, a ubijen je snajperskim hitcem.⁶⁷ Metak ga je pogodio u obraz te je izračunato da je pucano s visine drugoga kata neke od obližnjih zgrada.⁶⁸ U sjedištu UNPROFOR-a u Sarajevu smatrali su da je za to odgovoran HVO te je general Morillon upozorio hrvatske predstavnike da ovaj incident može naštetiti međunarodnoj reputaciji HVO-a, što je bilo posebno važno u

---

⁶¹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel za obranu Mostar, Sektor za IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, primljeno pod br. 154 od 13.1.1993.

⁶² ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Izbjegavanje incidentnih situacija – zapovijed, dj. br. 01-55/93 od 13.1.1993.

⁶³ ICTY: pukovnik Miro Andrić, Prozor, 13.1.-22.1.1993., Izvješće, od 27.1.1993.; ICTY: HZ HB, brigada „E. Kvaternik“, Bugojno, Izvješće o događajima u Gornjem Vakufu, od 14.1.1993.

⁶⁴ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel za obranu Mostar, Sektor za IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, primljeno pod br. 159 od 13.1.1993.

⁶⁵ SP: HZ HB, OZ SzH, Saznajna služba, Prozor, Vanredno izvješće, primljeno pod br. 168, od 13.1.1993.

⁶⁶ SP: HZ HB, HVO, IZM OZ SzH, Prozor, Izvanredno izvješće, primljeno pod br. 161, od 13.1.1993.

⁶⁷ ICTY: HZ HB, brigada „E. Kvaternik“, Bugojno, Izvješće o događajima u Gornjem Vakufu, od 14.1.1993.

⁶⁸ ICTY: Dnevni vojni izvještaj br. 74 1. Cheshirskog puka, dana 13.1.1993.

svjetlu ženevskih pregovora.⁶⁹ Nakon provedene istrage u HVO-u su zaključili da je hitac bio visoko precizan, što znači da je morao doći s bliske udaljenosti, odnosno iz okolnih objekata koje je kontrolirala Armija BiH, dok su hrvatski položaji bili dalje od sporne lokacije pa je „mala mogućnost“ da su bili krivi vojnici HVO-a.⁷⁰

Ipak, kao rezultat pregovora formirane su mješovite komisije te su poslone na kritična područja u općini, koja su se nalazila na trokutu Pajić Polje – Grnica – Hrasnica.⁷¹ Također, u Gornji je Vakuf stigla najavljena Izetbegovićeva tročlana komisija, koju su činili Džemal Merdan, Selmo Cikotić i Bahrudin Salčinović te se uključila u pregovore.⁷² Jednako kao što je HVO Armiju BiH smatrao odgovornom za kršenje prekida vatre, tako su i u Armiji BiH optuživali HVO da je prvi počeo granatirati grad, Hrasnicu i Bisticu.⁷³ Muslimanskim je snagama navodno naređeno da otvaraju vatru isključivo u slučaju obrane.⁷⁴ Isto je popodne, prema izvješću Armije BiH, HVO nastavio napad artiljerijom iz Pajić Polja i Trnovače prema Draževom Docu i Hrasnici, a za ubojstvo vojnika UN-a optužili su hrvatske snajperiste. Naveli su da je HVO djelovao teškom artiljerijom po gradu te su ustvrdili da Armija BiH u proteklim danima nije angažirala „artiljeriju i vatreno oružje osim neposredne lične zaštite ljudstva“. Tvrđili su kako se na strani HVO-a u sukob uključilo ljudstvo iz Livna, Posušja i Tomislavgrada te pripadnici HV-a iz „114. splitske brigade“.⁷⁵ Predstavnici Armije BiH iz Bugojna predložili su Komandi 3. korpusa da se njihove jedinice uključe u borbu i to napadom na sela Pajić Polje i Trnovaču, gdje su bila uporišta HVO-a.⁷⁶ Komanda 3. korpusa Armije BiH zapovjedila je postrojbama u Bugojnu, Gornjem Vakufu i Novome Travniku da budu pripravne odgovoriti na napade HVO-a, ali da sukob treba zadržati na lokalnoj razini te da se mora djelovati po naređenjima i isključivo u obrani. Sve dok to ne bude neizbježno, zaključeno je da će se Armija BiH suzdržavati od otvorenoga sukoba.⁷⁷

Rano ujutro 14. siječnja počeo je napad Armije BiH na pravcu Bukovica – Hrasnica, s ciljem spajanja snaga u gradu s onima u selu Uzričje. Nakon akcije, u kojoj je sudjelovalo i

---

⁶⁹ SP: United Nations Protection Force, Shooting of UN soldier in Gornji Vakuf, u potpisu: Morillon, 13.1.1993.

⁷⁰ SP: HZ HB, HVO, IZM OZ SzH, Prozor, Izvješće, za: GS HVO, u potpisu: Miro Andrić, od 21.1.1993.

⁷¹ ICTY: HZ HB, brigada „E. Kvaternik“, Bugojno, Izvješće o događajima u Gornjem Vakufu, od 14.1.1993.

⁷² ICTY: RBiH, Zapovjedništvo 3. korpusa, Zenica, Izvještaj o stanju u G. Vakufu, br. 01-55/93 od 13.1.1993.; ICTY: HZ HB, brigada „E. Kvaternik“, Bugojno, Izvješće o događajima u Gornjem Vakufu, od 14.1.1993.

⁷³ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Sumarni izvještaj o razvoju događaja vezanih za sukobe postrojbi HVO sa jedinicama ARBiH, str. pov. br. 02/31-123 od 20.1.1993.

⁷⁴ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Izvještaj o stanju u G. Vakufu, br. 02/33-99 od 13.1.1993.

⁷⁵ ICTY: RBiH, Zapovjedništvo 3. korpusa, Zenica, Izvještaj o stanju u G. Vakufu, br. 01-55/93 od 13.1.1993.

⁷⁶ ICTY: RBiH, Štab odbrane opštine Bugojno, Komandi 3. korpusa, u potpisu: Senad Dautović i Tahir Granić, od 13.1.1993.

⁷⁷ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, br. 02/33-130 od 13.1.1993., u potpisu: Enver Hadžihasanović.

ljudstvo iz Novoga Travnika, muslimanske su se snage pregrupirale u selu Vrse.⁷⁸ U toku dana zabilježena je razmjena vatre u gradu, a Armija BiH ujedno je ojačavala svoje snage na Crnom vrhu. Tijekom „primirja“ HVO je imao tri mrtva i šest ranjenih vojnika. Procijenjeno je da tijekom događaja „ide na ruku ABiH pošto je brojnija u ljudstvu. Nanose nam veće gubitke nego mi njima i ima indicija da će na više mjesta prijeći u inicijativu.“⁷⁹ Muslimanski snajperisti apostrofirani su kao veliki problem, a osobito nepovoljna situacija bila je u selu Bistrica, gdje je bila „vidljiva dezorganizacija u postrojbama HVO-a“.⁸⁰ Iako je na sastanku u bazi UNPROFOR-a ponovo dogovorena obustava topničkoga djelovanja, to se ni ovoga puta nije realiziralo. HVO je procijenio da su se najteže borbe odvijale u samome gradu te selima Hrasnici, Bistrici i Uzričju, a u većinski hrvatskim selima Dobrošinu, Pidrišu i Ždrimcima stanje je bilo mirno.⁸¹

Dok su trajali pregovori, s položaja Armije BiH iz pravca Batuša – Odvođe zapucano je na zgradu UNPROFOR-a, koji je uzvratio vatru.⁸² Identična se situacija ponovila još par puta toga dana, a navečer je HVO topnički djelovao prema gornjem dijelu grada te je prema vlastitim navodima uništio snajpersko gnijezdo Armije BiH. Također, hrvatske su snage uzvratile kada je nešto kasnije Armija BiH iz Batuše napala Zvizde.⁸³ Toga je dana HVO-u upućeno oruđe, municija i oko 80 vojnika iz brigade „Kralj Tomislav“.⁸⁴ Navedena potpora stigla je u Gornji Vakuf iz pravca Prozora prema prethodnom zahtjevu pukovnika Šiljega.⁸⁵

Izvjешća Armije BiH nude drugačiji pogled na razvoj događaja. Tvrdilo se kako je HVO „oklopnim transporterima, tenkovima i VBR-ovima“ tukao muslimanska sela Here, Kute i Šćipe te da se s tog područja općine Prozor pucnjava prenijela na Gornji Vakuf. HVO su optužili i za gađanje džamije u centru Gornjega Vakufa te je ponovo istaknuto da jedinice Armije BiH „još ne odgovaraju na vatru sem pješadijski u nužnoj odbrani“.⁸⁶ Prema navodima hrvatske strane, glavni plan HVO-a bio je uspostaviti primirje i iznaći rješenje

---

⁷⁸ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, Saznajna služba, IZM Prozor, Vanredno izvješće – stanje u G. Vakufu, od 14.1.1993.

⁷⁹ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Saznajna služba, IZM Prozor, Vanredno izvješće od 14.1.1993.

⁸⁰ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel za obranu Mostar, Sektor IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, od 14.1.1993.

⁸¹ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće, od 14.1.1993.

⁸² SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane Mostar, Odjel za IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, primljeno pod br. 190, od 14.1.1993.

⁸³ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane Mostar, Sektor za IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, primljeno pod br. 210, od 14.1.1993.

⁸⁴ ICTY: RBiH, HZ HB, Zapovjedništvo OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbeno izvješće, br. 02/2-132 od 14.1.1993.

⁸⁵ SP: OZ SzH, HVO, Prozor, Upućivanje ljudstva i sredstava topništva, od 14.1.1993.

⁸⁶ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, br. 02/31-105 od 14.1.1993.

sukoba na pregovorima te stoga nisu koristili tenkove, VBR-ove i topove, a samo su jednom upotrijebili minobacač iz pravca Prozora, kako bi zaustavili nalet muslimanskih snaga koje su željele okružiti HVO i presjeći ključnu komunikaciju Gornji Vakuf – Makljen – Prozor.⁸⁷

Suština gledišta muslimanske strane iščitava se iz izvješća Envera Hadžihasanovića u kojem je ustvrdio da je HVO planski napao Gornji Vakuf te da „civilni organi vlasti gdje je uslovno rečeno pobijedila HDZ“ žele organizirati Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosnu (HZ HB) kao „državu u državi“. Da bi to ostvarili, dovode „ekstremiste iz zapadne Hercegovine“ te je „u zadnjih 10 dana oko 500 ovih pripadnika HVO raspoređeno u širem rejonu Novog Travnika i Gornjeg Vakufa, na pravcu Gornji Vakuf – Bugojno“. Ti su vojnici označeni kao „isključivi inicijatori i izazivači sukoba“. Uz neutemeljene tvrdnje da hrvatske snage ne žele sudjelovati u zajedničkoj obrani od srpskih snaga i da nastoje opstruirati pregovore u Ženevi, na kraju je Hadžihasanović nagovijestio da će uskoro „doći do proširenja sukoba na cijeloj teritoriji odgovornosti 3. korpusa s nesagledivim posljedicama“.⁸⁸

3.2. VANCE-OWENOV PLAN

Početak siječnja 1993. važni su se događaji odvijali na Mirovnoj konferenciji u Ženevi gdje je predstavljen Vance-Owenov plan, odnosno nacrt unutarnjega razgraničenja BiH koji je predlagala međunarodna zajednica s ciljem okončanja rata.⁸⁹ Sastojao se od tri dijela: ustavnih načela koja su predviđala stvaranje decentralizirane države, sporazuma o prekidu vatre koji je zahtijevao postupnu demilitarizaciju i povlačenje nacionalnih vojski u pripadajuće provincije te zemljovida s naznačenom podjelom države na deset provincija.⁹⁰ Muslimanskoj su strani pripale provincije 1, 5 i 9, srpskoj 2, 4 i 6, a hrvatskoj 3 (dio bosanske Posavine), 8 (dio Hercegovine sa sjedištem u Mostaru) i 10 (srednja i jugozapadna Bosna sa sjedištem u Travniku), dok je Sarajevo trebalo biti posebno područje.⁹¹ Hrvatska je strana odmah prihvatila i potpisala plan u cijelosti, dok je muslimanska strana odbijala predloženu teritorijalnu podjelu.⁹² Iz perspektive tvorca plana, „ključ daljnjega napretka“ mirovnih pregovora bio je u Izetbegovićevim rukama. Naime, muslimansko neprihvatanje plana moglo

⁸⁷ ICTY: HZ HB, brigada „E. Kvaternik“, Bugojno, Izvješće o događajima u Gornjem Vakufu, od 14.1.1993.

⁸⁸ ICTY: RBiH, Zapovjedništvo 3. korpusa, Zenica, Stanje odnosa sa HVO u zoni odgovornosti 3.K., str. pov. br. 02/31-104 od 14.1.1993.

⁸⁹ MARIJAN, *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.*, 151.

⁹⁰ OWEN, *Balkanska odiseja*, 127-128.

⁹¹ ICTY: Karta BiH s ucrtanim granicama provincija po Vance-Owenovom planu; BORAS, *Kako je umirala Socijalistička Republika BiH*, 119-120.

⁹² PRLIĆ, *Prilozi za povijest Hrvatske Republike Herceg-Bosne*, tom II, 374.

je opravdati poziciju srpske strane, kojoj nije odgovaralo odustajanje od osvojenoga teritorija te bi Vance-Owenov plan propao na sličan način kao i prethodni Carrington-Cutileirov plan.⁹³

U Zagrebu su se 15. siječnja 1993. hrvatski predsjednik Franjo Tuđman i ministar obrane Gojko Šušak sastali s Alijom Izetbegovićem, Matom Bobanom te Cyrusom Vanceom i Davidom Owenom, kako bi razgovarali o predloženom planu. Tuđman je naglasio da sve tri strane moraju pristati na kompromis kako bi se uspostavio trajni mir, što je s hrvatske pozicije bilo jedino važno, ali Izetbegović je smatrao da je srpska strana dobila previše teritorija, čime su priznati rezultati etničkoga čišćenja te bez izmjena nije bio spreman prihvatiti zemljovid.⁹⁴ U odnosu prema Hrvatima Izetbegović je kazao kako su muslimanski pregovarači tolerantno „prihvatili da 7 ili 8 općina s muslimanskom većinom uđe u ono što se zove uslovno hrvatske provincije“ i kako je to „gest našeg povjerenja prema hrvatskom pučanstvu koje tamo živi“.⁹⁵ Kada je postavljeno pitanje povlačenja vojski u pripadajuće provincije, Izetbegović je odbio takvo tumačenje rekavši kako plan ne definira provincije kao nacionalne teritorije.⁹⁶ Reagirao je ministar Šušak podsjetivši Izetbegovića da su se njih dvojica ranije „dogovorili kao ljudi“ da će zapovjedništvo Armije BiH biti uspostavljeno na područjima gdje su muslimanske snage u većini, a da će HVO zapovijedati tamo gdje su većinske hrvatske snage.⁹⁷

Treba napomenuti kako su autori plana predvidjeli da se srpske snage odmah povuku u svoje provincije (Banja Luka, Bjeljina, istočna Hercegovina), a da se hrvatska i muslimanska strana o istome trebaju samostalno dogovoriti.⁹⁸ Dok hrvatskim predstavnicima nije bilo jasno zašto se ono što je već usuglašeno ne može odmah i provesti na terenu, muslimanskom političkom vrhu takvi dogovori nisu puno značili, što je razvidno iz prezentiranih događaja. Ipak, bilo je jasno da je Vance-Owenov plan bio vrlo povoljan za hrvatsku stranu jer joj je nudio kontrolu nad znatnim dijelom teritorija te ga je nastojala što prije oživotvoriti. U pokušaju razrješavanja dvovlašća, predsjednik HVO-a HZ HB Jadranko Prlić 15. siječnja 1993. objavio je odluku čija je prva točka zahtijevala podčinjavanje postrojbi Armije BiH HVO-u na području hrvatskih provincija, a druga je točka tražila da se postrojbe HVO-a u muslimanskim provincijama podčine Armiji BiH.⁹⁹ Istoga dana predstojnik Odjela obrane HZ HB Bruno Stojić zapovjedio je Glavnome stožeru da s muslimanskim zapovjedništvom

---

⁹³ OWEN, *Balkanska odiseja*, 131.

⁹⁴ ICTY: Zapisnik s razgovora Franje Tuđmana s Vanceom, Owenom, Izetbegovićem i Bobanom, u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu, 15.1.1993., str. 11-12, 22.

⁹⁵ Isto, str. 35-36.

⁹⁶ Isto, str. 48.

⁹⁷ Isto, str. 51.

⁹⁸ Isto, str. 52.

⁹⁹ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, Mostar, Odluka, br. 01-I-32/93 od 15.1.1993.

dogovori provođenje ove odluke, a one snage koje se odbiju podčiniti na navedeni način, trebale su napustiti područje provincije u kojoj se nalaze.¹⁰⁰ Također, podčinjavanje je naredio načelnik Glavnoga stožera HVO-a Milivoj Petković te je HVO trebao zapovijedati u provincijama 3, 8 i 10, a Armija BiH u provincijama 1, 5 i 9.¹⁰¹

Neovisno o aktima HVO-a, oslanjajući se na ženevske dogovore i s ciljem uspostave mira, ministar obrane RBiH Božo Rajić zapovjedio je 16. siječnja 1993. podčinjavanje Armije BiH i HVO-a na ranije opisan način te je dodao točku koja je nalagala povlačenje postrojbi VRS-a u srpske provincije 2, 4 i 6.¹⁰² Rajić je bio predstavnik državne vlasti, ali s obzirom na to da je Izetbegović odbijao predložene granice provincija, Predsjedništvo RBiH 19. siječnja poništilo je Rajićevu zapovijed, s obrazloženjem kako nije potpisao zakletvu pri stupanju na funkciju ministra pa stoga nema ovlasti. Navodno, takvu je naredbu moglo donijeti jedino Predsjedništvo kao vrhovna komanda Oružanih snaga RBiH.¹⁰³ Situacija u kojoj vrhovno državno tijelo jednostavno ukida spornu odluku ministra iste političke vlasti, zato jer ona ne korespondira s interesima jednog od tri postojeća naroda u BiH, jedan je od argumenata za tvrdnju kako RBiH zapravo i nije funkcionirala kao država u pravom smislu te riječi.

3.3. ZAOŠTRAVANJE SUKOBA

Borbe koje su nastavljene 15. siječnja pokazale su da se Armija BiH u Gornjem Vakufu ne namjerava podčiniti zapovjedništvu HVO-a. Rano ujutro muslimanske su snage iz Duratbegovog Doca, Draževog Doca, Grnice i Lužana napale Pajić Polje, Vilić Polje, Trnovaču, Zvizde i Rajce te donji dio grada. Prema navodima hrvatske strane, Armija BiH onemogućavala je transport ranjenika, a zabilježeno je kako su „muslimanski ekstremisti masakrirali bojovnika HVO Vinka Šapinu i izvadili mu oči u selu Lužani“.¹⁰⁴ Hrvatska je strana smatrala da je za taj zločin odgovorna jedinica „Zeleni zmajevi“, čija je grupa od oko 150 vojnika prethodno prebačena iz Bugojna u Lužane.¹⁰⁵ Za HVO velik je problem bilo djelovanje snajpera Armije BiH koji su koristili rasprskavajuće metke, a gađali su i crkvu u

---

¹⁰⁰ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, Odjel obrane, Mostar, Zapovijed, br. 02-1/1-9 od 15.1.1993.

¹⁰¹ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zapovijed, dj. br. 01-70/93 od 15.1.1993.

¹⁰² ICTY: RBiH, Ministarstvo obrane, Sarajevo, Zapovijed, br. 01/93 od 16.1.1993.

¹⁰³ SP: RBiH, Predsjedništvo, Sarajevo, Odluka o proglašenju nevažećom zapovijedi ministra odbrane RBiH, br. 1402/93 od 19.1.1993.

¹⁰⁴ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane Mostar, Sektor za IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, primljeno pod br. 217, od 15.1.1993.

¹⁰⁵ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane Mostar i OZ SzH, Sektor IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, primljeno pod br. 239, od 15.1.1993.

gradu te sanitetska vozila.¹⁰⁶ Armija BiH preuzela je inicijativu u borbama te je uvela pojačanja iz Bugojna i Konjica, a HVO je tražio pomoć od brigade „Eugen Kvaternik“ na području Gornje Ričice. Sukob se rasplamsavao u Galičici, Bistrici, Vrsima i Ždrimcima, gdje su muslimanske snage bile brojčano nadmoćnije. HVO je zabilježio da je Armija BiH povukla svoje snage s crte prema VRS-u te ih je uvela u borbu protiv HVO-a, a nakon toga teret obrane pao je na hrvatsku stranu.¹⁰⁷ Međutim, dostupni izvori Armije BiH ne potvrđuju tu optužbu. Hadžihasanović je izdao naređenje o pripravnosti jedinica 3. korpusa, s tim da su se one koje nisu uključene u obranu od srpskih snaga trebale „bez upadljivih pokreta“ orijentirati prema HVO-u, a 303. bbr. i 7. muslimanska bbr. morale su pripremiti po jedan bataljun koji će se upotrijebiti po naknadnoj zapovijedi.¹⁰⁸

Toga dana na pregovorima u bazi UNPROFOR-a sudjelovali su i vjerski predstavnici katolika i muslimana koji su tražili mir, s čime su se složili svi nazočni, osim lokalnog čelnika SDA Abdulaha Topčića „koji se izjasnio da je HVO agresor i da nećemo ostvariti ono što smo zamislili a to je HZ HB“.¹⁰⁹ HVO je ocijenio da Armija BiH odugovlači s pregovorima, a istovremeno vrši djelovanja na bojišnici.¹¹⁰ Ocjenjeno je da muslimanski predstavnici „jedno obećavaju drugo čine“ te zato propadaju svi dogovori o prekidu vatre. Takva je situacija izazivala nezadovoljstvo među snagama HVO-a koje su od svojih zapovjednika tražile odlučnije poteze.¹¹¹ Sve je to doprinijelo izdavanju Petkovićeve zapovijedi o punoj bojnoj gotovosti svih postrojbi HVO-a, „zbog otvorene i podmukle agresije muslimanskih snaga na svim prostorima HZ HB“ i „u cilju samoobrane naroda i prostora HZ HB“. Time je odlučeno da će se obrana prema VRS-u organizirati u dvije smjene, a ostatak snaga trebao je biti pripravan za angažman protiv Armije BiH. OZ SzH trebala je „pripremiti snage 500 do 600 ljudi, dio pokretnog topništva i 2-3 tenka za intervenciju ka Vakufu i Prozoru“, a postrojbe OZ SB trebale su „zatvoriti sve pravce iz rajona Zenice“ kako Armija BiH ne bi odatle uvodila pojačanja.¹¹² Zbog nepovoljnog razvoja situacije, Šiljeg je zapovjedio da pojačanja iz brigade „Kralj Tomislav“ blokiraju put od sela Voljevca do Dobrošina, brigada „Rama“

---

¹⁰⁶ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane Mostar i OZ SzH, Sektori IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, primljeno pod br. 239, od 15.1.1993.; SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Izvješće, od 15.1.1993.

¹⁰⁷ ICTY: HZ HB, HVO, IZM OZ SzH, Prozor, Izvanredno izvješće, od 15.1.1993.

¹⁰⁸ ICTY: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Pripravnost jedinica za upotrebu – naređenje, str. pov. br. 02/33-144 od 15.1.1993.

¹⁰⁹ ICTY: HZ HB, HVO, Zapovjedništvo OZ SzH, IZM Rama-Prozor, br. 01-163/93 od 18.1.1993.

¹¹⁰ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Upute za dalji postupak, dj. br. 01-67/93 od 15.1.1993.

¹¹¹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće do 14:00 h, od 15.1.1993.

¹¹² ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Puna bojna gotovost svih postrojbi HVO – zapovijed, dj. br. 01-66/93 od 15.1.1993.

trebala je ojačati položaje na Mačkovcu i u Dobrošinu te je naređeno angažiranje prema snagama Armije BiH „u vikendicama na Crnom Vrh“¹¹³. Određeno je da se ne djeluje „topništvom po naseljenim mjestima bez posebnog odobrenja“¹¹³. Iz Mostara je u Prozor upućen jedan tenk i oklopni transporter.¹¹⁴

U noći s 15. na 16. siječnja Armija BiH svjetlećim je metcima pucala na bazu UNPROFOR-a, koji je odgovorio vatrom iz mitraljeza, a područje općine Gornji Vakuf granatirale su srpske snage s položaja na Kupresu.¹¹⁵ Armija BiH nastavila je ofenzivu 16. siječnja uvodeći svježije snage iz Bugojna i Novoga Travnika te MTS iz Parsovića u općini Konjic.¹¹⁶ HVO je angažirao topništvo na crti Boljkovac – Voljevac te je ojačao snage u Ždrimcima grupom od 50 vojnika iz Prozora, a Armija BiH utvrđivala je položaje u Planduškom docu i na Alipašića brijegu.¹¹⁷ Uočivši kretanja muslimanskih snaga, HVO je krenuo u akciju prema selima Voljevac, Here i Pridvorci te je stavio pod kontrolu strateški važnu kotu 1303 na Crnome vrhu uništivši pritom tamošnju bazu Armije BiH. Kasnije su održani pregovori, a HVO je poučen prethodnim iskustvom, u slučaju da se ni ovoga puta ne postignu rezultati, planirao zauzimanje prilaza Gornjem Vakufu, odnosno sela Uzričje, Duša i brda Mačkovac te ojačavanje položaja na Podovima.¹¹⁸

Na pregovorima je HVO iznio svoje zahtjeve, prema kojima je trebalo provesti dogovor iz Ženeve, odnosno poštivati odluku o provincijama sve dok se na međunarodnoj konferenciji ne odluči drugačije, a Armija BiH trebala je povući nedomicilne postrojbe iz općine Gornji Vakuf, što se posebno odnosilo na vojnike iz Jajca. Nadalje, pozivalo se na uspostavu zajedničkih punktova i na neku vrstu „demilitarizacije“ samoga grada te je zatražen demanti prethodnih tvrdnji da je HVO zapalio džamiju i ubijao civile. Iako su iz HVO-a tvrdili da njihovi zahtjevi nisu ultimatum, predstavnici muslimanske strane upravo su ih tako shvatili i očekivali su da će HVO povesti napad rano ujutro 18. siječnja, kada ističe rok za ispunjenje navedenoga.¹¹⁹ O zahtjevima HVO-a te o naredbi o podčinjavanju, Komanda 3. korpusa Armije BiH konzultirala se sa svojim naređenima u Sarajevu. Hadžihasanović je iznio stav da se navedeno ne može provesti „bez potpunog etničkog čišćenja i velikih ljudskih

---

¹¹³ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Angažiranje snaga, od 15.1.1993.

¹¹⁴ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 15.1.1993., od 15.1.1993.

¹¹⁵ SP: Brigada „dr. Ante Starčević“, za: Odjel za obranu, Služba IPD, primljeno pod br. 240, od 16.1.1993.

¹¹⁶ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 16.1.1993., od 16.1.1993.

¹¹⁷ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće sa stanjem u 16:00 sati, od 16.1.1993.

¹¹⁸ ICTY: HZ HB, HVO, IZM OZ SzH, Prozor, Redovno izvješće, od 16.1.1993.

¹¹⁹ ICTY: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Informacija Komisije za pregovore i rješavanje sukoba u Gornjem Vakufu od 16.1.1993., str. br. 02/32-109 od 17.1.1993.

žrtava i materijalnih razaranja“.¹²⁰ Naposljetku, postrojbama je naređeno da ne prihvate podčinjavanje i da bojnu spremnost dignu na najviši stupanj te organiziraju odsudnu obranu, a da pritom ne stvaraju povod za sukob. U slučaju ugrožavanja muslimanskih položaja od strane „ekstremnih pripadnika HVO-a“, bilo je nužno „energično se suprotstaviti“.¹²¹

U jutarnjim i popodnevnim satima 17. siječnja vodile su se žestoke borbe u samome gradu te u Bistrici.¹²² U HVO-u su primijetili da se Armija BiH usredotočila na formiranje „vatrenih točaka po naseljima, snajperskih gnijezda i grupa za protuoklopnu borbu“ te da vrši sve intenzivnija izviđanja i ojačava snage u Duratbegovom Docu, Bukovici i Gornjoj Ričici, čime stvara superiorniji položaj u Hrasnici. Procijenjeno je da borbe pješaćkim naoružanjem više odgovaraju Armiji BiH jer raspolaže s više ljudstva nego HVO.¹²³ Za HVO je bilo nužno deblokirati komunikacije preko Uzričja i Hrasnice kako bi rasteretili svoje pozicije u Pajić Polju i Humcu.¹²⁴ Hrvatska je artiljerija djelovala po uporištima muslimanskih snaga, koje su razoružane u Krupi te se očekivala akcija Armije BiH iz Voljica, gdje su dovedene snage iz Bugojna, prema Podovima.¹²⁵ Topništvo HVO-a još je djelovalo po selima Grnica, Bojska, Voljevac i Osredak te je zaustavljen srpski napad prema položajima na Raduškome kamenu.¹²⁶ Pristizale su informacije o napetoj atmosferi u Bugojnu, osobito u selu Gračanica gdje su se hrvatske i muslimanske snage pozicionirale jedna prema drugoj te su u HVO-u smatrali da je „samo pitanje vremena kada će doći do sukoba“. Kao i na području Gornjega Vakufa, u Bugojnu je Armija BiH imala prednost u ljudstvu, a HVO u artiljeriji.¹²⁷

Armija BiH tvrdila je kako je koncentracija hrvatskih snaga najveća na području Prozora i Makljena, odakle pokreću artiljerijske udare na muslimanske položaje.¹²⁸ Komanda 3. korpusa čekala je upute od ŠVK za djelovanje na području Gornjega Vakufa, Bugojna i Novoga Travnika, a 317. bbr. upozorena je „da spremno dočekate eventualni pješadijski napad“.¹²⁹ Naglašeno je kako je HVO postavio političke ultimatumе koje trebaju razmotriti

---

¹²⁰ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, za: ŠVK, br. 02/32-6 od 16.1.1993.

¹²¹ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Odnosi sa HVO HZ HB, str. pov. br. 02/33-150 od 16.1.1993.

¹²² ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane, Sektor IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, primljeno pod br. 288, od 17.1.1993.

¹²³ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH Tomislavgrad, Saznajna služba, IZM Prozor, Vanredno izvješće, od 17.1.1993

¹²⁴ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Vanredno izvješće – procjena, od 17.1.1993.

¹²⁵ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće za 17.1.1993. sa stanjem u 16 sati, od 17.1.1993.

¹²⁶ SP: IZM OZ SzH, Prozor, Izvanredno izvješće, od 17.1.1993. u 12 sati.

¹²⁷ SP: HZ HB, HVO, IZM OZ SzH, Prozor, Redovno izvješće, od 17.1.1993.

¹²⁸ SP: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Izvještaj o odnosima sa postrojbama HVO – stanje do 16 sati, str. pov. br. 02/31-113 od 17.1.1993.

¹²⁹ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Stav o postupku naših jedinica u G. Vakufu i Bugojnu, str. pov. br. 02/33-159 od 17.1.1993.

državni organi i da se ne smije ništa poduzimati dok ne stigne odgovor iz Sarajeva.¹³⁰ HVO je doista pripremao ofenzivu koja je trebala započeti 18. siječnja rano ujutro iz pravca Prozora.¹³¹ Prema zapovijedi pukovnika Šiljega, brigada „Kralj Tomislav“ trebala je krenuti pravcem Pidriš – Mačkovac – Mračaj – kota 785 s ciljem zauzimanja Uzričja, a s područja Paloča snage HVO-a iz Posušja trebale su spriječiti uvezivanje snaga Armije BiH u Uzričju sa selom Osredak. Grupe „Kažnjeničke bojne“, djelujući iz pravca Pidriša i Mačkovca, trebale su zauzeti repetitor i Strmicu, nakon čeka se očekivao nastavak akcije prema gradu. Jedinice Vojne policije iz Mostara dobile su zadatak zauzimanja Vrsa s područja Ždrimaca.¹³²

3.4. OFENZIVA I USPJESI HVO-a

Ujutro 18. siječnja iz 3. korpusa izvijestili su o početku napada HVO-a tenkovima i artiljerijskim oruđem iz pravca Makljena prema Gornjem Vakufu.¹³³ Hrvatske su snage uspješno ostvarivale postavljene ciljeve te su u teškim borbama do kraja dana izbile na kotu 785 (repetitor), okružile Armiju BiH na području Rašća i zaposjele objekt Babu.¹³⁴ Nadalje, HVO je uspostavio kontrolu nad Ždrimcima i Uzričjem, čime je razbijen obruč muslimanskih snaga. Na tome su dijelu bile angažirane jedinice Vojne policije iz Livna i Posušja, kao i pripadnici „Kažnjeničke bojne“,¹³⁵ koji su još ovladali strateški važnim područjem Releja.¹³⁶ Također, HVO je ovladao Hrasnicom i zaposjeo brdo Strmicu, koje je bilo važno uporište Armije BiH „na kojem su se nalazili dobro utvrđeni betonirani rovovi“ te se odatle kontrolirao grad. U HVO-u su zabilježili da su „muslimanske snage u totalnom rasulu“, što je otvaralo prostor za daljnje napredovanje hrvatskih snaga.¹³⁷ Nastojeći organizirati protuudar, Armija BiH uvodila je snage s područja Bugojna, odnosno iz Odžaka i Zanesovića u Ričicu i Lužane, s ciljem prodora prema Pajić Polju.¹³⁸ Poduzimani su pješački napadi u Galečici te iz smjera

---

¹³⁰ SP: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Odgovor, str. pov. br. 02/33-153 od 17.1.1993.

¹³¹ SP: IZM OZ SzH, Prozor, Zapovijed, u potpisu: Željko Šiljeg, od 17.1.1993.

¹³² SP: R BiH, HZ HB, HVO, IZM OZ SzH, Prozor, u potpisu: Željko Šiljeg, od 17.1.1993. u 21 sat.

¹³³ SP: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Izvještaj o odnosima sa postrojbama HVO – stanje do 8 sati, str. pov. br. 02/31-155 od 18.1.1993.

¹³⁴ ICTY: HZ HB, HVO, Zapovjedništvo OZ SzH, IZM Rama-Prozor, br. 01-163/93 od 18.1.1993.

¹³⁵ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, Uprava VP, Mostar, Izvješće o radu VP HZ HB i analiza stanja za period siječanj – lipanj 1993., str. 5-6; ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane, Sektor IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, primljeno pod br. 330, od 18.1.1993.

¹³⁶ SP: Razgovor s Josipom Batinićem, studeni 2005., Ljubuški, str. 33-34.

¹³⁷ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane, Sektor IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, primljeno pod br. 330, od 18.1.1993.

¹³⁸ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće za 18.1.1993. sa stanjem u 14:00 h, od 18.1.1993.

Vrsa prema Krupi i iz Grnice prema Bistrici, ali ih je HVO odbio.¹³⁹ Muslimanske su snage djelovale neorganizirano te su ponegdje bile u okruženju. Iz Ždrimaca su se povukli u Vrse te su u HVO-u smatrali da bi mogli krenuti u proboj, čime bi ugrozili hrvatsko selo Miliće.¹⁴⁰

Situacija se dodatno zakomplicirala i na području Bugojna, odakle je Armija BiH stalno slala pojačanja u Gornji Vakuf. HVO je tvrdio da je u Bojsku pristiglo ljudstvo iz Odžaka, Hapstića i Zanesovića, a da je u Planinici skupina od 100 vojnika iz Novog Travnika, koji se nastoje ubaciti prema Gornjem Vakufu.¹⁴¹ Zapovjednik Armije BiH u Bugojnu Senad Dautović ultimativno je zatražio od HVO-a da obustavi akciju u Gornjem Vakufu jer u protivnom „A BiH iz Bugojna neće braniti teritoriju Herceg-Bosne“ i povući će se s linije obrane prema srpskim snagama. U HVO-u su strahovali da bi Bugojno, ukoliko bi se prijetnja obistinila, lako moglo doživjeti sudbinu Jajca, odnosno pasti pod srpsku kontrolu.¹⁴² Brigada HVO-a „Eugen Kvaternik“ upozoravala je da „situacija iz Gornjeg Vakufa se negativno odražava i prenosi na Bugojno, tenzije su svakim danom sve veće“ te je vladala zabrinutost zbog mogućega sukoba.¹⁴³

Da Dautovićev ultimatum nije bio samovoljan čin, dokazuje Hadžihasanovićev dopis postrojbama u Bugojnu u kojem potvrđuje: „Dobro ste uradili što ste HVO dali ultimatum.“¹⁴⁴ Također je naredio slanje podrške iz Bugojna za protuudar na HVO u Gornjem Vakufu.¹⁴⁵ Planiran je i napad na HVO u predjelu Makljena, gdje je zatražen angažman brigade „Neretvica“ iz Konjica.¹⁴⁶ Idućega je dana Sefer Halilović odobrio taj zahtjev te je naredio angažiranje brigade „Neretvica“ i snaga Armije BiH s područja Prozora na zauzimanju Makljena, kako bi se spriječilo uvođenje snaga HVO-a iz Hercegovine prema Gornjem Vakufu.¹⁴⁷ Napetosti su se prenijele na Jablanicu i Konjic, gdje je Armija BiH na punktovima često razoružavala hrvatske vojnike te je HVO smatrao da se na tom prostoru muslimanska strana ubrzano priprema za sukob s HVO-om. Tih je dana HVO na području Klisa u općini

---

¹³⁹ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: OZ SB IZM Vitez, u potpisu: Zrinko Tokić, primljeno pod br. 2223/93, od 18.1.1993.

¹⁴⁰ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH Tomislavgrad, Saznajna služba, IZM Prozor, Izvješće za rejon G. Vakuf, od 18.1.1993. u 19 sati.

¹⁴¹ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH Tomislavgrad, Saznajna služba, IZM Prozor, Vanredno izvješće, od 18.1.1993.

¹⁴² ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 18.1.1993, od 18.1.1993.

¹⁴³ ICTY: IZM OZ SzH, Prozor, Izvješće brigade „Eugen Kvaternik“, u potpisu: Željko Šiljeg, od 18.1.1993.

¹⁴⁴ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, str. pov. br. 02/33-170 od 18.1.1993..

¹⁴⁵ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, str. pov. br. 02/33-165 od 18.1.1993.

¹⁴⁶ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Upotreba jedinica 4. korpusa, str. pov. br. 02/33-168 od 18.1.1993.

¹⁴⁷ ICTY: RBiH, ŠVK OS RBiH, Sarajevo, Naredba, str. pov. br. 02/104-1 od 18.1.1993.; ICTY: Zapovjedništvo 4. korpusa, Mostar, Naredba, str. pov. br. 01-414/93 od 19.1.1993.

Konjic prihvatio skupinu Juke Prazine koja je prebjegla s položaja Armije BiH na Igmanu.¹⁴⁸ Armija BiH također je upozorila na mogućnost izbijanja sukoba u Konjicu i Jablanici te je naredila spremnost na odgovor u slučaju napada HVO-a.¹⁴⁹

Strahujući od pada gornjega (muslimanskoga) dijela grada Gornjega Vakufa, što bi bio težak poraz, te nastojeći prebaciti odgovornost za izbijanje sukoba na HVO, iz 3. korpusa su u pokušaju zamjene teza tvrdili da HVO planira uvesti artiljerijsko pojačanje iz Novog Travnika u sklopu ofenzive na šire područje Gornjega Vakufa.¹⁵⁰ Međutim, dopis zapovjednika OZ SB Tihomira Blaškića otkriva obrnutu situaciju. Grupa od 60 vojnika iz postrojbe „Bruno Bušić“ trebala je otići u Sebešić, selo u općini Novi Travnik, kako bi spriječili prolazak Armije BiH na pravcima Opara – Radovan – Bistrica te Ravno Rostovo – Bojska.¹⁵¹ Dakle, prema hrvatskim tvrdnjama, muslimanska je strana planirala uvođenje snaga iz srednje Bosne prema Gornjem Vakufu, odakle su i ranijih dana dobivali pomoć, a HVO je nastojao spriječiti širenje sukoba na osjetljiva područja srednjobosanskih općina. Štoviše, izvor Armije BiH potvrđuje kako je Hadžihasanović odobrio Refiku Lendi, zapovjedniku Armije BiH u Novom Travniku, pružanje artiljerijske podrške muslimanskim snagama u Gornjem Vakufu.¹⁵²

U nastavku akcije 19. siječnja HVO je planirao zauzimanje Vrsa i Alipašića brijega, čime bi se stegnuo обруч oko grada, a blokiranjem Duratbegovog Doca i Draževog Doca rasteretio bi se pravac prema Bugojnu.¹⁵³ Armija BiH imala je jaka uporišta na jugoistočnim prilazima gradu: na platou Malo Seoce i Alipašića brijegu, kod bloketare te u selu Vrse, što im je omogućavalo komunikaciju s Gornjim Vakufom, dok je HVO kontrolirao preostale dominantne kote oko grada i gotovo sve ulaze u grad.¹⁵⁴ Armija BiH još je mogla dovoditi pojačanja iz Parsovića kod Konjica i preko Bojske iz Bugojna. HVO je blokirao cestu za Novi Travnik kod Bistrice, ali je istu prometnicu dijelom držala Armija BiH te hrvatske snage nisu mogle proći prema srednjoj Bosni.¹⁵⁵ Hrvatske su snage u toku dana odbile pokušaj prodora

---

¹⁴⁸ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 19.1.1993., od 19.1.1993.

¹⁴⁹ ICTY: RBiH, ŠVK OS RBiH, Sarajevo, Preduzimanje mjera bezbjednosti i zaštite – naređenje, str. pov. br. 05/7-28 od 19.1.1993.

¹⁵⁰ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Izvještaj o odnosima sa postrojbama HVO – stanje do 22 sata, str. pov. br. 02/31-119 od 18.1.1993.

¹⁵¹ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, Zapovjedništvo OZ SB, IZM Vitez, Upotreba postrojbe – zapovijed, br. 01-1-224/93 od 18.1.1993.

¹⁵² SP: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Podrška artiljerije, str. pov. br. 02/33-161 od 18.1.1993.

¹⁵³ SP: OZ SzH, IZM Prozor, Izvanredno izvješće o stanju u G. Vakufu, od 19.1.1993.

¹⁵⁴ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće sa stanjem u 21:00 sat, od 19.1.1993.

¹⁵⁵ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 19.1.1993., od 19.1.1993.

Armije BiH iz Voljevca prema Crnom vrhu.¹⁵⁶ Prema informacijama HVO-a, muslimansko je zapovjedništvo težilo ubacivanju ljudstva preko Vrsa u sam grad, gdje bi se razvile isključivo pješачke borbe koje bi rezultirale teškim gubitcima za HVO jer je bio brojčano slabiji.¹⁵⁷ Taj omjer nije mogao poremetiti ni dolazak, prema tvrdnjama Armije BiH, oko 1.500 vojnika HVO-a iz Hercegovine.¹⁵⁸ S druge strane, Armija BiH imala je znatno slabiju artiljeriju te je bilježila nedostatak municije, zbog čega je jedinicama naređeno da štede njezinu potrošnju.¹⁵⁹

Armija BiH priznala je gubitak Uzričja, Duše, Hrasnice, Releja i Strmice te je Selmo Cikotić zahtijevao da Lendo pošalje osobu koja će konsolidirati snage i pokrenuti napad iz pravca Bistrice prema Gornjem Vakufu, kako bi se izvršilo spajanje s postrojbama u gradu. Također je tražio da se u Gornji Vakuf iz Bugojna hitno uputi protudiverzantski odred pod zapovjedništvom Faruka Aganovića Jupija. U izvještaju neodređeno navodi mudžahedine kao jednu od postrojbi na ovome prostoru.¹⁶⁰ Riječ je o dijelu 7. muslimanske bbr. koji se nalazio na području Ravnoga Rostova te je bio spreman za intervenciju prema Gornjem Vakufu.¹⁶¹ Prema drugim informacijama, u Vrse je uslijed hrvatskih napada prebačen samostalni vod 7. muslimanske brigade iz Privora te se na području Vrsa zadržao i nakon okončanja sukoba.¹⁶² Na Cikotićev poziv u Grnicu je pristigao Jupi sa svojom grupom koja se ubrzo angažirala u borbama na području Bistrice.¹⁶³ Također, zatraženo je od 308. bbr. iz Novoga Travnika da pošalje jedan bataljun kao pojačanje snagama u Gornjem Vakufu.¹⁶⁴

Nadalje, 19. siječnja pristupilo se pregovorima, ali Armija BiH unatoč lošem položaju na bojišnici nije bila spremna ozbiljnije razmotriti primirje. Smatrala je da sporazumi koriste samo hrvatskoj strani te da HVO preko lokalnih sukoba nastoji ostvariti „operativne ciljeve“. Ponovljena je tvrdnja da se hrvatske snage usmjeruju na Muslimane umjesto da se bore protiv srpske vojske. Zahtjevi muslimanske strane uključivali su prekid vatre i povlačenje snaga HVO-a na položaje prije ofenzive od 18. siječnja, povlačenje nedomicilnih vojnika i teškog

---

¹⁵⁶ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno izvješće, od 19.1.1993.

¹⁵⁷ SP: HVO, OZ SzH, Saznajna služba, IZM Prozor, Saznajno izvješće, od 19.1.1993.

¹⁵⁸ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Sumarni izvještaj o razvoju događaja vezanih za sukobe postrojbi HVO sa jedinicama ARBiH, str. pov. br. 02/31-123 od 20.1.1993.

¹⁵⁹ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Štednja municije i drugih ubojnih sredstava, str. pov. br. 02/33-179 od 19.1.1993.

¹⁶⁰ ICTY: RBiH, 3. korpus, Zenica, 317. bbr., Gornji Vakuf, Vanredni borbeni izvještaj, br. 01-106-1/93 od 19.1.1993.

¹⁶¹ SP: RBiH, 3. korpus, 7. muslimanska brigada, Razmjешtanje jedinica i gotovost za upotrebu, str. pov. br. 101/93 od 19.1.1993.

¹⁶² RAMIĆ, ZEC, *Gornji Vakuf grad heroj*, 202-203.

¹⁶³ Isto, 204.

¹⁶⁴ SP: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Naređjenje, str. pov. br. 02/33-175 od 19.1.1993.

naoružanja te deblokadu prometnica.¹⁶⁵ Zanimljivo je primijetiti da je vrlo slične zahtjeve predlagao HVO u prvoj fazi sukoba, a pravi je napad počeo kada se pokazalo da Armija BiH ne želi surađivati na pregovorima. Razlika je u tome što su isprva muslimanske snage bile u znatno povoljnijem položaju nego što su to bile 19. siječnja, kada je HVO bio na korak do ostvarivanja vojne pobjede u općini Gornji Vakuf. S druge strane, HVO je tražio da Armija BiH položi oružje te povuče jedinice iz grada, koji je trebao biti pod nadzorom Vojne policije HVO-a i UNPROFOR-a, a hrvatske su se snage bile spremne obvezati da u grad neće unositi teško naoružanje.¹⁶⁶ U ime Armije BiH na pregovorima je sudjelovao Arif Pašalić, komandant 4. korpusa, koji je tražio Halilovićevu očitovanje o navedenim zahtjevima.¹⁶⁷ Premda na kraju nije ništa konkretno dogovoreno jer nije stigao odgovor iz Sarajeva, predsjednik HZ HB Mate Boban 19. siječnja zabranio je jedinicama HVO-a ofenzivna djelovanja prema Armiji BiH. Sukladna zapovijed očekivala se i od muslimanske strane.¹⁶⁸

Međutim, ujutro 20. siječnja HVO je nastavio napad na Malo Seoce, Alipašića brijeg i Duratbegov Dolac, a Armija BiH djelovala je prema Pajić Polju.¹⁶⁹ U toku dana vodile su se teške borbe kod bloketare, gdje je HVO imao osam ranjenih i jednog poginulog vojnika iz sastava „Kažnjeničke bojne“. U međuvremenu hrvatske su snage ojačane vodom iz Posušja te dvama vodovima Vojne policije iz Tomislavgrada i Livna.¹⁷⁰ Iz HVO-a su ponovo upozorili na opasnost prelijevanja sukoba na Bugojno i Jablanicu.¹⁷¹ Tenzije su nastavile rasti i u općini Konjic te je HVO u Parsovićima blokirao prolaz MTS-a za Armiju BiH u Gornjem Vakufu.¹⁷² Da je bilo opravdano očekivati eskalaciju u sjevernoj Hercegovini, svjedoči dopis Sefera Halilovića komandantu 4. korpusa u kojemu tvrdi da se dio tamošnjih muslimanskih vojnih i političkih predstavnika „u potpunosti stavio u službu ostvarenja velikohrvatske politike kroz potpuno sprovođenje zadataka koje dobijaju od rukovodilaca HZ HB“ te je tražio njihovu smjenu.¹⁷³ U Vitezu su zamijetili kretanje snaga Armije BiH iz Zenice prema Ovnaku, koje su

---

¹⁶⁵ ICTY: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Mišljenje, str. pov. br. 02/31-121 od 19.1.1993.

¹⁶⁶ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno izvješće, od 19.1.1993.

¹⁶⁷ ICTY: Komanda 4. korpusa Armije BiH, Štabu Armije BiH, str. pov. br. 01-415/93 od 19.1.1993.

¹⁶⁸ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, Kabinet predsjednika HZ HB, Mostar, Zabrana ofenzivnih djelovanja – zapovijed, br. 23/93 od 19.1.1993.

¹⁶⁹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće u 12 sati, od 20.1.1993.

¹⁷⁰ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno izvješće za dan 20.1.1993. sa stanjem u 20:40 sati, od 20.1.1993.

¹⁷¹ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvanredno izvješće, od 20.1.1993.

¹⁷² SP: R BiH, Komanda 3. korpusa, Vanredni izvještaj, str. pov. br. 02/31-122 od 20.1.1993.

¹⁷³ ICTY: R BiH, ŠVK OS R BiH, Sarajevo, Kabinet načelnika, Naredba, br. 111-1 od 29.1.1993.

zatim smještene u Han Bilu, ali je HVO smatrao da su namijenjene za Gornji Vakuf.¹⁷⁴

Vrh Armije BiH optuživao je hrvatsku stranu da u borbu uvodi snage Hrvatske vojske (HV), a državni su organi „zaključili da se radi o tipičnoj agresiji na BiH od strane Republike Hrvatske“, što su također plasirali u međunarodnu javnost.¹⁷⁵ Predsjednik Tuđman o tome je razgovarao u Zagrebu s Vanceom i Owenom te je odbacio takve tvrdnje kao neosnovane. Hrvatska je strana istakla kako se u Gornjem Vakufu nalazi UNPROFOR koji može potvrditi da tamo nije prisutno ni ljudstvo ni tenkovske jedinice HV-a, koje su spominjali muslimanski predstavnici.¹⁷⁶ Komentirajući rat u Gornjem Vakufu, Tuđman je kazao kako su neki „muslimanski prvaci“ izjavljivali da „za Srbe nismo bili spremni, a za Hrvate ćemo biti spremni“.¹⁷⁷ Upravo 20. siječnja kada je održan sastanak i kada je Tuđman na ovaj način upozorio na buduće muslimanske namjere, doista se ispostavilo da vrhovništvo Armije BiH po pitanju sukoba s Hrvatima razmišlja dugoročno i čeka povoljan trenutak za otpočinjanje otvorenoga rata na svim kritičnim područjima. To potvrđuje rečenica Envera Hadžihanovića upućena snagama u Bugojnu: „Za sukob u svim gradovima HZ Herceg Bosna je preuranjeno, mada je i ta opcija predviđena“.¹⁷⁸ Budući da je HVO i dalje inzistirao na rješavanju sukoba dogovorima, Petković i Pašalić potpisali su 20. siječnja zajedničku zapovijed o trenutnom prestanku ratnih djelovanja u Gornjem Vakufu, što je bila svojevrsna potvrda prethodne Bobanove zapovijedi. Dogovoreno je obostrano povlačenje snaga pridodanih iz drugih općina, formiranje mješovite komisije koja će nadgledati provedbu dogovora i ispitati uzroke sukoba te deblokiranje komunikacija i uspostavljanje zajedničkih punktova.¹⁷⁹

Borbe 21. siječnja vodile su se slabijim intenzitetom nego proteklih dana, a topništvo HVO-a reagiralo je samo na pokušaje pregrupiranja muslimanskih snaga. Prema tvrdnjama hrvatske strane, Armija BiH okružena je u Duratbegovom Docu.¹⁸⁰ Snajperisti Armije BiH djelovali su po gradu, Pajić Polju i Bistrici te su u HVO-u smatrali da se radi o specijalcima iz Jajca, Prozora, Konjica i Donjeg Vakufa, koje financira SDA. Istaknuto je da su u Uzričju otkriveni rovovi i zemunice, čija je izgradnja za HVO bila potvrda duljih priprema Armije

---

¹⁷⁴ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 19.1.1993., od 19.1.1993.; SP: RBiH, HZ HB, HVO, Odjel obrane, Mostar, Izvješće o stanju na prostoru HZ HB od 27.1.1993.

¹⁷⁵ SP: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Informacija o razvoju događaja u G. Vakufu sa HVO, str. pov. br. 04/163-25 od 20.1.1993.

¹⁷⁶ ICTY: Zapisnik s razgovora Franje Tuđmana s Vanceom i Owenom, u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu, 20.1.1993., str. 1-2, 4-5, 15.

¹⁷⁷ Isto, str. 15-16.

¹⁷⁸ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Angažovanje snaga prema G. Vakufu, str. pov. br. 02/33-181 od 20.1.1993.

¹⁷⁹ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO i Glavni štab Armije BiH, Zapovijed, dj. br. 01-111/93 od 20.1.1993.

¹⁸⁰ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno izvješće za dan 21.1.93. sa stanjem u 20 h, od 21.1.1993.

BiH za sukob.¹⁸¹ Taj je dan također zabilježeno kako su muslimanske snage iz minobacača ispaljivale priručne granate sa zapaljivim punjenjem na hrvatski dio grada.¹⁸² Najjača uporišta Armije BiH nalazila su se u Grnici, Bojskoj i Lužanima.¹⁸³

Prijepodne 22. siječnja dogovoren je prekid vatre te povlačenje snaga 100 metara u pozadinu, gdje se trebala uspostaviti linija razdvajanja, ali su se borbe nastavile.¹⁸⁴ U toku dana HVO je zauzeo Krč, Malo Seoce i bloketaru.¹⁸⁵ To su bila strateški vrlo važna područja te su u HVO-u smatrali da Malo Seoce „predstavlja ključnu točku obrane grada“.¹⁸⁶ Nadalje, HVO je ovladao dijelom Bistrice te je pritiskao Vrse.¹⁸⁷ Također, hrvatske su snage u okruženju i pod stalnom vatrom držale Duratbegov Dolac te su gađale artiljerijom gornji dio grada. Armija BiH nije uspjela izvršiti protuudar ni na jednoj liniji.¹⁸⁸ Jedinice Vojne policije HVO-a zauzele su muslimanska uporišta u Rimčevom gaju te Gornjoj i Donjoj Gračanici.¹⁸⁹ Naposljetku, Šiljeg je još jednom objavio prekid vatre, a postrojbama HVO-a zapovjedio aktivnu obranu na dostignutim linijama, s naglaskom na pravce Pidriš – Gornji Vakuf i Ždrimci – Gornji Vakuf.¹⁹⁰

Prema naknadnim analizama muslimanske (bošnjačke) strane, Armija BiH nedvojbeno je toga dana pretrpjela teške poraze. U monografiji o Gornjem Vakufu u ratnom periodu stoji da: „hrvatske snage, uglavnom iz sastava 'Kažnjeničke bojne', ojačane pripadnicima Hrvatske vojske sa područja Dalmacije, prelaze u pješadijski napad i u kratkom roku ovladavaju armijskim položajima u rejonu Krča“.¹⁹¹ Konstatirano je kako su „hrvatske snage ovladale dominantnim objektima oko užeg gradskog područja“, a „grad se našao gotovo u potpunosti u okruženju“, izuzev jedne spojnice s Vrsima.¹⁹² Izgleda da su se optužbe o prisutnosti snaga iz Hrvatske, iako za njih nije bilo dokaza, najviše isticale kada je Armija BiH gubila uporišta, možda i kao način opravdavanja neuspjeha, ali i zbog viših političkih ciljeva. Osim tvrdnji o

---

¹⁸¹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane, Sektor IPD, primljeno pod br. 396, od 21.1.1993.

¹⁸² SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Saznajna služba, IZM Prozor, Saznajno izvješće, od 21.1.1993.

¹⁸³ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće za dan 21.1. u 12 sati, od 21.1.1993.

¹⁸⁴ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvješće o događajima na teritoriji G. Vakuf od 19.1., 23.1.1993.

¹⁸⁵ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće za dan 22.1. sa stanjem u 18 sati, od 22.1.1993.

¹⁸⁶ ICTY: HVO, OZ SzH Tomislavgrad, Saznajna služba, IZM Prozor, Izvješće za rajon G. Vakufa, od 22.1.1993

¹⁸⁷ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, primljeno pod br. 436, od 22.1.1993.

¹⁸⁸ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno izvješće za dan 22.1. sa stanjem u 20 sati, od 22.1.1993.

¹⁸⁹ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, Uprava VP, Mostar, Izvješće o radu VP HZ HB i analiza stanja za period siječanj – lipanj 1993., str. 6.

¹⁹⁰ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Zapovijed svim postrojbama u rajonu G. Vakuf, od 22.1.1993.

¹⁹¹ RAMIĆ, ZEC, *Gornji Vakuf grad heroj*, 210.

¹⁹² Isto, 212.

agresiji, animozitet se iskazivao i retorički. Primjerice, u jednom je izvještaju Hadžihasanović, opisujući napredovanja HVO-a, naveo kako „svoje fašističke ideje na najbrutalniji način pokušavaju pretvoriti u djelo“.¹⁹³ Dopisnik radija BiH iz Gornjeg Vakufa Akif Agić također je HVO nazvao „fašističkim imperijalnim“ snagama.¹⁹⁴

Armija BiH poduzela je 23. siječnja pješачki i artiljerijski napad na HVO u Bistrici.¹⁹⁵ Prema hrvatskim izvješćima zapaljen je samostan časnih sestara, a civili iz Bistrice povukli su se prema Trnovači i sjedištu brigade HVO-a, odakle su upućeni za Krupu.¹⁹⁶ Napad je izvela diverzantsko-izviđačka postrojba Armije BiH iz Bugojna.¹⁹⁷ Obavještajne procjene HVO-a tvrdile su kako su postrojbe Armije BiH „razbijene i demoralizirane“, ali u gradu su i dalje djelovali njihovi snajperi, što je bio potencijalni problem ukoliko bi hrvatske snage odlučile zaposjesti grad. Ipak, zaključeno je da „ovladavanjem sa kotama Krč i Malo Seoce te presijecanjem komunikacije Vrse – Gornji Vakuf možemo konstatirati da je Gornji Vakuf pod kontrolom HVO-a“.¹⁹⁸ Suočen sa zahtjevom za predaju oružja te strahujući da će HVO zauzeti grad, Selmo Cikotić je zaprijetio da će u tom slučaju „oni dovesti postrojbe ABiH sa strancima da niko neće pristati da odloži oružje“.¹⁹⁹ Navodno je priznao kako je Armija BiH izgradnju betonskih bunkera na Krču i Malom Seocu započela u drugoj polovici listopada 1992. Međutim, nitko od muslimanskih lokalnih zapovjednika nije bio ovlašten sklopiti sporazum s HVO-om.²⁰⁰

Armija BiH nastavila je 24. siječnja napad na Bisticu iz Grnice nastojeći se povezati sa snagama okruženim u gradu.²⁰¹ U toku borbi u Bistrici HVO je izgubio važan punkt Deveč, a lokalne su hrvatske snage od nadređenih zahtijevale odlučniju borbu te su upozoravale na pad morala i samovolju pridodanih postrojbi.²⁰² Ipak, HVO je uspio zaposjesti južnu stranu

---

¹⁹³ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Odnosi sa postrojbama HVO – stanje do 18 sati, str. pov. br. 02/31-130 od 22.1.1993.

¹⁹⁴ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane, Sektor IPD, primljeno pod br. 452, od 23.1.1993.

¹⁹⁵ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće za 23.1. sa stanjem u 11 sati, od 23.1.1993.

¹⁹⁶ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane, Sektor IPD, primljeno pod br. 453, od 23.1.1993.; SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane, Sektor IPD, primljeno pod br. 449, od 23.1.1993.

¹⁹⁷ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Saznajno izvješće za 27.1. sa stanjem u 18 sati, od 27.1.1993.

¹⁹⁸ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Vojno-obavještajna služba (VOS), Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 151/93, str. pov. br. 03-169/93 od 24.1.1993.

¹⁹⁹ ICTY: OZ SzH, IZM Prozor, Izvješće za dan 23.1., od 23.1.1993.

²⁰⁰ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Saznajna služba, IZM Prozor, Izvješće iz rajona Gornjeg Vakufa stanje u 10 sati, od 23.1.1993.

²⁰¹ SP: OZ SzH, IZM Prozor, Redovno izvješće, od 24.1.1993.

²⁰² SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. A. Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće sa stanjem u 12h, 24.1.1993

Alipašića brijega, jedine preostale važne točke na jugoistočnom prilazu gradu.²⁰³ Vod Vojne policije iz Kandije u općini Bugojno trebao je ojačati hrvatske pozicije u Bistrici, ali je mimo zapovijedi upućen u napad na Duratbegov Dolac. U toj je akciji poginulo nekoliko pripadnika HVO-a, među kojima i dozapovjednik brigade „Kralj Tomislav“ Jürgen Schmidt.²⁰⁴ Pored nepridržavanja zapovijedi, u HVO-u je problem bio i nedostatak ljudstva, zbog čega se nisu mogle vršiti redovite smjene.²⁰⁵ Danima su se vodile neprestane borbe te su snage na terenu bile iscrpljene, što je ugrožavalo kvalitetu obrane.²⁰⁶ Najkritičnije je bilo u Bistrici, gdje je na koncu dio snaga zamijenjen vodom iz „Kupreške bojne“.²⁰⁷ U nastavku pregovora dogovoren je prekid vatre i povlačenje nedomesticilnih snaga s područja općine Gornji Vakuf do popodnevnih sati 25. siječnja. Također, UNPROFOR je trebao kontrolirati prolaz kroz grad, a do 26. siječnja trebalo je pripremiti razmjenu zarobljenika. Iako su za to stvoreni preduvjeti, prema Šiljegovim riječima, vrhovništvo HVO-a zapovjedilo je da se ne ide na zauzimanje samoga grada.²⁰⁸ Naposljetku, 24. siječnja Petković je uputio zapovijed iz Ženeve o zaustavljanju napadnih djelovanja prema Armiji BiH.²⁰⁹

3.5. ZAVRŠETAK BORBENIH DJELOVANJA

Izvori muslimanske strane otkrivaju nezadovoljstvo postojećim stanjem u Gornjem Vakufu. Komanda 3. korpusa tražila je odgovor na pitanje zašto pojačanja iz Bugojna, Novog Travnika, Busovače, Visokog i Zenice nisu uspjela poboljšati položaje muslimanskih snaga u Gornjem Vakufu. Istaknuto je uvjerenje kako bi se snage HVO-a mogle svladati da nisu postojali organizacijski problemi u Armiji BiH.²¹⁰ U svom je izvještaju Arif Pašalić potvrdio da je muslimanska strana uslijed „sumanute agresije“ HVO-a izgubila gotovo sve važne kote oko Gornjega Vakufa te je istaknuo prijedlog komandanta bataljuna 305. bbr. iz Voljevca da njegovi ljudi samostalno krenu u osvajanje položaja oko grada, ali to nije odobreno.²¹¹ Stanje 25. siječnja bilo je uglavnom mirno te se poštivao prekid vatre, izuzev sporadične pucnjave iz

²⁰³ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, za: Odjel obrane, Sektor IPD, primljeno pod br. 480, od 24.1.1993.

²⁰⁴ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, u potpisu: Željko Šiljeg, primljeno pod br. 02-2-292, 24.1.1993.

²⁰⁵ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvanredno izvješće, od 24.1.1993.

²⁰⁶ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće za dan 24.1. sa stanjem u 20 sati, od 24.1.1993.

²⁰⁷ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće za dan 25.1. sa stanjem u 8 sati, od 25.1.1993.

²⁰⁸ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, u potpisu: Željko Šiljeg, primljeno pod br. 02-2-292, 24.1.1993.

²⁰⁹ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zapovijed, dj. br. 01-133 od 24.1.1993.

²¹⁰ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, str. pov. br. 02/33-214 od 23.1.1993.

²¹¹ ICTY: RBiH, Armije RBiH, Komanda 4. korpusa, Mostar, Stanje u G. Vakufu – izvještaj, str. pov. br. 01-540/93 od 24.1.1993.

pješaćkog naoružanja s obje strane i djelovanja snajpera Armije BiH.²¹² Na temelju Bobanove zapovjedi od 19. siječnja te Petkovićevih od 20. i 24. siječnja, Šiljeg je 25. siječnja potvrdio apsolutni prekid vatre. U skladu s prethodnim dogovorom, za idući je dan odredio „nesmetanu evakuaciju snaga i sredstava Armije BiH iz Gornjeg Vakufa“ preko Novog Travnika i Viteza do Zenice, a „zbog nedostatka autobusa u prevoženju vojnika A BiH sudjelovat će i autobusi i komisije HVO-a“.²¹³

Osim kratkotrajnih borbi u Bistrici i gradu naredni je dan također protekao relativno mirno.²¹⁴ Muslimanska je strana tražila da HVO povuče teško naoružanje razmješteno oko Gornjega Vakufa, a hrvatska je strana inzistirala da se prije toga izvuče ljudstvo Armije BiH iz drugih općina, prvenstveno iz Jajca te se procjenjivalo da je nedomicilnih vojnika prisutno ukupno oko 1.400.²¹⁵ Uspostavljeni su mješoviti punktovi u Gračanici, na južnom prilazu gradu u smjeru Prozora, na izlazu iz Bistrice prema Novom Travniku te u centru grada.²¹⁶ Također, dogovorena je obostrana razmjena zarobljenika po principu „svi za sve“.²¹⁷ Nadalje, pridodate postrojbe Armije BiH trebale su se 26. siječnja povući iz Gornjega Vakufa u smjeru srednje Bosne te je Šiljeg obavijestio OZ SB da će se prethodno par dana zadržati na Rostovu dok ne organiziraju smještaje u Travniku i Zenici.²¹⁸ Iz Viteza su ubrzo javili da ne mogu osigurati spomenuti prolaz za Armiju BiH „zbog veoma teške situacije na području općine Busovača i šire u dolini Lašve“.²¹⁹ Stigao je i mnogo oštriji odgovor u kojem se tvrdilo da je HVO u srednjoj Bosni izložen „otvorenoj brutalnoj agresiji muslimanskih snaga“ te da bi dozvoljavanje Armiji BiH da se pozicionira na Rostovu ugrozilo hrvatske položaje u Novom Travniku, Vitezu i Fojnici.²²⁰ Šiljeg je odgovorio kako se neće dopustiti izvlačenje postrojbi Armije BiH iz Gornjeg Vakufa prema hrvatskim snagama u srednjoj Bosni.²²¹ Idućega je dana zapovjedio blokadu putova prema srednjoj Bosni kako bi se spriječilo prebacivanje snaga Armije BiH.²²² Naime, u drugoj polovici siječnja 1993. situacija u srednjoj Bosni rapidno se pogoršala te se ponovio isti scenarij hrvatsko-muslimanskog sukoba kao u Gornjem Vakufu.

---

²¹² SP: OZ SzH, IZM Prozor, Redovno izvješće, za: GS HVO, u potpisu: Željko Šiljeg, od 25.1.1993.

²¹³ ICTY: HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Smirivanje situacije u Gornjem Vakufu – zapovijed, od 25.1.1993.

²¹⁴ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće za 26.1. sa stanjem u 21 sat, od 26.1.1993.

²¹⁵ ICTY: HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvješće za dan 26.1., za: GS HVO, primljeno pod br. 537, od 26.1.1993.

²¹⁶ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće za 26.1. sa stanjem u 12 sati, od 26.1.1993.

²¹⁷ ICTY: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Zapovijed za puštanje uhićenih civila, od 26.1.1993.

²¹⁸ SP: OZ SzH, IZM Prozor, Obavijest za OZ SB, IZM Vitez, od 26.1.1993.

²¹⁹ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, OZ SB, IZM Vitez, Obavijest, br. 02-1-355/93 od 26.1.1993.

²²⁰ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno izvješće sa stanjem u 20 sati, od 26.1.1993.

²²¹ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, za: OZ SB Vitez, u potpisu: Željko Šiljeg, od 26.1.1993.

²²² ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Blokiranje putova – zapovijed, od 27.1.1993.

HVO iz Viteza javio je 27. siječnja kako je započeo napad Armije BiH na pravcima Zenica – Lašva – Dusina i Kaćuni – Lugovi te na području općine Busovača, s ciljem odsijecanja komunikacije između dvaju većinski hrvatskih gradova, Busovače i Kiseljaka.²²³

Vrhovništvo Republike Hrvatske pratilo je događaje u BiH te je bilo zabrinuto širenjem rata na prostore Lašvanske doline. Ministar Šušak smatrao je da je sukob u Gornjem Vakufu bio „igra“ kojom je Armija BiH željela odvratiti pažnju HVO-a dok se pripremala za glavnu akciju prema srednjoj Bosni, gdje su postigli cilj presijecanja hrvatskih komunikacija na liniji Busovača – Kiseljak.²²⁴ Slično razmišlja i američki vojni povjesničar Charles Shrader koji navodi kako je cilj Armije BiH u Gornjem Vakufu bila blokada glavnog opskrbnog puta prema srednjoj Bosni, odnosno onemogućavanje HVO-a da pošalje pojačanja u tom smjeru.²²⁵

U Ženevi su Boban i Izetbegović 27. siječnja potpisali zajedničku izjavu kojom su zapovjedili prestanak sukoba Armije BiH i HVO-a te formiranje zajedničkoga zapovjedništva, a koja se može smatrati i službenom obustavom siječanjskoga rata u Gornjem Vakufu.²²⁶ U sukladnoj je zapovijedi navedeno potvrdio i načelnik Glavnoga stožera HVO-a Petković.²²⁷ Međutim, situacija je i dalje bila vrlo napeta te su se nastavile optužbe. Armija BiH ponovo je tražila povlačenje snaga i sredstava HVO-a s područja Gornjega Vakufa, a na popisu su istakli neke postrojbe iz Republike Hrvatske koje se tu jednostavno nisu nalazile. Na predstavnike HVO-a posebno je negativan dojam ostavio zapovjednik 305. bbr. Halid Dedić jer je kao „izraziti fundamentalist“ bio nesklon kompromisima i neprijateljski nastrojen prema HVO-u.²²⁸ U Bistrici je stanje bilo najnestabilnije te je primijećeno kako Armija BiH tamo gradi zemunice i kopa rovove okrenute prema Gornjem Vakufu.²²⁹ Također, nastao je problem kada je samoinicijativno uspostavljen punkt HVO-a u selu Humac, na što je Armija BiH odgovorila postavljanjem svoga punkta kod džamije u gradu. U HVO-u su nastojali neutralizirati slične provokacije strahujući da „pojedinačan pucanj može obnoviti stanje rata“.²³⁰ Narednih je dana HVO bilježio djelovanje snajperista Armije BiH prema repetitoru, Hrasnici i Pajić Polju.²³¹ Posljednjega dana siječnja 1993. izvršena je djelomična razmjena zarobljenika te je HVO

---

²²³ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 27.1.1993., od 28.1.1993.

²²⁴ ICTY: Zapisnik s 2. sjednice Vijeća obrane i nacionalne sigurnosti (VONS), u Zagrebu, 27.1.1993., str. 2, 9.

²²⁵ SHRADER, *Muslimansko-hrvatski građanski rat u srednjoj Bosni*, 119.

²²⁶ ICTY: Zajednička izjava Bobana i Izetbegovića, potpisana u Ženevi 27.1.1993.

²²⁷ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, Odjel obrane, GS, Zapovijed, br. 01-160/93 od 27.1.1993.

²²⁸ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvješće o stanju u Gornjem Vakufu za dan 27.1.1993., br. 01-225-1/93 od 27.1.1993.

²²⁹ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Saznajno izvješće za 28.1.93. sa stanjem u 18 sati, od 28.1.1993.

²³⁰ ICTY: OZ SzH, IZM Prozor, Izvješće o stanju u G. Vakufu za dan 28.1.93., br. 01/100-18 od 28.1.1993.

²³¹ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Operativno izvješće, od 29.1.1993.

pustio 57 vojnika Armije BiH, a muslimanska je strana oslobodila 17 vojnika HVO-a.²³²

3.6. REZULTATI SIJEČANJSKOGA RATA U GORNJEM VAKUFU

Govoreći o razlozima izbijanja rata između HVO-a i Armije BiH na području Gornjeg Vakufa u siječnju 1993., iz hrvatske je perspektive bilo izrazito problematično što su snage Armije BiH kopale rovove okrenute prema hrvatskim položajima te su u HVO-u to shvatili kao čin agresije. Saznanje da se Armija BiH utvrđuje na Krču i repetitoru, dominantnim uzvišenjima ponad Gornjega Vakufa, bilo je posebno znakovito jer je otkrivalo jasnu namjeru ovladavanja gradom.²³³ Štoviše, kada je HVO u borbama zauzeo spomenute kote te selo Uzričje, pojedinci su ostali iznenađeni čvrstoćom i kvalitetom izgrađenih rovova i zemunica Armije BiH koje su tamo otkrili.²³⁴ Iako su muslimanske snage u prvim danima sukoba imale inicijativu, HVO je na koncu zauzeo sve važne točke, osim samoga grada. Odluka da se ne ide u realizaciju konačne vojne pobjede u Gornjem Vakufu donesena je na višim instancama jer se vjerovalo u mogućnost postizanja kompromisa na Mirovnoj konferenciji u Ženevi.²³⁵ Međutim, poslijeratna razmišljanja pokazuju da je muslimanska strana hrvatsko odustajanje od zauzimanja grada shvatila kao svoju pobjedu, unatoč činjenici „da su hrvatske snage ostvarile značajne rezultate tokom borbenih djelovanja“.²³⁶ Poneki interpretatori ne smatraju kako je HVO svjesno odlučio obustaviti napredovanja, nego tvrde da su snage Armije BiH uspjele „zaustaviti jedinice HVO-a na samom ulasku u grad i onemogućiti im dalji prodor prema srednjoj Bosni“.²³⁷ Zanimljivo je primijetiti da su u HVO-u od početka primjećivali da neki muslimanski predstavnici ignoriraju vojne uspjehe HVO-a te žele „sačuvati 'primirje' i na taj način ostvariti tihu pobjedu“ na području Gornjega Vakufa.²³⁸

Osim ukopavanja Armije BiH, kao što je već rečeno, hrvatska je strana prebacivanje vojnika izbjeglih iz Jajca na područje Gornjega Vakufa shvatila kao ojačavanje muslimanskih snaga i pripremu za rat s HVO-om. Na sastanku u Predsjedničkim dvorima početkom veljače 1993., razmatrajući kako se postaviti prema politici muslimanske strane, Tuđman je predložio

---

²³² SP: RBiH, HZ HB, HVO, Izvješće o izvršenoj razmjeni zarobljenih osoba pripadnika HVO-a i Armije BiH u G. Vakufu, od 1.2.1993.

²³³ ICTY: Predmet IT-04-74-T, *Transkript svjedočenja, Svjedok Zrinko Tokić* (Haag: 29.9.2009.), 45387-45388.

²³⁴ SP: Razgovor s Josipom Zekom, studeni 2005., Ljubuški, str. 34-36, 54-55.

²³⁵ ICTY: Brigada „dr. Ante Starčević“ Gornji Vakuf, Izvješće o sukobu Armije BiH i HVO-a u Gornjem Vakufu, broj: 1-5/1-208/93 od 9.3.1993.

²³⁶ RAMIĆ, ZEC, *Gornji Vakuf grad heroj*, 262.

²³⁷ ZEKOTIĆ, „Gornji Vakuf 1993. godine“, 122.

²³⁸ ICTY: HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvješće za dan 26.1., za: GS HVO, primljeno pod br. 537, od 26.1.1993.

uvjetovanje daljnje isporuke oružja za Armiju BiH Izetbegovićevim pristajanjem na suradnju s hrvatskim predstavnicima.²³⁹ Osvjedočen da Izetbegovićeva obećanja ne znače previše, ministar Šušak smatrao je kako Armija BiH prije svega mora povući snage koje je dovela „iz Zenice i drugih krajeva u Gornji Vakuf i Travnik“, čime bi zapravo priznala predložene granice provincija.²⁴⁰ Predstavnicima HVO-a, Armije BiH i međunarodnih snaga sastali su se 17. veljače kako bi još jednom dogovorili povlačenje nedomicilnih postrojbi s područja Gornjega Vakufa. Usuglašeno je da će se idućeg dana jajačka 305. bbr. povući u Zenicu preko Bugojna, Ravnoga Rostova, Novoga Travnika i Viteza. Pridodate postrojbe HVO-a trebale su se preko Tomislavgrada i Prozora vratiti u zapadnu Hercegovinu, s tim da je HVO odlučio zadržati dio snaga na potezu Pidriš – Makljen – Prozor, kako bi bio spreman za eventualnu intervenciju prema Gornjem Vakufu.²⁴¹ Prema podacima Armije BiH, oko 350 vojnika iz Jajca povuklo se 18. veljače u pratnji snaga UN-a iz Voljevca i Bojske prema Novom Travniku i Zenici.²⁴²

Prema popisu ranjenih i poginulih pripadnika HVO-a u sukobu s Armijom BiH na području Gornjega Vakufa, od 12. siječnja do 24. veljače hrvatske su snage pretrpjele znatne gubitke, neuobičajeno velike za vremenski i prostorno ograničen sukob, što jasno govori o njegovoj ozbiljnosti, odnosno potkrepljuje tvrdnju da su u siječnju 1993. povremeni incidenti prerasli u pravi rat HVO-a i Armije BiH. U tom je periodu na hrvatskoj strani zabilježeno 209 ranjenih i 46 poginulih vojnika te 7 ranjenih i 14 poginulih civila, sveukupno 276 ljudi.²⁴³ Prema drugim podacima, muslimanska je strana imala 75 poginulih i 138 ranjenih vojnika, hrvatska 54 poginula i 200 ranjenih vojnika, a stradala su 42 civila.²⁴⁴

4. NAPETOSTI IZMEĐU DVAJU SUKOBA

Ipak, postignuto primirje nije bilo osobito čvrsto te su se u narednim mjesecima i dalje događali različiti incidenti. Iako situacija nije eskalirala, ne može se reći da je nakon siječnja 1993. na području Gornjega Vakufa vladao mir. Naprotiv, razvoj događaja upućivao je na mogućnost skorog obnavljanja rata. Opisujući stanje u Gornjem Vakufu 4. veljače, „državna“ komisija, koju su činili Selmo Cikotić, Esad Ramić i Emir Bijedić, napisala je kako je grad

---

²³⁹ ICTY: Zapisnik s 3. sjednice VONS-a, u Zagrebu, 9.2.1993., str. 4-5.

²⁴⁰ Isto, str. 7.

²⁴¹ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno izvješće, br. 01/100-223 od 17.2.1993.

²⁴² RAMIĆ, ZEC, *Gornji Vakuf grad heroj*, 250-251.

²⁴³ ICTY: HZ HB, HVO Gornji Vakuf, brigada „dr. Ante Starčević“, Sektor IPD, Popis ranjenih i poginulih bojovnika HVO koji su nastradali u sukobu između HVO i Armije BiH u Gornjem Vakufu od 12.1. do 24.2.1993., primljeno 1.3.1993. pod br. 175.

²⁴⁴ RAMIĆ, ZEC, *Gornji Vakuf grad heroj*, 254-255.

„doživio klasičnu okupaciju od strane snaga HVO i HV“ te da ga HVO drži u potpunom okruženju. Smatrali su kako će „oko podne u subotu ponovo eskalirati sukobi“ u Gornjem Vakufu.²⁴⁵ Doista, obje su strane 7. veljače otvarale vatru, a Armija BiH iz Vrsa je gađala hrvatske položaje na Krču i Releju.²⁴⁶ Također, muslimanske snage iz Duratbegovog Doca djelovale su na pravcu Vilić Polje – Pajić Polje, a na strani HVO bilo je samovoljnih „paljenja objekata“ u Uzričju, Ždrimcima, Duši i Krupi. Zabilježeno je i da su snage HVO-a iz Posušja i brigade „Petar Krešimir IV“ iz Livna odbile poslati ljudstvo za smjenu drugih postrojbi.²⁴⁷ Iz livanjske su brigade tvrdili da bi slanje snaga u Gornji Vakuf destabiliziralo obranu strateški važnog livanjskog bojišta. Na tome je području oko trećina pripadnika postrojbi HVO-a bila muslimanske nacionalnosti te su bili izrazito nezadovoljni angažiranjem u siječanjskome ratu u Gornjem Vakufu, zbog čega je zapovjedništvo brigade strahovalo od prelijevanja sukoba na šire područje Livna i nastojalo je smiriti tenzije.²⁴⁸ Kako bi minimizirao incidente i slučajeve osobne osvete, pukovnik Šiljeg zapovjedio je da se na mješovitim punktovima umjesto pripadnika HVO-a iz Gornjega Vakufa, Livna, Posušja, Prozora i Tomislavgrada, koji su sudjelovali u siječanjskome ratu, angažiraju snage iz Bugojna.²⁴⁹

U sklopu organizacijskih promjena u 3. korpusu Armije BiH formirane su četiri operativne grupe. Područje Gornjeg Vakufa pripadalo je Operativnoj grupi Zapad sa sjedištem u Bugojnu, a za zapovjednika je određen Selmo Cikotić.²⁵⁰ Iz Armije BiH su krajem veljače izvijestili kako „postrojbe HVO i dalje maltretiraju građane muslimanske nacionalnosti“ na području općine Gornji Vakuf. Tvrdili su da hrvatske snage djeluju snajperima te povremeno i artiljerijskim oružjem po položajima Armije BiH.²⁵¹ Prema navodima HVO-a, 3. ožujka Armija BiH otvarala je vatru prema hrvatskim selima iz Duratbegovog Doca te iz pravca džamije u Vrsima, za što je navodno bila odgovorna odmetnuta skupina pod zapovjedništvom Hanefije Prijčića zvanog Paraga, od čijih se postupaka Armija BiH službeno ogradila. Također, HVO je doznao da snage Armije BiH „kopaju zemunice i bunkere u području mašinskog parka koji su okrenuti prema hrvatskim naseljima“.²⁵² Komentirajući situaciju u Gornjem

---

²⁴⁵ ICTY: R BiH, Državna komisija, G. Vakuf, Stanje u Gornjem Vakufu – informacija, br. 10/403-1 od 4.2.1993.

²⁴⁶ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, Mostar, Zbirno izvješće za dan 7.2.1993., od 8.2.1993.

²⁴⁷ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbena izvješće, br. 01/100-118 od 7.2.1993.

²⁴⁸ ICTY: Zapovjedništvo brigade „Petar Krešimir IV“ Livno, Nemogućnost slanja postrojbi iz br. „P.K.IV“ u D. Vakuf, od 13.2.1993.

²⁴⁹ ICTY: IZM Prozor, Angažiranje snaga za izvršenje VP zadaća u G. Vakufu, br. 01/100-277 od 25.2.1993.

²⁵⁰ ICTY: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Naređenje, str. pov. br. 02/33-628 od 8.3.1993.

²⁵¹ ICTY: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Vanredni izvještaj o odnosima sa HVO, str. pov. br. 02/31-288 od 28.2.1993.

²⁵² ICTY: HZ HB, HVO Gornji Vakuf, brigada „dr. Ante Starčević“, Sektor IPD, za: Odjel obrane, Sektor IPD, u potpisu: Ivan Kraljević, od 3.3.1993. u 11 sati.

Vakufu, zapovjednik brigade HVO-a Tokić zaključio je da je ona „prividno mirna“, ali se mnogi dogovori nisu realizirali, što izaziva nezadovoljstvo i potiče uvjerenje da ono što su Hrvati „dobili u ratu polako gube u miru“.²⁵³

U prvoj polovici travnja 1993. HVO je odlučio prije dogovorenoga roka pustiti sve pripadnike Armije BiH zarobljene na području Gornjega Vakufa, a koji su se i dalje nalazili u zatvorima HVO-a, nadajući se da će tako pridonijeti smirivanju napetosti.²⁵⁴ Međutim, na drugim se područjima razbuktavao rat HVO-a i Armije BiH te su politički odnosi također bili sve lošiji. Vance-Owenov plan imao je sve manje šanse za uspjeh iako je muslimanska strana 25. ožujka ipak potpisala predloženu kartu provincija.²⁵⁵ S obzirom na to da su se u narednih mjesec dana sukobi sve više širili, u Zagrebu su se 25. travnja sastali hrvatski i muslimanski predstavnici kako bi riješili nesuglasice. U oštroj diskusiji Izetbegović je priznao kako je „sa velikim oklijevanjem i rezervama i teškoćama“ potpisao plan koji želi dosljedno provoditi, ali to sada hrvatska strana opstruira. Smatrao je da su sukobi započeli zato što muslimanski predstavnici nisu imali udjela u vlasti u hrvatskim provincijama.²⁵⁶ Tuđmanu nije bio logičan neprijateljski stav prema Republici Hrvatskoj koja je pružala značajnu pomoć muslimanskoj strani te je čak propuštala „sa humanitarnom pomoći naoružanje da bi nam onda ljudi u Hrvatskoj i tamo u Bosni kazali vi popuštate, a oni okreću to oružje protiv Hrvata“.²⁵⁷ Nakon sastanka potpisana je zajednička izjava Bobana i Izetbegovića kojom su se obvezali na prekid vatre i uspostavu koordinacijskoga tijela za provedbu Vance-Owenovog plana, a generali Petković i Halilović dogovorili su ustroj zajedničkog zapovjedništva Armije BiH i HVO-a.²⁵⁸

Analizirajući važnije događaje na području općine Gornji Vakuf u ovome razdoblju, može se istaknuti slučaj s početka svibnja 1993. kada je Armija BiH kod Karamustafića otvorila vatru i ranila dvojicu vojnih policajaca HVO-a.²⁵⁹ Nadalje, u Pidriš je 5. svibnja autobusima dovezeno oko 300 civila muslimanske nacionalnosti iz Sovića i Doljana, o čemu HVO u Gornjem Vakufu nije bio obaviješten te se pribojavao posljedica priljeva novoga

---

²⁵³ ICTY: OZ SzH, Tomislavgrad, Zapisnik sa koordinacije sa zapovjednicima, br. 01/5-74 od 9.3.1993., str. 5.

²⁵⁴ ICTY: HZ HB, HVO, OZ SzH, Prozor, za: GS HVO, Odjel za IPD, primljeno pod br. 1880 od 9.4.1993.

²⁵⁵ ICTY: Odluka o prihvatanju dokumenata Vens-Ovenovog mirovnog plana za BiH, donesena na zajedničkoj sjednici Skupštine RBiH održanoj 11.5.1993. u Sarajevu, Zenici i Bihaću.

²⁵⁶ ICTY: Zapisnik s razgovora Franje Tuđmana s Owenom, Izetbegovićem i Bobanom, u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu, 24.4.1993., str. 12-15, 27.

²⁵⁷ Isto, str. 30.

²⁵⁸ ICTY: Zajednička izjava Bobana i Izetbegovića potpisana u Zagrebu 25.4.1993., uz svjedočenje Franje Tuđmana, uz dodatak: Ustrojstvo zapovjedništva Armije BiH i HVO, u potpisu: Sefer Halilović, Alija Izetbegović, Milivoj Petković, Mate Boban, Zagreb, 25.4.1993.

²⁵⁹ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, Uprava VP, Odjel opće i prometne VP, Operativno dežurstvo, Bilten dnevnih događanja za dan 3.5.1993., br. 02-4/3-02-1021/93 od 5.5.1993.

stanovništva.²⁶⁰ Prema procjeni komande 317. bbr. pristiglo je između 500 i 700 civila za koje se nije mogao odmah pronaći smještaj te su u Armiji BiH smatrali kako ih je HVO samoinicijativno poslao u Gornji Vakuf.²⁶¹ U HVO-u su očekivali obnavljanje sukoba, a Armija BiH ojačavala je snage iz pravca Hera, Kuta, Šćipa i Voljica prema Gornjem Vakufu. Bilo je napeto i u Bugojnu, gdje se Armija BiH pozicionirala hrvatskim snagama iza leđa.²⁶²

Problemi su se javili u prvoj polovici svibnja kada je HVO primijetio da se Armija BiH ukopava i nastoji zauzeti brdo iznad Hrasnice, gdje je potom došlo do sukoba hrvatskih i muslimanskih snaga.²⁶³ Također, Armija BiH zarobila je jednog pripadnika HVO-a te je HVO zarobio grupu od 50 Muslimana.²⁶⁴ Nakon toga, hrvatski i muslimanski predstavnici potpisali su 10. svibnja sporazum kojim je dogovoreno izvlačenje snaga Armije BiH iz Hrasnice te su se obje strane obvezale da neće zaposjedati položaje u tom selu. Osim toga, trebalo je izvršiti i razmjenu svih zarobljenih vojnika te MTS-a.²⁶⁵ Međutim, situacija se nije stabilizirala te su se sredinom svibnja odvijale borbe u gradu i okolnim naseljima.²⁶⁶ Prema mišljenju Zrinka Tokića, muslimanska strana i dalje nije željela u praksi prihvatiti odredbe Vance-Owenovog plana, što je i dovelo do obnavljanja sukoba u Gornjem Vakufu. Naveo je kako je Armija BiH tom prilikom imala devet mrtvih i šest ranjenih pripadnika, a oružano je djelovanje prekinuto na intervenciju Šiljega i Petkovića.²⁶⁷ Obavještajni su podatci HVO-a 16. svibnja naveli kako Armija BiH u Gornji Vakuf dovozi sredstva iz Konjica, na način da „u humanitarne konvoje ubacuju obavezno po jedno vozilo koje prevozi MTS“. Primijećeno je da se snage 317. bbr. uvezuju sa snagama u Bugojnu, gdje su tenzije neprestano rasle i stanje se usložnjavalo. HVO je iz priloženoga zaključio da se muslimanska strana ubrzano priprema za reaktiviranje sukoba te da samo očekuje konačnu zapovijed za pokret snaga.²⁶⁸ Prema procjenama HVO-a, Armija BiH primjenjivala je taktiku diskretnoga zaposjedanja položaja i ojačavanja snaga te

---

²⁶⁰ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Izvješće, od 5.5.1993.

²⁶¹ ICTY: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Obavještenje, str. pov. br. 02/33-1064 od 5.5.1993.

²⁶² ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 251/93, str. pov. br. 03-404/93 od 6.5.1993.

²⁶³ SP: Zapovjedništvo OZ SzH, Redovno borbena izvješće sa stanjem u 8,00 sati, primljeno pod br. 687, od 10.5.1993.

²⁶⁴ SP: RBiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, str. pov. br. 01-416 od 10.5.1993.

²⁶⁵ ICTY: Sporazum postignut između HVO-a i Armije BiH u Gornjem Vakufu 10. svibnja 1993., uz nazočnost PMEZ [Promatračke misije Europske zajednice] i UNPROFOR-a, primljeno pod br. 558, od 10.5.1993.

²⁶⁶ SP: OZ SzH Tomislavgrad, IZM Prozor, Borbena izvješće sa stanjem u 7,00 16.5.1993., str. pov. br. 01-540/93 od 16.5.1993.

²⁶⁷ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Dostava informacija vezano za vaše pismo od 19.5.1993., br. 1-5/1-617/93 od 22.5.1993.

²⁶⁸ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 259/93, str. pov. br. 03-425/93 od 16.5.1993.

je nastojala presjeći važne komunikacijske pravce.²⁶⁹

5. RATNI DOGAĐAJI U GORNJEM VAKUFU U LJETO 1993.

5.1. KRATKOTRAJNI SUKOBI U LIPNJU

U permanentno napetoj atmosferi obavještajne procjene HVO-a u drugoj su polovici lipnja 1993. upozoravale da Armija BiH u informacijskome smislu priprema teren za napad na Bugojno i Gornji Vakuf. Naime, preko radija su plasirane vijesti o skoroj ofenzivi HVO-a na Bugojno, Gornji Vakuf i Jablanicu, koju su navodno dogovorili Boban i Šušak. U HVO-u su smatrali da Armija BiH tim dezinformacijama nastoji isprovocirati sukob te da nakon odsijecanja srednje Bosne od Hercegovine planira nastaviti akciju dolinom Neretve s krajnjim ciljem izlaska na more.²⁷⁰ Da spomenuta radijska vijest nije bila slučajnost, dokazuje naredba komandanta ŠVK OS BiH Rasima Delića od 21. lipnja u kojoj je uputio 3. korpus da ojača obranu Bugojna i Gornjega Vakufa zbog planirane ofenzive HVO-a, koji nastoji zauzeti to područje i povezati ga s Prozorom te sa srednjom Bosnom.²⁷¹ Kasno navečer 21. lipnja Armija BiH pucala je s Releja na patrolu HVO-a i ubila jednog vojnika, što je naglo pogoršalo situaciju na području Gornjega Vakufa.²⁷² Ispitivanjem jednoga muslimanskoga zarobljenika saznalo se da Armija BiH ima utvrđene položaje na potezu od Mašinskog parka preko Vrbasa do bloketare, kao i na Krču i Malom Seocu.²⁷³ Uviđajući opasnost od takvoga strateškoga pozicioniranja, načelnik Glavnoga stožera HVO-a Petković naredio je da se osiguraju objekti koje je HVO zauzeo u siječanjskome ratu u Gornjem Vakufu, a s kojih se nakon primirja povukao.²⁷⁴ Ipak, naredni događaji ostavljaju dojam da je ta reakcija došla sa zakašnjenjem.

U popodnevnim satima 24. lipnja Armija BiH poduzela je pješачki napad na Voljice te na Jagnjid, Kute, Vaganjac i Podove. HVO je odbio napad te se stanje ubrzo primirilo.²⁷⁵ Hrvatska je strana zaključila da pripadnici Armije BiH noću borave na Releju te da vjerojatno

²⁶⁹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 261/93, str. pov. br. 03-429/93 od 18.5.1993.

²⁷⁰ SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 294/93, str. pov. br. 03-501/93 od 21.6.1993.

²⁷¹ ICTY: R BiH, ŠVK OS R BiH, Sarajevo, Borbeno naređenje op. br. 14, str. pov. br. 02/777-1 od 21.6.1993.

²⁷² SP: Zapovjedništvo OZ SzH, Tomislavgrad, Izvanredno borbeno izvješće sa stanjem u 12,30 sati, str. pov. br. 02/2-2046/93 od 22.6.1993.

²⁷³ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Saznajna služba, Izv. op. broj: 160/93, str. pov. br. 04-240/93 od 22.6.1993.

²⁷⁴ SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS, Mostar, Zapovijed za Gornji Vakuf, dj. br. 02-2/1-01-1205-93 od 24.6.1993.

²⁷⁵ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-1202 od 24.6.1993.; SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Saznajna služba, Izv. op. broj: 162/93, str. pov. br. 04-242/93 od 24.6.1993.

kontroliraju Krč i Malo Seoce.²⁷⁶ Prema kazivanju sudionika događaja, nakon siječanjskoga rata rovovi su bili samo djelomično zatrpani, što je omogućilo Armiji BiH da se relativno brzo i neprimjetno utvrdi na spomenutim dominantnim kotama.²⁷⁷ Već idućega dana, 25. lipnja Armija BiH napala je selo Gaj, ali bez uspjeha.²⁷⁸ Tom prilikom HVO je zauzeo Kute, odakle su se prethodno povukli muslimanski vojnici i civili te je crta obrane HVO-a pomaknuta prema Jagnjиду.²⁷⁹ Djelovanja slabijeg intenziteta odvijala su se i u ostalim dijelovima općine, poput Trnovače, područja Bistrice te grada, ali značajnije su posljedice bile vidljive u Jagnjиду i Kutama, gdje je uništeno mnogo objekata.²⁸⁰

Na tragu ranije Delićeve zapovijedi, komandant OG Zapad Selmo Cikotić uputio je prijedlog Komandi 3. korpusa da Armija BiH pristupi izvođenju „aktivne obrane“ na pravcu Gornji Vakuf – Makljen, kako bi spriječila ofenzivu za koju je HVO okupljao snage. Tražio je da se postrojbe Armije BiH angažiraju na pravcima Bugojno – Voljice – Pidriš i Lašvanska dolina – Bistrica – Krupa – Gornji Vakuf, a preko Privora snage 6. korpusa spojile bi se sa snagama u Pidrišu.²⁸¹ Povjesničar Davor Marijan pojašnjava da su se snage HVO-a o kojima je pisao Cikotić planirale iskoristiti za akciju prema Bokševici, a ne prema Gornjem Vakufu te smatra da je Cikotić zapravo predlagao napad Armije BiH na Makljen.²⁸² Ovakav princip zamjene teza preuzet je u poslijeratnim bošnjačkim interpretacijama lipanjskih događaja. Naime, tvrdi se kako je HVO pokrenuo napad na Voljice kako bi ovladao širim područjem, a činjenica da je Armija BiH prethodno zauzela dominantnu kotu Relej tumači se kao pravovremeni pokušaj osujećivanja toga napada.²⁸³ S druge strane, analizirani izvori HVO-a ne otkrivaju nikakve konkretne korake za izvođenje hrvatske ofenzive na Gornji Vakuf.

---

²⁷⁶ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Saznajna služba, Izvješće op. br.: 164/93, str. pov. br. 04-249/93 od 26.6.1993.

²⁷⁷ SP: Razgovor s Josipom Zekom, studeni 2005., Ljubuški, str. 59-60.

²⁷⁸ SP: HZ HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbena izvješće sa stanjem u 8 sati, str. pov. br. 02/2-2080/93 od 26.6.1993.

²⁷⁹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 299/93, str. pov. br. 03-512/93 od 26.6.1993.

²⁸⁰ Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskoga rata (HMDCDR), HVO, Ministarstvo obrane (MINOB), Politička uprava Ministarstva obrane (PU MO): R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Izvješće, br. telegrama GS HVO 4182 od 25.6.1993.; HMDCDR, HVO, MINOB, PU MO: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Izvješće, br. telegrama GS HVO 4163 od 25.6.1993.

²⁸¹ RAMIĆ, ZEC, *Gornji Vakuf grad heroj*, 485.

²⁸² MARIJAN, *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.*, 399.

²⁸³ RAMIĆ, ZEC, *Gornji Vakuf grad heroj*, 308-313.

5.2. OFENZIVA ARMIJE BiH NA BUGOJNO I GORNJI VAKUF

Početak srpnja 1993. u HVO-u su procjenjivali da se vrlo brzo može očekivati odlučniji napad Armije BiH na područje Gornjega Vakufa, nakon što osvajanjem Sebešića i Fojnice osigura pravac prema srednjoj Bosni. Pratila su se kretanja muslimanskih snaga na sjeveroistočnom dijelu općine te je uočeno da prebacuju oruđa i opremu iz Voljica u Bisticu. Zauzimanje Gornjega Vakufa za Armiju BiH bilo je izuzetno značajno jer bi tako izvršila spoj snaga 3. i 6. korpusa te osigurala uvjete za daljnje napredovanje.²⁸⁴ Zbog navedenoga brigada „dr. Ante Starčević“ tražila je da se područje Gornjega Vakufa ojača dodatnim snagama.²⁸⁵ Međutim, 2./3. srpnja Armija BiH zauzela je Sebešić, a razbijene postrojbe HVO povukle su se prema srednjoj Bosni i Gornjem Vakufu.²⁸⁶ Da ne bi palo u ruke muslimanskih snaga, HVO je u povlačenju uništio svoje skladište streljiva u Sebešiću te se jedna grupa od oko 200 vojnika prebacila na područje Alibegove grude i Krupe.²⁸⁷ Od toga je ljudstva formirana „Lašvanska bojna“ koja je angažirana u borbama oko Gornjega Vakufa.²⁸⁸ Nakon pada Sebešića HVO više nije mogao računati na uvezivanje svojih snaga te se prostor srednje Bosne našao u okruženju Armije BiH.²⁸⁹

Centar za elektronsko djelovanje (CED) brigade „dr. Ante Starčević“ zabilježio je 3. srpnja naređenje snagama Armije BiH u Vrsima da krenu u izviđanje i zaposjedanje Roga te Kika i Bošnjaka.²⁹⁰ Par dana kasnije obnovljene su borbe djelovanjem Armije BiH s prostora rudnika gipsa u Bistici te na širem gradskom području i u većinski hrvatskim naseljima poput Pajić Polja i Dobrošina. HVO je uzvratio topničkom vatrom.²⁹¹ Zamijećeno je i da se Armija BiH utvrđuje na Kiku i Bošnjacima.²⁹² Razmjena vatre nastavljena je i narednih dana te je Armija BiH nastojala uspostaviti kontrolu nad Bisticom i pravcem Trnovača – Gornji Vakuf,

---

²⁸⁴ SP: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Presjek stanja sa procjenom za rajon G. Vakufa, str. pov. br. 03-532/93 od 2.7.1993.

²⁸⁵ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Gornji Vakuf, Zahtjev za dodatnim angažiranjem ljudstva na području općine Gornji Vakuf, str. pov. br. 1-5/1-63/93 od 1.7.1993.

²⁸⁶ SP: RBiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Obavještenje, str. pov. br. 02/33-1670 od 2.7.1993.; SP: RBiH, HZ HB, HVO, Zapovjedništvo OZ Srednja Bosna, IZM Vitez, Izvješće o stanju u zoni odgovornosti Zapovjedništva OZ Srednja Bosna na dan 3.7.93. sa stanjem u 19 sati, str. pov. br. 03-7-58/93 od 3.7.1993.

²⁸⁷ SP: RBiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvješće o padu Sebešića, str. pov. br. 01-1451/93 od 4.7.1993.; SP: RBiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvanredno izvješće s hitnim zahtjevima, str. pov. br. 01-1419/93 od 3.7.1993.

²⁸⁸ MARIJAN, *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.*, 337.

²⁸⁹ SP: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 305/93, str. pov. br. 03-535/93 od 3.7.1993.

²⁹⁰ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Izvješće CED-a, str. pov. interni br. 2952 od 4.7.1993

²⁹¹ SP: OZ SzH, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 02/2347 od 6.7.1993.

²⁹² SP: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 309/93, str. pov. br. 03-538/93 od 6.7.1993.

kako bi povezala snage u gradu s onima u dubini teritorija.²⁹³ Nadalje, 8. srpnja Armija BiH granatirala je Gaj, a hrvatske su snage uzvratile po Bistrici i Releju. HVO je smatrao kako je „pitanje dana kad će sukob eskalirati“.²⁹⁴ Nastavilo se djelovanje uglavnom pješackoga naoružanja diljem općine, uz povremeno uključivanje artiljerije.²⁹⁵

Sredinom srpnja ponovo su se vodile pješačke borbe na području Bistrice i grada, a Armija BiH djelovala je iz Lužana i Rajaca prema liniji Donja Ričica – Petričevci, na što je HVO uzvratio te iz minobacača gađao Grnicu i Vrse.²⁹⁶ Protudiverzantska grupa Armije BiH 16. srpnja probila se do Mračaja, nadomak ceste Mačkovac – Uzričje te su se slični potezi očekivali i ubuduće. Nastavile su se borbe u Bistrici i gradu, a HVO je gađao muslimanske položaje na Releju, Krču i u Voljicama.²⁹⁷ Prateći pripreme Armije BiH za napad na području Uskoplja, Vojnoobavještajna služba (VOS) HVO-a zaključila je 17. srpnja da su se muslimanske snage ukopale na Ciganskim livadama, pravcu Relej – Malo Seoce, u podnožju Releja i Krča te na prostoru Voljica, uz naglasak kako su već potpuno spremne za početak ofenzive.²⁹⁸ Doista, rano ujutro 19. srpnja Armija BiH pokrenula je opći napad na HVO u Bugojnu uvodeći preko Ravnoga Rostova nove snage iz Zenice i Travnika. Brigada „Eugen Kvaternik“ odmah je zatražila pojačanja u ljudstvu te je predložila protunapad HVO-a s uskopaljskoga područja na Gračanicu i Zanesoviće.²⁹⁹

Snage HVO-a u Bugojnu nisu bile spremne za napad Armije BiH te su se vrlo brzo našle u bezizlaznoj situaciji. Sigurnosno-informativna služba (SIS) HVO-a upozoravala je na raširenu pojavu šverca na području Bugojna, odakle su se cigarete, kava, alkohol i sl. dalje upućivali prema Uskoplju, srednjoj Bosni, Zenici i Tuzli. Smatralo se da pojedinci iz bugojanskoga HVO-a te Vojne policije prešutno podržavaju tu djelatnost, što je loše utjecalo na moral i umanjivalo borbenu sposobnost postrojbi.³⁰⁰ Također, još u prvoj polovici lipnja pristizala su upozorenja da je Armija BiH zauzela dominantne položaje u općini Bugojno te

---

²⁹³ SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 310/93, str. pov. br. 03-539/93 od 7.7.1993.

²⁹⁴ SP: Zapovjedništvo OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbeno izvješće sa stanjem u 20:00 h, str. pov. br. 02/2426 od 8.7.1993.

²⁹⁵ SP: Zapovjedništvo OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbeno izvješće sa stanjem u 20:00 h, str. pov. br. 02/2492 od 10.7.1993.

²⁹⁶ SP: HZ HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbeno izvješće sa stanjem u 20:00 h, str. pov. br. 02/2601 od 15.7.1993.

²⁹⁷ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbeno izvješće sa stanjem u 20:00 h, str. pov. br. 02-2639/93 od 17.7.1993.

²⁹⁸ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, VOS, Tomislavgrad, Op. br. 185/93, str. pov. br. 04-282/93 od 17.7.1993.

²⁹⁹ SP: R BiH, HZ HB, brigada „Eugen Kvaternik“, Bugojno, str. pov. br. 14-122-41/93 od 19.7.1993.

³⁰⁰ SP: HZ HB, OZ SzH, Tomislavgrad, Informacija, str. pov. ur. br. 438/93 od 14.7.1993.; HMDCCR, HVO, MINOB, PU MO: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvješće, str. pov. inter. br. 3100 od 13.7.1993.

praktički dovela grad u okruženje, čime su unaprijed bili onemogućeni veći pokreti HVO-a.³⁰¹ Hasib Mušinbegović to ocjenjuje kao presudan faktor za poraz HVO-a, a Davor Marijan smatra da su glavni problem bili loši odnosi i previranja unutar hrvatskih vojnih i političkih struktura u Bugojnu.³⁰² U istom razdoblju HVO se suočavao s problemom nedostatka ljudstva koje se često nije odazivalo na mobilizaciju i nije bilo motivirano za borbu. Ponegdje su zapovjedništva postrojbi bila nestručna i nespremna angažirati se izvan granica svoje općine, a postojale su nejasnoće i u samom sustavu zapovijedanja. Usto, sve se više osjećao manjak profesionalnih postrojbi koje bi bile sposobne izvesti konkretnija napadna djelovanja.³⁰³

Reagirajući na napad Armije BiH, pukovnik Šiljeg zapovjedio je 19. srpnja da brigada „dr. Ante Starčević“ usmjeri djelovanje na Gračanicu i Zanesoviće, čime su se trebali stvoriti uvjeti za spajanje bugojanskih i uskopaljskih snaga HVO-a. Zatražena je vatrena podrška VRS-a, ali nije se očekivao njihov svesrdniji angažman na hrvatskoj strani.³⁰⁴ Naprotiv, informacije CED-a otkrivaju da su bili skloniji prikloniti se Armiji BiH, a pukovnik Vito Grujić, koji se nalazio na Kupresu, i general Mladić u razgovoru su se složili da neće otvarati vatru u korist HVO-a, očito očekujući ishod borbi.³⁰⁵ Na sličan zaključak navodi kasnija tvrdnja Armije BiH da bugojanski građani srpske nacionalnosti „ne kriju zadovoljstvo zbog uspjeha Armije“ u borbama protiv HVO-a na tome području.³⁰⁶ General Petković zapovjedio je 20. srpnja da snage HVO-a iz Gornjega Vakufa čuvaju komunikaciju prema Bugojnu te nastoje što više razvući muslimanske snage.³⁰⁷ S druge strane, brigadi „Eugen Kvaternik“ naređeno je da manje skupine izvuče i veže ih za veće, tako da se grupiraju snage na pravcima gdje je moguća obrana.³⁰⁸ Slijed događaja sugerira da to nije ispunjeno.

U toku napada na Bugojno, Armija BiH djelovala je pješačkim oružjem i topništvom po Pajić Polju i Humcu, selima na sjevernom dijelu uskopaljskoga područja te je primijećeno grupiranje muslimanskih snaga u Draževom Docu, Boljkovcu i Voljevcu. HVO je odgovarao na navedena djelovanja, a prema Gračanici usmjerio je snage stacionirane u Humcu te dio

---

³⁰¹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 283/93, str. pov. br. 03-484/93 od 10.6.1993.

³⁰² MUŠINBEGOVIĆ, *Boj odbrana Bugojna 1993.*, 44; MARIJAN, *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.*, 400.

³⁰³ SP: R BiH, HZ HB, HVO, Odjel obrane, GS, Mostar, Sažeto izvješće za 6 mjeseci, str. pov. br. 02-2/1-01-1494/93 od 22.7.1993.

³⁰⁴ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvođenje bojnih djelovanja – zapovijed, str. pov. br. 01-1781/93 od 19.7.1993.

³⁰⁵ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Saznajna služba (CED), Tomislavgrad, Vanredno izvješće, str. pov. br. 317/93 od 19.7.1993.

³⁰⁶ ICTY: R BiH, Komanda OG Zapad, Bugojno, Procjena, str. pov. br. 04/535-93 od 28.7.1993.

³⁰⁷ SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS, Mostar, Zapovijed za djelovanje, str. pov. dj. br. 02-2/1-01-1451 od 20.7.1993.

³⁰⁸ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvanredno izvješće, str. pov. br. 01-1822/93 od 20.7.1993.

Vojne policije i postrojbe „Garavi“.³⁰⁹ Uspjeli su osigurati južni prilaz Gračanici te su stoga u HVO-u smatrali da situacija nije bezizlazna.³¹⁰ Topništvo je uspješno odrađivalo ciljeve na bugojanskome području, a za 22. srpnja planirana je akcija dijela bojne „Zrinski“ i postrojbi Vojne policije na pravcu Raduški kamen – Šugine bare – Gračanica.³¹¹ Ista je zbog loših vremenskih uvjeta odgođena, ali je HVO nastavio napredovanje u predjelu Gračanice, dok je Armija BiH također djelovala na sjevernom uskopaljskom području te u samome gradu.³¹² Već 23. srpnja stizala su dramatična izvješća iz Bugojna, gdje su snage Armije BiH stavile pod kontrolu gotovo cijelo gradsko područje, a zapovjednik bugojanske brigade HVO-a tvrdio je da napade mogu izdržavati još dva dana te da je nužno povezivanje sa snagama iz Gornjega Vakufa.³¹³ Istovremeno odbijen je topničko-pješački napad Armije BiH na Humac i Pajić Polje, a manje borbene aktivnosti odvijale su se i u Bistrici i Trnovači.³¹⁴

Akcija iz smjera Raduškoga kamena nije tekla prema planu zbog manjka ljudstva. OZ SzH nije mogla angažirati veći broj snaga, a od pridodanih je postrojbi bila prisutna samo „Lašvanska bojna“ s oko 150 vojnika na području Krupe i Bistrice. Pukovnik Šiljeg ocijenio je da je za konkretnu akciju potrebno još oko 1.000 ljudi te da su djelovanja stoga ograničena na užji prostor. Zatražena je pomoć od postrojbi iz Livna i Posušja, ali bez odaziva.³¹⁵ Na neizvršavanje zapovijedi oštro je reagirao zapovjednik Glavnoga stožera HVO-a Slobodan Praljak naredivši brigadama u Livnu i Posušju da odmah pošalju snage na uskopaljsko-ramsku bojišnicu.³¹⁶ Za pomoć se obratio i Republici Hrvatskoj moleći da pošalje jednu bojnu koja bi se uključila u djelovanje na pravcu Bugojno – Gornji Vakuf.³¹⁷ S druge strane, Armija BiH uspjela je 24. srpnja ovladati Gračanicom, nakon čega je poduzela napad na Humac.³¹⁸ Zadnja otporna točka hrvatskih snaga u Bugojnu bio je hotel „Kalin“, a Armija BiH očekivala je potpuni uspjeh jer su primijetili znatnu dozu panike među postrojbama HVO-a.³¹⁹ Također 24. srpnja HVO je izveo napad na području Raduše te zauzeo Oglavak, između Raduškoga

³⁰⁹ SP: Zapovjedništvo OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbena izvješće, str. pov. br. 02/2770 od 21.7.1993.

³¹⁰ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbena izvješće, br. 01-1868/93 od 21.7.1993.

³¹¹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbena izvješće, br. 01-1783/93 od 22.7.1993.

³¹² SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbena izvješće, br. 01-1889/93 od 22.7.1993.

³¹³ SP: R BiH, HZ HB, brigada „Eugen Kvaternik“, Bugojno, str. pov. br. 14-122-06/93 od 23.7.1993.; SP: R BiH, HZ HB, brigada „Eugen Kvaternik“, Bugojno, Izvanredno izvješće sa stanjem u 23 h, str. pov. br. 14-122-95/93 od 23.7.1993.

³¹⁴ SP: Brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Operativno izvješće sa stanjem u 18 sati, str. pov. interni br. 3334 od 23.7.1993.

³¹⁵ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Odgovori na vaše upite, br. 01-1926 od 24.7.1993.

³¹⁶ SP: R BiH, HZ HB, HVO, Odjel obrane, GS, Mostar, Posljednje upozorenje zbog neizvršenja zapovijedi, str. pov. br. 02-2/1-01-1562/93 od 25.7.1993.

³¹⁷ SP: GS HVO, Mostar, Pripomoć postrojbama HVO – zamolba, dj. br. 02-2/1-01-1537/93 od 24.7.1993.

³¹⁸ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbena izvješće, str. pov. br. 01-1934 od 24.7.1993.

³¹⁹ ICTY: R BiH, Armija BiH, Komanda OG Zapad, Bugojno, Dnevni operativni b/i, str. pov. br. 04/516-93 od 23.7.1993.

kamena i Planinice.³²⁰ Ipak, bilo je poteškoća sa zadržavanjem dostignute linije.³²¹

Nakon što je zauzela hotel „Kalin“, Armija BiH uspostavila je kontrolu nad cijelim gradom Bugojnom i prigradskim naseljima, a snage HVO-a počele su se masovno povlačiti čak i s onih položaja koji su bili branjivi, što je bilo protivno zapovijedima vojnoga vrha.³²² Zapovjednik brigade „Eugen Kvaternik“ 26. srpnja ustvrdio je kako „opća situacija više nije kritična nego kaotična“, vojnici su odbijali izvršiti zapovijedi te su odbacivali oružje i vojnu odjeću bježeći zajedno s civilima.³²³ Čelništvo OZ SzH bilo je nezadovoljno defetizmom bugojanskih vojnika, koji „da se i malo bore ne bi lako gubili prostore na kojima su imali kontrolu“.³²⁴ General Praljak zatražio je od brigade „Kralj Tomislav“ da hitno pošalje ljudstvo sposobno za borbu, kako bi se moglo krenuti u protuudar.³²⁵ Međutim, prikupljene snage nisu bile dostatne pa je 27. srpnja napad odgođen za sutrašnji dan, kada je trebalo stići dodatno ljudstvo iz Tomislavgrada.³²⁶ U međuvremenu, odbijen je napad Armije BiH na Bisticu te je uzvraćeno na granatiranje položaja HVO-a na Podovima.³²⁷

HVO je u Bugojnu bio potpuno razbijen te je OG Zapad počela preusmjeravati snage prema području Uskoplja.³²⁸ Nakon pada općine Bugojno 28. srpnja, Armija BiH nastavila je napadna djelovanja prema Humcu također ga zauzevši te istovremeno odbijajući djelovanja HVO-a na Voljice, Osridak i Jagnjid. HVO se iz Humca povukao prema Rosuljama.³²⁹ Nova crta obrane postavljena je ispred Pajić Polja, gdje se proširila panika pod dojmom bježanja Bugojanaca prema Rami.³³⁰ Postrojba Vojne policije tražila je pojačanje ocjenjujući da bi se snage Armije BiH iz Lužana i Bojske mogle spojiti s Hrasnicom, čime bi se Pajić Polje našlo u okruženju.³³¹ Širenje dramatičnih vijesti o velikoj motiviranosti i borbenosti muslimanskih

---

³²⁰ ICTY: R BiH, Armija BiH, Komanda OG Zapad, Bugojno, Dnevni operativni izvještaj, str. pov. br. 04/521-93 od 24.7.1993.

³²¹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, VP, Prozor, Izvješće o djelovanju postrojbe, bez broja, od 28.7.1993.

³²² SP: R BiH, HZ HB, HVO, Odjel obrane, GS, Mostar, Izvješće o stanju u Bugojnu, bez broja, od 26.7.1993.

³²³ ICTY: R BiH, HZ HB, brigada „Eugen Kvaternik“, Bugojno, Dnevno izvješće sa stanjem u 23,00 sata, str. pov. br. 14-122-117/93 od 26.7.1993.

³²⁴ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbena izvješće, br. 01-1995/93 od 26.7.1993.

³²⁵ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, str. pov. br. 01-1977/93 od 26.7.1993.

³²⁶ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbena izvješće, br. 01-2016 od 27.7.1993.; SP: OZ SzH, IZM Prozor, Zapovijed za uput, str. pov. br. 01-2023 od 27.7.1993.

³²⁷ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Operativno izvješće sa stanjem u 20 sati, str. pov. interni br. 3412 od 28.7.1993.

³²⁸ ICTY: R BiH, Armija BiH, Komanda OG Zapad, Bugojno, Redoviti operativni izvještaj, str. pov. br. 03/537-93 od 28.7.1993.

³²⁹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbena izvješće sa stanjem u 22 sata, str. pov. br. 01-2060/93 od 29.7.1993.

³³⁰ HMDCCR, HVO, MINOB, PU MO: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvješće, str. pov. inter. br. 3421 od 30.7.1993.

³³¹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, br. 01-2059/93 od 29.7.1993.; ICTY: HZ HB, HVO, Zapovjedništvo II bojne VP Ikojurišna „Luka Jozić“, Izvješće-zamolba, bez broja, od 30.7.1993.

snaga također je negativno djelovalo na obranu HVO-a.³³² Na uskopaljskom području Armija BiH nastavila je napadati 30. srpnja prema Pajić Polju, Vilić Polju i Trnovači te je djelovala po gradu, Ždrimcima, Krupi i Dobrošinu, dok je HVO otvarao vatru na Dražev i Duratbegov Dolac te Lužane, a sa Zvizda je gađao dio grada koji su nadzirale muslimanske snage.³³³

Selmo Cikotić izvijestio je kako su snage HVO-a napustile Pajić Polje te da se za prostor Voljica ne treba brinuti jer je tamo stigla postrojba Faruka Aganovića Jupija. Naredio je napade na šire područje Uskoplja, između ostalih na Bistricu i na pravcu Alibegova gruda – Krupa iz smjera Grnice i Bistrice. Glavna zapovijed odnosila se na 317. bbr. koja je idući dan rano ujutro trebala izvesti napad na položaje HVO-a na Crnom vrhu.³³⁴ U skladu s time, 31. srpnja započeo je napad iz smjera Pridvoraca i Voljevca na Crni vrh i Zgon.³³⁵ Armija BiH zauzela je Brenovac te izbila kod Hasičke i Metlike, a istovremeno je ovladala Škarinom glavom te područjem Grebina i Milića napadom iz Vrsa i bloketare, kao i Gradinom djelujući iz pravca Bošnjaka i Kika. Planirala je uspostaviti kontrolu nad Dobrošinom, Ždrimcima, Krupom i Bisticom te u konačnici odsjeći Uskoplje od Prozora.³³⁶ HVO je stoga nastojao štititi komunikaciju Dobrošin – Sičaja – Pidriš, ali na drugom se pravcu povukao iz Batuše te je uspostavio novu liniju obrane kod tvornice YASSA, gdje je bilo zapovjedništvo brigade. Također su se vodile teške borbe u samome gradu Gornjem Vakufu.³³⁷ Armija BiH ovladala je Poniorom i Zvizdama te je napadala Seoce. Hrvatske su snage potisnute iz dijela Bistrice i Krupe te su bile u teškoj poziciji u Ždrimcima i Dobrošinu.³³⁸ Do kraja dana HVO je ipak uspio vratiti izgubljene položaje na području Crnog vrha.³³⁹ U jeku ovoga jakoga napada Armije BiH na cijelome prostoru Uskoplja, širile su se priče o „prodaji“ i „izdaji“ toga kraja, što je navodno dogovoreno na pregovorima u Ženevi i prenosilo se preko muslimanskih medija te je Armija BiH pozivala postrojbe HVO-a na predaju. Sve je to unosilo dodatnu konfuziju i paniku među već ionako oslabljene hrvatske snage.³⁴⁰ U HVO-u su zaključili kako

---

³³² SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-2078/93 od 30.7.1993.

³³³ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Borbeno izvješće za 30.7.1993. sa stanjem do 21:30 sati, str. pov. interni br. 3424 od 30.7.1993.

³³⁴ ICTY: R BiH, ABiH, Komanda OG Zapad, Bugojno, Naređenje, str. pov. br. 01/546-93 od 30.7.1993.

³³⁵ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-2090/93 od 31.7.1993.

³³⁶ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, VOS, Tomislavgrad, Izv. op. br. 197/93, str. pov. br. 04-299/93 od 31.7.1993.

³³⁷ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Operativno izvješće za 31.7.1993. u 10 sati, str. pov. interni br. 3429 od 30.7.1993.

³³⁸ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Operativno izvješće za 31.7.1993. sa stanjem u 16:30 sati, str. pov. interni br. 3432 od 30.7.1993.

³³⁹ SP: SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-2098/93 od 31.7.1993.

³⁴⁰ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Sigurnosna situacija u općini Uskoplje, br.

„neslavni pad Bugojna i destruktivno djelovanje vojnika u bijegu vrlo negativno utječe na branitelje Uskoplja“.³⁴¹ Zbog teške situacije na uskopaljsko-ramske bojišnici Glavni je stožer HVO-a tražio potporu ljudstva iz Gruda, Čitluka i Livna.³⁴²

Ujutro 1. kolovoza HVO je započeo napad na Krupu, Miliće i Mračaj kako bi vratio izgubljene položaje.³⁴³ Iako je Armija BiH djelovala na pravcu Zvizde – Krupa te Boljkovac – Mračaj – Dobrošin, hrvatske su snage uspjele ostvariti napredak te su učvršćivale pojedine crte, a pristigla je i prva grupa pojačanja iz Ljubuškoga.³⁴⁴ Međutim, 1./2. kolovoza dogodilo se masovno povlačenje postrojbi HVO-a s uskopaljskoga područja. Nakon što su stabilizirane linije u Krupi i Bistrici, lokalni vojnici povukli su se s dostignutih položaja te je Armija BiH iskoristila priliku da ponovo udari na Krupu, nakon čega se HVO morao povući poništivši tako uspjehe toga dana.³⁴⁵ Nova crta obrane uspostavljena je u donjem dijelu Bistrice, ali je iz konfuznih razloga došlo do daljnjega povlačenja prema Trnovači. Također, po zapovijedi su se postrojbe iz Pajić Polja trebale izvući do Vilić Polja, ali su se umjesto toga počele samoinicijativno povlačiti prema Pidrišu te su za njima otišle i ostale snage. Na položajima su jedino ostale satnije u Ždrimcima i Dobrošinu.³⁴⁶ U HVO-u su konstatali kako taj dan nisu imali ljudskih gubitaka, ali „zato trenutno nemamo ni G. Vakufa“. Na područje Pidriša stigle su dodatne snage iz Ljubuškoga i Gruda te se hitno pokušala sanirati šteta.³⁴⁷ Sudionici događaja smatraju kako je „samo odlučna intervencija generala Praljka spriječila pad G. Vakufa“, odnosno da je njegovo prisustvo na bojišnici popravilo moral vojnika.³⁴⁸ U povlačenju neki su ljudi navodno zapalili i vlastite kuće, a crte obrane ostale su prazne. Nakon toga je Praljak osobno krenuo iz Pidriša preko Mačkovca natrag prema Gornjem Vakufu te je za sobom povukao manji broj vojnika koji su se rasporedili na ranijim položajima otvarajući povremeno vatru kako pripadnici Armije BiH ne bi shvatili što se događa.³⁴⁹ Izbjegnuto je

---

1-5/4-1/25/93 od 31.7.1993.

³⁴¹ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 331/93, str. pov. br. 03-569/93 od 30. i 31.7.1993.

³⁴² SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS, Mostar, Hitan uput postrojbi u Prozor – zapovijed, br. 02-2/1-02-1643/93 od 1.8.1993.

³⁴³ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvanredno izvješće, br. 01-2115/93 od 1.8.1993.

³⁴⁴ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-2118/93 od 1.8.1993.

³⁴⁵ SP: RH, Ministarstvo obrane, GS specijalnih snaga, Zagreb, Izvješće sa terena u G. Vakufu, bez broja, od 10.8.1993.; ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, SIS, Sigurnosna situacija na području općine Uskoplje, bez broja, od 6.8.1993.

³⁴⁶ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, SIS, Sigurnosna situacija na području općine Uskoplje, bez broja, od 6.8.1993.

³⁴⁷ SP: R BiH, HZ HB, HVO, IZM OZ SzH, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-1126/93 od 2.8.1993.

³⁴⁸ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, Zapovjedništvo OZ SzH, Tomislavgrad, str. pov. br. 03/3669 od 21.8.1993.

³⁴⁹ SP: Razgovor s Josipom Zekom, studeni 2005., Ljubuški, str. 62-64; ICTY: Razgovor sa Zrinkom Tokićem, studeni 2005., Ljubuški, str. 20.

potpuni slom i HVO se 2. kolovoza vratio na liniju obrane Partizansko groblje – Mačkovac – Podgrađe/Trnovača – Podovi – Vaganjac te je nastojao stabilizirati položaje u Ždrimcima, Dobrošinu i na Crnom vrhu.³⁵⁰ Međutim, Armija BiH na koncu je zaposjela Bisticu, Krupu i Pajić Polje.³⁵¹ Teško je detektirati zašto je točno došlo do rasula među postrojbama HVO-a. Svjedoci smatraju da se radilo o paničnoj reakciji na koju je utjecao prethodni pad Bugojna, u kojemu su snage HVO-a bile opremljene znatnim količinama naoružanja koje je palo u ruke Armije BiH, kao i da je posrijedi bio stalan problem neizvršavanja zapovijedi nadređenih.³⁵²

Pojavili su se slučajevi dezertiranja te je zabilježeno zaustavljanje grupe vojnika s područja Uskoplja na putu prema Hrvatskoj, koji „ni sami nisu znali zašto su krenuli i kuda“. Na koncu su se vratili na položaje, a HVO je nastojao suzbijati slične slučajeve.³⁵³ Ujutro 3. kolovoza na uskopaljsko-ramsku bojišnicu stigla je grupa od 220 ljudi iz sastava 5. gardijske brigade HV-a iz Vinkovaca.³⁵⁴ Idući dan HVO je pokrenuo napad na pravcima Trnovača – Bistrica te Podovi – Mačkovac – Gornji Vakuf, uz pokušaj zaposjedanja Releja. Akcija je rezultirala poboljšanjem položaja u gradu te napredovanjem u dubinu na području Bistrice.³⁵⁵ HVO je u konačnici zaustavio ofenzivu Armije BiH te je ponovo zaposjeo dominantne kote na području Crnoga vrha.³⁵⁶ Idućih su se dana nastavile pješačke borbe te djelovanja Armije BiH na Ždrimce, Dobrošin, Trnovaču i Bisticu, ali bez promjena na crtama.³⁵⁷ U međuvremenu je zatraženo slanje dodatnih snaga jačine jedne bojne iz sastava širokobriješke brigade „Mario Hrkać Čikota“ kako bi se ojačao pravac Prozor – Gornji Vakuf, gdje su se očekivali daljnji muslimanski napadi.³⁵⁸

Dio pukovnije „Bruno Bušić“ odbio je 9. kolovoza napad Armije BiH na Dobrošin. Topničkim djelovanjem prema Voljevcu, Boljkovcu, Brenovcu, Beraču i Dobrom, HVO je zaustavio snage Armije BiH u pokušaju zaposjedanja dominantnih točaka između Prozora i

---

³⁵⁰ SP: R BiH, HZ HB, HVO, IZM OZ SzH, Izvanredno izvješće, str. pov. br. 01-1129/93 od 2.8.1993.

³⁵¹ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, SIS, Sigurnosna situacija na području općine Uskoplje, bez broja, od 6.8.1993.

³⁵² SP: Razgovor s Josipom Zekom, studeni 2005., Ljubuški, str. 61-62, 70; ICTY: Razgovor sa Zrinkom Tokićem, studeni 2005., Ljubuški, str. 21-22.

³⁵³ SP: Zapovjedništvo OZ SzH, Tomislavgrad, Izvanredno izvješće, str. pov. br. 02/3077/93 od 2.8.1993.

³⁵⁴ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-2138/93 od 3.8.1993.

³⁵⁵ SP: OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-2159/93 od 4.8.1993.; SP: RH, Ministarstvo obrane, GS specijalnih snaga, Zagreb, Izvješće sa terena u G. Vakufu, bez broja, od 10.8.1993.

³⁵⁶ SP: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, Mostar, Dnevno obavještajno izvješće br. 333/93, str. pov. br. 03-573/93 od 5.8.1993.

³⁵⁷ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvješće IPD-a, bez broja, od 8.8.1993.

³⁵⁸ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, IZM Čitluk, Priprema i uput snaga jačine bojne u Prozor, ur. br. 02-2/1-01-1720/93 od 6.8.1993.

Uskoplja.³⁵⁹ Komanda 3. korpusa potvrdila je kako nije izvršen zadatak ovladavanja pravcem Seoci – Čanj, što je trebao biti prvi korak za djelovanje u smjeru Boljkovac – Gornji Vakuf.³⁶⁰ CED HVO-a upozorio je da unatoč ovom neuspjehu Armija BiH neće odustati od plana zaposjedanja Crnog vrha i okruživanja snaga HVO-a u Gornjem Vakufu te da se uskoro mogu očekivati novi pokušaji.³⁶¹ Osim preostalih lokalnih snaga, HVO je u ovome razdoblju na uskopaljskoj bojišnici okupljao dijelove 4. brigade „Stjepan Radić“ Ljubuški, 5. gardijske brigade, pukovnije „Bruno Bušić“ i bojne „Zvonko Krajina“, brigade iz Gruda te postrojbe „Grdani“, a po navedenom izračunu radilo se o manje od 2.000 ljudi raspoređenih duž cijele crte na području Uskoplja.³⁶² Također, 9. kolovoza Glavni stožer HVO-a zatražio je od Republike Hrvatske slanje jedne dobro opremljene bojne iz sastava 5. gardijske brigade, sačinjene od dragovoljaca koji su motivirani za borbu.³⁶³ Deset dana kasnije izdana je zapovijed ministra Šuška za upućivanje navedenih snaga na Južno bojište, gdje su kao pričuva trebali biti pod izravnim zapovjedništvom Glavnoga stožera HVO-a.³⁶⁴

U nastavku borbi HVO je 12. kolovoza napadao Relej, Krč i Seoce, ali neuspješno jer je Armija BiH bila dobro utvrđena.³⁶⁵ Također, diverzantska je skupina HVO-a raznijela eksplozivom dio hotela u Gornjem Vakufu.³⁶⁶ VOS HVO-a procjenjivao je kako Armija BiH djelovanjem u Bistrici i na Rajcima nastoji uočiti slabe točke u obrani hrvatskih snaga te unositi nervozu stalnim otvaranjem vatre. Na uskopaljsko područje pristigao je Cikotić, što je promatrano kao znak planiranja novih napada.³⁶⁷ Smatralo se da je Armiji BiH zauzimanje Gornjega Vakufa ključno kako bi povezala teritorije i pogone vojne industrije te da bi glavni napad mogao biti usmjeren na Crni vrh, dok bi se gradsko područje zauzimalo sa sjevernog i sjeveroistočnoga pravca. Za taj cilj Armija BiH raspolagala je s oko 2.500 ljudi na području Gornjeg Vakufa i oko 2.000 iz Bugojna, a uključile bi se i snage 6. korpusa.³⁶⁸ Sredinom kolovoza Armija BiH napadala je na području Galečice, gdje je uspjela doći na 200-300 m od

---

³⁵⁹ SP: R BiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-2207/93 od 9.8.1993.

³⁶⁰ SP: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Redovni borbeni izvještaj, str. pov. br. 02/31-627 od 9.8.1993.

³⁶¹ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, VOS, IZM Prozor, Analitičko izvješće CED-a, str. pov.br 04-54/93 od 10.8.1993

³⁶² SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Pregled snaga HVO-a na području Uskoplja, str. pov. br. 1-5/1-83/93 od 9.8.1993.

³⁶³ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, IZM Čitluk, Izvješće o stanju na bojišnici H-B, posebno u sektoru G. Vakufa, ur. br. 02-2/1-01-1789/93 od 9.8.1993.

³⁶⁴ ICTY: RH, Ministarstvo obrane, Upućivanje dragovoljaca na Južno bojište – zapovijed, str. pov. ur. br. 512-01-93-2911 od 19.8.1993.

³⁶⁵ SP: R BiH, IZM OZ SzH, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-2252 od 12.8.1993.

³⁶⁶ SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Borbeno izvješće sa stanjem u 19 sati, str. pov. interni br. 3515 od 12.8.1993.

³⁶⁷ SP: HZ HB, HVO, VOS, Tomislavgrad, Op. br. 201/93, str. pov. br. 04-305/93 od 12.8.1993.

³⁶⁸ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, VOS, Tomislavgrad, Izv. op. br. 202/93, str. pov. br. 04-306/93 od 13.8.1993.

položaja HVO-a.³⁶⁹ HVO je nastojao ojačati tu kotu koja je bila važna za održavanje kontrole u hrvatskome dijelu grada Gornjega Vakufa.³⁷⁰ Hrvatske su snage na uskopaljskoj bojišnici raspoređene u osam sektora, a općenito je nedostajalo ljudstva i streljiva, problemi su bili i neuvezanost postrojbi, loše radio veze, nedovoljno učinkovito topništvo te nejasnoće u sustavu zapovijedanja, osobito pridodanim postrojbama.³⁷¹

Što se tiče daljnjih planova, HVO je kod poginuloga pripadnika postrojbe Armije BiH iz Voljevca, kojom je zapovijedao Mehmed Behlo, našao pripremno naređenje za uspostavu komunikacije sa snagama na gradskom području.³⁷² Informacije HVO-a i ranije su predviđale takav manevar u kojem bi snage iz Voljevca napale Crni vrh, s ciljem okruživanja Ždrimaca, Dobrošina i ostalih hrvatskih uporišta.³⁷³ Također, Armija BiH ojačavala je snage na Rajcima te je HVO očekivao napad u Voljicama, gdje se nalazila protudiverzantska grupa.³⁷⁴ CED je potvrdio saznanja da u aktivnostima na uskopaljskoj bojišnici sudjeluje Armija BiH iz Bugojna te je iz razgovora bilo jasno da odatle dovoze oruđa i opremu pripremajući se za napadna djelovanja.³⁷⁵ Nadalje, VOS HVO-a upozorio je 23. kolovoza da Cikotić poziva zapovjednike pravaca Stublić i Kuk na sastanak u Bugojno te da se raspituje o situaciji u predjelu Voljevca.³⁷⁶ Pretpostavljalo se kako će Armija BiH na tim područjima intenzivirati diverzantska djelovanja, kao uvod u napad na južni dio uskopaljske bojišnice.³⁷⁷ Pukovnik Šiljeg stoga je naredio punu borbenu spremnost postrojbi HVO-a očekujući pokušaj spajanja snaga Armije BiH u Voljevcu i gradu preko predjela Crnog vrha.³⁷⁸ Također, dio borbene grupe 5. gardijske brigade HV-a prebačen je 25. kolovoza iz Mostara na područje Stublića i Mačkovca. Drugi dio iste borbene grupe boravio je na uskopaljskoj bojišnici od 28. srpnja te

---

³⁶⁹ SP: RBiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, VOS, Tomislavgrad, Izv. op. br. 203/93, str. pov. br. 04-308/93 od 16.8.1993.

³⁷⁰ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvješće 17./18.8.1993., interni br. 3677 od 18.8.1993.

³⁷¹ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Podjela na sektore, bez broja, od 15.8.1993.; SP: RBiH, HZ HB, HVO, IZM OZ SzH, Obrana Uskoplja po sektorima – zapovijed, str. pov. br. 01-3660/1 od 26.8.1993.

³⁷² SP: RBiH, Armija RBiH, 6. korpus, Voljevac, Pripremno naređenje, str. pov. br. 02/2-205 od 17.8.1993.

³⁷³ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Analitičko izvješće CED-a, str. pov. br. 04-61/93 od 15.8.1993.; SP: RBiH, HZ HB, HVO, OZ SzH, VOS, Tomislavgrad, Izvješće op. br. 205/93, str. pov. br. 04-310/93 od 19.8.1993.

³⁷⁴ ICTY: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, IZM Čitluk, Dnevno obavještajno izvješće br. 337/93, str. pov. br. 02-2/1-03-594/93 od 18.8.1993.

³⁷⁵ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Analitičko izvješće CED-a, str. pov. br. 356/93 od 19.8.1993.

³⁷⁶ SP: HZ HB, HVO, OZ SzH, VOS, IZM Prozor, Upozorenje, str. pov. br. 04-35/93 od 22.8.1993.

³⁷⁷ SP: RBiH, HZ HB, HVO, GS HVO, VOS, IZM Čitluk, Dnevno obavještajno izvješće br. 338/93, str. pov. br. 02-2/1-03-613/93 od 24.8.1993.

³⁷⁸ SP: RBiH, HZ HB, HVO, IZM OZ SzH, Puna b/s postrojbi – zapovijed, str. pov. br. 01-3646/93 od 24.8.1993.

je bio angažiran na zaustavljanju muslimanskoga napada i stabilizaciji crte obrane u gradu.³⁷⁹

Napad Armije BiH počeo je 27. kolovoza na položaje HVO-a na Crnom vrhu, Rajcima i u Mošćanima. Snage HVO-a uglavnom su izdržale prvotni udar, osim u Mošćanima gdje je Armija BiH zauzela jedan prethodno napušteni bunker.³⁸⁰ Borbe su nastavljene idućega dana kada su dijelovi 317. bbr. i 307. mtbr. te 17. krajiške bbr. napali težišno na pravcu Mačkovac – Podgrađe, odakle su snage HVO-a na koncu potisnute prema Karamustafićima, Mračaju i Uzričju. HVO je uveo rezerve s područja Pidriša, ali ponovo su se pojavili problemi držanja položaja.³⁸¹ Naime, dio Mačkovca izgubljen je nakon što je dio tamošnjih snaga samovoljno napustio crtu.³⁸² Armija BiH djelovala je na pravcu Stublić – Kuk zaposjevši položaje HVO-a na Stubliću te na Ždrimce, objekt Babu i Stražicu.³⁸³ Sljedeći dan, nakon gubitka kilometra teritorija na Mačkovcu, HVO je uređivao nove crte, ali još nisu realizirani planovi za povratak Stublića i rova u Mošćanima. Iz brigade „dr. Ante Starčević“ negodovali su zbog statičnosti te su tražili pojačanja u ljudstvu kako bi se bolje zaštitili ostali položaji.³⁸⁴ Armija BiH 30. kolovoza napadala je na području Crnog vrha, na pravcu Voljice – Osridak – Jagnjid te po predjelu Mačkovca, gdje su snage HVO-a pukovnije „Bruno Bušić“ i PPN „Grdani“ vratile jedan dio položaja. Taj je dan u borbu uvedeno 60 od 100 netom pristiglih vojnika iz 5. gardijske brigade.³⁸⁵ U izvješću generalu Praljku pukovnik Šiljeg naveo je postojeće probleme s postrojbama HVO-a angažiranim na uskopaljskoj bojišnici. Radilo se o nizu manjih grupa različite kvalitete i karaktera, zbog čega je bilo teško uskladiti njihovo djelovanje te nije bilo dovoljno jurišnih postrojbi koje bi mogle izvesti pravi napad, tako da su se borbene aktivnosti uglavnom svodile na vraćanje položaja izgubljenih prethodnoga dana. Također, bio je prisutan manjak ljudstva, kao i često odbijanje pojedinaca da izvrše zapovijedi nadređenih.³⁸⁶

---

³⁷⁹ ICTY: Ministarstvo obrane, GS HV, 5. gbr. Vinkovci, Presjek angažiranja 5. gardijske brigade na teritoriju HR Herceg Bosne – izvješće, u potpisu: Ivan Kapular, n/r ministru Gojku Šušku, bez broja i datuma.

³⁸⁰ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“ Uskoplje, VOS, IZM Prozor, Obavještajno izvješće za 27.8.1993., str. pov. br. 1-5/1-103/93 od 27.8.1993; SP: Brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Borbeno izvješće za dan 27.8.93. sa stanjem u 19 sati, bez broja, od 27.8.1993.

³⁸¹ SP: HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-3335/93 od 28.8.1993.

³⁸² SP: Odjel obrane, IV brigada Ljubuški, IZM Pidriš, Operativno izvješće, br. 02-81-8/93 od 29.8.1993.

³⁸³ SP: HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Borbeno izvješće za dan 28.8.1993. sa stanjem u 16 sati, str. pov. br. 01-3334/93 od 28.8.1993.

³⁸⁴ SP: Brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Borbeno izvješće za dan 29.8.93. sa stanjem u 18 sati, bez broja, od 29.8.1993.

³⁸⁵ SP: HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-3350/93 od 30.8.1993.

³⁸⁶ SP: RBiH, HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Stanje na uskopaljskoj bojišnici, str. pov. br. 01-3354/93 od 31.8.1993.

5.3. KRATKI PRESJEK DOGAĐANJA NA POLITIČKOJ SCENI

U lipnju 1993. u Ženevi započeo je novi krug pregovora o okončanju rata u BiH, ali upravo dok se najintenzivnije pregovaralo, rat Hrvata i Muslimana dodatno se rasplamsao. Na koncu je u srpnju predstavljen Ustavni sporazum o Uniji Republika Bosne i Hercegovine koji je predviđao stvaranje triju republika za svaki od tri konstitutivna naroda, a koje bi se nalazile u konfederalnom odnosu. Ovaj projekt međunarodne zajednice kasnije će biti poznat kao Owen-Stoltenbergov plan.³⁸⁷ Pitanje raspodjele teritorija ponovo je zakompliciralo dogovor. Hrvatski i srpski predstavnici krajem kolovoza prihvatili su predloženi paket, ali muslimanska je strana isticala dodatne zahtjeve tražeći da njihovoj republici pripadne Foča, Bratunac, Višegrad, Prijedor, Kozarac, Sanski Most te izlaz na more kod Neuma, čemu se protivila hrvatska strana.³⁸⁸ Na američkome brodu „Invincible“ načelno je dogovoreno da će srpskoj republici pripasti 49% teritorija, muslimanskoj 33%, a hrvatskoj 17,5%.³⁸⁹ Vodstvo Hrvata u BiH u skladu s prihvaćenim planom proglasilo je 28. kolovoza 1993. osnivanje Hrvatske Republike Herceg Bosne (HR HB).³⁹⁰ Imala je znatno manji opseg od onoga predviđenoga Vance-Owenovim planom, što je bila posljedica ratnih uspjeha i osvajanja Armije BiH.³⁹¹

Ovom se prilikom još jednom očitovala pregovaračka taktika Alije Izetbegovića. S Tuđmanom je 14. rujna potpisao deklaraciju koja je predviđala da u budućnosti hrvatska i muslimanska republika u BiH stupe u konfederaciju s Republikom Hrvatskom. Također je potpisan prekid vatre.³⁹² Međutim, Izetbegović nije pridavao važnost dogovoru s hrvatskom stranom jer je već 16. rujna potpisao sporazum s Momčilom Krajišnikom kojim je sklopljeno primirje dviju vojski te je srpskoj strani ostavljena mogućnost izdvajanja Republike Srpske iz sastava Unije BiH, ukoliko se članstvo u UN-u i sve značajke države prenesu na muslimansku republiku.³⁹³ Izetbegović je naposljetku odbio potpisati Owen-Stoltenbergov plan, što je lord Owen objasnio tvrdnjom kako je „vojno vodstvo očito željelo produžiti ratovanje, poglavito protiv Hrvata“.³⁹⁴ Međutim, pogrešno je zaključiti kako su muslimanski politički vrh i vojni vrh imali međusobno suprotstavljene interese jer je istovremeno s intenzivnim pregovorima u

---

³⁸⁷ BORAS, *Kako je umirala Socijalistička Republika BiH*, 127, 130; PRLIĆ, *Prilozi za povijest Hrvatske Republike Herceg-Bosne*, tom III, 349-350.

³⁸⁸ OWEN, *Balkanska odiseja*, 259-260.

³⁸⁹ TUĐMAN, *Druga strana Rubikona*, 352.

³⁹⁰ PRLIĆ, *Prilozi za povijest Hrvatske Republike Herceg-Bosne*, tom III, 357-360.

³⁹¹ BORAS, *Kako je umirala Socijalistička Republika BiH*, 129; MARIJAN, *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.*, 153-154.

³⁹² TUĐMAN, *BiH u raljama zapadne demokracije*, 370, 373-376.

³⁹³ Isto, 380-385.

³⁹⁴ OWEN, *Balkanska odiseja*, 267.

rujnu 1993. Armija BiH nastavila provedbu operacije „Neretva 93“, kojom je na bojišnici pokušala ostvariti maksimalističke ciljeve muslimanske politike. Pritom se nije vodilo računa o dogovorenome primirju, a kako bi sa sebe otklonila odgovornost, muslimanska je strana imala običaj namjerno lažno izvještavati da HVO uvijek prvi napada, a Armija BiH se brani, premda je najčešće bilo obrnuto.³⁹⁵

6. OPERACIJA „NERETVA 93“ NA USKOPALJSKOM BOJIŠTU

Početak rujna 1993. na području Uskoplja i dalje se povremeno razmjenjivala vatra, a u HVO-u se osjećao veliki zamor ljudstva.³⁹⁶ Potom je 3. rujna zapovjednik OZ SzH izdao zapovijed za napad u sektoru 4, gdje su snage HVO-a trebale ovladati područjem Mačkovca, a na ostalim dijelovima bojišnice izvoditi aktivnu obranu.³⁹⁷ Do kraja idućega dana HVO je unatoč jakom otporu Armije BiH realizirao zadatak te vratio Stublić i preostale položaje na Mačkovcu.³⁹⁸ OG Zapad tvrdila je da će HVO nastaviti napade, zbog čega je pokrenuta mobilizacija u Bugojnu te se planirao napad Armije BiH na pravcu Gornji Vakuf – Makljen, uz sudjelovanje snaga 6. korpusa.³⁹⁹ U HVO-u su 6. rujna izvijestili kako je na uskopaljsko područje ponovo stigao Cikotić, što je još jednom bio indikator skoroga napada.⁴⁰⁰ Također, pristizale su informacije o čestim pokretima snaga i sredstava Armije BiH na pravcu Dobro – Voljevac te se saznalo da su u tvornici YASSA smješteni pripadnici „Zelenih zmajeva“ i protudiverzantskog odreda.⁴⁰¹ Napetosti su počele rasti djelovanjem Armije BiH prema položajima HVO-a na Rajcima te po Ždrimcima i Dobrošinu.⁴⁰²

Glavni je stožer 13. rujna naredio podizanje borbene spremnosti u svim postrojbama HVO-a jer se očekivala sveobuhvatna ofenziva Armije BiH na područjima srednje Bosne, Gornjega Vakufa, Prozora, Jablanice, Konjica te Mostara.⁴⁰³ Bila je riječ o operaciji Armije BiH nazvanoj „Neretva 93“ kojom je planirano zaposjedanje Makljena i područja Prozora te

---

³⁹⁵ HODŽIĆ, *Otpečaćeni koverat*, 188, 220.

³⁹⁶ SP: HR HV, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvješće IPD-a, interni br. 3751 od 1.9.1993.

³⁹⁷ ICTY: HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Zapovijed za napad, str. pov. br. 01-3395/93 od 3.9.1993.

³⁹⁸ SP: HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-3379 od 3.9.1993.; SP: R BiH, HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, br. 01-3386/93 od 4.9.1993.; ICTY: R BiH, ŠVK OS, Sarajevo, str. pov. br. 01/8-151 od 4.9.1993.

³⁹⁹ SP: R BiH, Komanda 3. korpusa, Zenica, Dopuna borbenog izvještaja, str. pov. br. 02/31-678-2 od 5.9.1993.

⁴⁰⁰ SP: HR HB, HVO, OZ SzH, Saznajna služba, Tomislavgrad, Izvješće op. br. 217/93, str. pov. br. 04-323/93 od 6.9.1993.

⁴⁰¹ SP: Unija R BiH, HR HB, HVO, OZ SzH, VOS, Obavještajno izvješće, str. pov. br. 377/93 od 10.9.1993.

⁴⁰² SP: HR HB, HVO, VOS, Tomislavgrad, Izvješće op. br. 221/93, str. pov. br. 04-329/93 od 13.9.1993.

⁴⁰³ ICTY: R BiH, HZ HB, HVO, GS HVO, IZM Čitluk, Podizanje borbene gotovosti OS HR Unije BiH na najveću razinu, str. pov. ur. br. 02-2/1-01-2440/93 od 13.9.1993.

daljnje napredovanje dolinom Neretve. Kako bi ovladala dolinom Vrbasa, Armiji BiH bilo je najvažnije zauzeti Crni vrh koji je bio ključna komunikacijska točka na potezu od Prozora do Gornjega Vakufa, čime bi se HVO na području Gornjega Vakufa našao u okruženju.⁴⁰⁴ Akcija je započela 15. rujna napadom Armije BiH na Kuk i Strmicu, gdje je u prvom naletu probila crtu HVO-a, ali su hrvatske snage u nastavku borbi vratile dio položaja. Također, na udaru su bili Dobrošin, Ždrimci i Podovi.⁴⁰⁵ Osvojivši uporišta na Kuku, Armija BiH pod vatrom je držala Košute, hrvatsko naselje u gradu te je mogla učinkovito djelovati s Releja prema Partizanskom groblju i ostalim gradskim uporištima.⁴⁰⁶ HVO je u protunapadu 16. rujna na pravcu Mačkovac – Strmica zauzeo položaje koje je na tome području i ranije držao.⁴⁰⁷

Informacije HVO-a otkrivale su niz problema u postrojbama Armije BiH, zbog čega je kasnio napad na Crni vrh. Nisu imali dovoljno topničkoga streljiva te je moral vojnika bio poljuljan.⁴⁰⁸ HVO je stoga 18. rujna „lakše nego uobičajeno“ odbio napade na Trnovaču, Crni vrh i Raduški kamen.⁴⁰⁹ Također, snage Armije BiH bilježile su velik broj ranjenih i poginulih vojnika, a u napadima nisu ostvareni značajni napreci, što je rezultiralo kolapsom u nekim postrojbama. Tako je Faruk Aganović iz Voljica, odakle je kretao glavni pravac napada prema Raduškom kamenu, nadređenima u Bugojnu javio da su „snage u rasulu“. Drugi je smjer išao prema Crnom vrhu iz Voljevca, gdje se nalazio i fočanski bataljun kao pojačanje, ali ni taj dio napada nije realiziran.⁴¹⁰ Međutim, ni u HVO-u nije bilo bolje stanje te se nisu mogle iskoristiti slabosti Armije BiH. Nije bilo dovoljno ljudstva za izvođenje napada i za smjenu postojećih vojnika na bojišnici, a neki su samovoljno napuštali položaje.⁴¹¹ Crta obrane HVO-a imala je dosta slabosti, primjerice, između sektora 1 i 8 bilo je nepokriveno oko 2.250 m prostora kroz koji su mogle prodrijeti protivničke snage.⁴¹² Armija BiH 27. rujna napala je HVO na pravcima Duratbegov Dolac – Osojnica, Hrasnica – Derdžalova glava i Rajci – Rovovi te je zauzela dio Hrasnice, a zakratko i nekoliko rovova u Galečici i na Rajcima, koje

---

⁴⁰⁴ BELJO, „Zamisao i priprema operacije Armije BiH Neretva 93“, 20-22.

⁴⁰⁵ SP: HR HB, OZ SzH, IZM Prozor, Izvanredno izvješće, str. pov. br. 01-3991 od 15.9.1993.

⁴⁰⁶ SP: HR HB, HVO, VOS, Tomislavgrad, Izvješće op. br. 223/93, str. pov. br. 04-331/93 od 15.9.1993.

⁴⁰⁷ SP: Unija R BiH, HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvanredno izvješće, str. pov. br. 01-4006/93 od 16.9.1993.

⁴⁰⁸ SP: HR HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Analitičko izvješće CED-a, interni br. 3844 od 16.9.1993.

⁴⁰⁹ SP: HR HB, HVO, OZ SzH, Tomislavgrad, Redovno borbeno izvješće sa stanjem u 22 sata, str. pov. br. 02/4389 od 18.9.1993.

⁴¹⁰ SP: HR HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvješće CED-a, interni br. 3868 od 20.9.1993.; SP: HR HB, HVO, OZ SzH, VOS, IZM Prozor, str. pov. br. 04-127/93 od 20.9.1993.; HODŽIĆ, *Otpečaćeni koverat*, 194-195.

⁴¹¹ SP: Unija R BiH, HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Izvanredno izvješće, str. pov. br. 01-4065/93 od 20.9.1993.

⁴¹² SP: R BiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvanredno izvješće, str. pov. br. 1-5/1-232/93 od 19.9.1993.

je HVO u protuudaru vratio.⁴¹³ Također, idućega su dana vraćeni izgubljeni položaji u Hrasnici.⁴¹⁴

Nakon neuspjeha operacije Armije BiH, smanjio se intenzitet borbi te u prvoj polovici listopada nije bilo značajnih promjena na crtama. Bez obzira na brojne teškoće i nedostatak ljudstva, HVO je relativno uspješno zaustavljao izviđačko-diverzantske akcije Armije BiH.⁴¹⁵ Prema podacima HVO-a postrojbe Armije BiH također su se suočavale s nizom problema, primjerice, s neredovitim dolaskom smjena i samovoljnim napuštanjem položaja. S obzirom na takvu situaciju, smatralo se da se HVO-u otvara prilika za uspješan napad, pod uvjetom da prikupi dovoljno snaga.⁴¹⁶ Međutim, u bližoj je budućnosti postojala mogućnost konsolidacije Armije BiH te je načelnik Centra SIS-a Rama upozorio da „ukoliko se u skorije vrijeme nešto ozbiljnije ne poduzme, a mislim na dovođenje većeg broja vojnika i uzimanje Gornjeg Vakufa, vrlo brzo će nam se desiti Bugojno“.⁴¹⁷ Nastojeći ostvariti pomak, HVO je 15. listopada izveo diverzije na području Bistrice i Rajaca te je tenkom napredovao ispred prve crte u gradu, odakle je uspješno gađao ciljeve i zatim se povukao, a Armija BiH otvarala je vatru po Ždrimcima, Dobrošinu i Podovima.⁴¹⁸ U toku 18. listopada dva su tenka HVO-a opet ušla dublje u gradsko područje te su djelovala na objekte hotela, pošte i samoposluge. HVO je na tome dijelu pomaknuo crtu u svoju korist za jedan red kuća. Također se razmjenjivala vatra u predjelima Releja i Strmice te Zvizda i Rajaca.⁴¹⁹

Nadalje, 20. listopada satnija „Alpha Force“ izvela je diverzantsku akciju na području Galečice te pritom ubila petoricu pripadnika Armije BiH. Uvidom u zatečeno stanje zaključili su kako na tom dijelu HVO može pomaknuti crtu „bez gubitaka i sa minimalnim utroškom MTS-a“.⁴²⁰ Ubijeni vojnici nisu imali dokumente te ih nitko iz HVO-a nije poznavao, što je

---

⁴¹³ SP: Unija RBiH, HR HB, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4184/93 od 27.9.1993.; SP: HR HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvanredno izvješće IPD službe sa stanjem u 18 sati, str. pov. interni br. 400D1 od 27.9.1993.

⁴¹⁴ SP: Unija RBiH, HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4185/93 od 28.9.1993.

⁴¹⁵ SP: Unija RBiH, HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4290/93 od 5.10.1993.

⁴¹⁶ SP: HR HB, HVO ZP Tomislavgrad, Tomislavgrad, Redovno dnevno izvješće po IPD, str. pov. br. 03-5019/93 od 15.10.1993.; SP: HR HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvješće CED-a, interni br. 3894 od 7.10.1993.

⁴¹⁷ ICTY: HR HB, HVO, Centar SIS-a Rama, Tjedno izvješće, str. pov. br. 02-4/2-7-21/93 od 4.10.1993.

⁴¹⁸ SP: Unija RBiH, HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4442/93 od 15.10.1993.

⁴¹⁹ SP: Unija RBiH, HR HB, HVO, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4470/93 od 18.10.1993.; SP: Unija RBiH, HR HB, HVO, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4479/93 od 18.10.1993.

⁴²⁰ SP: RBiH, HZ HB, HVO, satnija „Alpha Force“, Uskoplje, Izvješće o diverzantskoj akciji u dubini neprijatelja u rajonu Galečica, br. 02-4/3-14/5-23/93 od 20.10.1993.

ukazivalo na to da su pristigli iz drugih dijelova BiH.⁴²¹ Potom je 21. listopada HVO započeo ranije planirani napad na pravcima Vilić Polje – Hrasnica, Trnovača – Bistrica, industrijska zona – Batuša te na Rajcima i u centru grada. Uspješno je ovladao dijelom Bistrice i Hrasnice te je Armija BiH imala znatne ljudske gubitke, ali je svejedno pružila jak otpor.⁴²² U HVO-u su zabilježili kako „statičnost najviše nervira vojnike pa je ova akcija pozdravljena od svih naših branitelja“.⁴²³ Iako su hrvatske snage prešle Vrbas i napredovale prema Batuši, na tome pravcu nisu uspjele zadržati položaje jer je Armija BiH uvela pojačanja. Međutim, idućega dana HVO je u brzom prodoru zauzeo Oglavke, Čeljine i Brenovac, na području Crnoga vrha.⁴²⁴ U drugoj polovici listopada dio 5. gardijske brigade povukao se s uskopaljsko-ramske bojišnice.⁴²⁵ To su zatražili još ranije istoga mjeseca zbog zamora i potrebe restrukturiranja postrojbe.⁴²⁶ HVO je 29. listopada intenzivnije angažirao artiljeriju prema gradu, Bistrici, Duratbegovom Docu i Vrsima te je djelovao tenkovima s Babe, Stublića i u Ždrimcima.⁴²⁷

Na sastanku zapovjednika postrojbi HVO-a iz OZ SzH 26. listopada zaključeno je da se HVO mora profesionalizirati, za što je bila potrebna ravnopravna mobilizacija na cijelom teritoriju HR HB te je predloženo ustrojavanje mobilnih pričuvnih brigada kao prvoga koraka u tome pravcu.⁴²⁸ U ustroju HVO-a operativne su zone 14. listopada 1993. zamijenjene zbornim područjima te je OZ SzH preimenovana u Zborno područje (ZP) Tomislavgrad, a u prosincu je započelo formiranje četiriju gardijskih brigada.⁴²⁹

---

⁴²¹ HMDCDR, HVO, MINOB, PU MO: Unija R BiH, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvanredno izvješće, str. pov. interni br. 3963 od 20.10.1993.

⁴²² SP: Unija R BiH, HR HB, OZ SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4514/93 od 21.10.1993.

⁴²³ SP: HVO, ZP Tomislavgrad, Tomislavgrad, Redovno izvješće po IPD, str. pov. br. 03-5146/93 od 21.10.1993

⁴²⁴ SP: Unija R BiH, HR HB, HVO, ZP SzH, IZM Prozor, Izvanredno izvješće, str. pov. br. 01-4524/93 od 22.10.1993.

⁴²⁵ SP: Unija R BiH, HR HB, HVO, ZP SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4615/93 od 28.10.1993.; HMDCDR, HVO, MINOB, PU MO: Unija R BiH, HR HB, HVO, Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, Tomislavgrad, Redovno izvješće, str. pov. br. 03-5221/93 od 25.10.1993.

⁴²⁶ ICTY: RH, Ministarstvo obrane, ZP Osijek, Zapovjedništvo 5. gbr., Vinkovci, Obavijest u svezi potrebe izvlačenja dragovoljačkih postrojbi 5. gbr. Vinkovci, ur. br. 3132-03-93-70 od 8.10.1993.

⁴²⁷ ICTY: R BiH, Komanda OG Zapad, Bugojno, Redovni operativni izvještaj, str. pov. br. 01-1/859-93 od 29.10.1993.

⁴²⁸ SP: HR HB, HVO, brigada „Kralj Tomislav“, Tomislavgrad, str. pov. br. 01-1660/93 od 26.10.1993.

⁴²⁹ MARIJAN, *Domovinski rat*, 198-199.

7. OPERACIJA „BUNA“

7.1. STANJE NA BOJIŠTU U PRVOJ POLOVICI STUDENOGA 1993.

Prvog dana mjeseca studenoga vršila se smjena hrvatskih snaga te su na bojište stigla dva voda iz postrojbe „Ludvig Pavlović“, koja su se zajedno s vodom brigade „Hrvoje Vukčić Hrvatinić“ trebala uvesti na položaje u sektoru 3, odakle su se ranije povukli dijelovi 5. gardijske brigade.⁴³⁰ Pukovnik Šiljeg izdao je 2. studenoga zapovijed za napad na pravcima Crni vrh – Boljkovac te Crni vrh – Voljevac, pri čemu je 4. brigada „Stjepan Radić“ iz Ljubuškoga trebala zauzeti Milanovića dolac i s brigadom „Rama“ ovladati Zavišćem, dok bi pukovnija „Bruno Bušić“ zaposjela Škarinu glavu, a uz suradnju s 4. brigadom i Kršice.⁴³¹ Međutim, navedeni je napad naposljetku odgođen zbog lošega vremena.⁴³² Tek 12. studenoga krenulo se u izvršenje zadatka, ali uz samo djelomičan uspjeh zbog loše suradnje snaga brigada „Rama“ i „Stjepan Radić“.⁴³³ Armija BiH neuspješno je pokušala napasti Stublić, a HVO je topništvom djelovao prema Vrsima gdje je uočeno grupiranje snaga Armije BiH.⁴³⁴ Tih su dana na bojišnicu pristigla 182 vojnika iz 11. domobranske pukovnije iz Vinkovaca, koji su trebali biti stacionirani u gradu i Uzričju, a njihovo oruđe smješteno je na Mačkovcu.⁴³⁵ Također, 5. studenoga stigla je 5. domobranska pukovnija iz Osijeka s oko 320 ljudi.⁴³⁶ U ovome razdoblju Armija BiH pokušavala je ostvariti napredak u gradu te je djelovala po položajima HVO-a kod zgrade pošte i policije, a na zgradu „Radija Uskoplje“ sa Zvizda je izvela topnički napad. Nadalje, neuspješno su nastojali ovladati bunkerima na području Partizanskoga groblja te su djelovali na komunikaciji Paloč – Košute.⁴³⁷

Pad Vareša loše je utjecao na moral vojnika HVO-a na području Uskoplja te su mnogi negodovali zbog toga što se još nije krenulo u ozbiljniji napad za povrat izgubljenih

---

⁴³⁰ SP: Unija RBiH, HR HB, ZP SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4666/93 od 1.11.1993.; SP: Unija RBiH, HR HB, GS HVO, IZM Čitluk, Uput na teren – zapovijed, ur. br. 02-2/1-09-3251/93 od 1.11.1993.

⁴³¹ ICTY: UR BiH, HR HB, HVO, ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Zapovijed za napad, br. 01/4678 od 2.11.1993

⁴³² SP: Unija RBiH, HR HB, ZP SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4701/93 od 4.11.1993.

⁴³³ SP: HR HB, HVO, brigada „Rama“, SIS, Izvješće o bojnim djelovanjima na dan 12.11.1993. u rejonu C. Vrh, str. pov. br. 03-02-110/93 od 13.11.1993.

⁴³⁴ SP: Unija RBiH, HR HB, HVO, ZP SzH, IZM Prozor, Redovno borbeno izvješće, str. pov. br. 01-4722/93 od 4.11.1993.

⁴³⁵ SP: RBiH, HZ HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvanredno izvješće, str. pov. br. 1-5/1-351/93 od 5.11.1993.

⁴³⁶ SP: HR HB, HVO, Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, Tomislavgrad, Obavijest o dolasku, str. pov. br. 02-3478 od 5.11.1993.

⁴³⁷ SP: HR HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Izvješće službe za PD za dan 10. studeni 1993., interni br. 4061 od 10.11.1993.; SP: Unija RBiH, HR HB, GS HVO, VOS, Čitluk, Obavještajno izvješće br. 376/93, str. pov. br. 02-2/1-03-714/93 od 11.11.1993.

položaja.⁴³⁸ Vrhovništvo Republike Hrvatske također je poticalo taj potez te je predsjednik Tuđman na sastanku s vojnim čelnicima 2. rujna te 22. listopada isticao kako je najvažnije ovladati Gornjim Vakufom i Bugojnom jer je to „od strateškog interesa za Hrvatsku“. Naime, smatrao je kako bi definitivnim gubitkom toga područja bila poljuljana i južnohrvatska bojišnica.⁴³⁹ Na sastanku s predstavnicima Herceg Bosne u Splitu 5. studenoga generali Tole i Praljak konstatirali su da ofenziva Armije BiH nije uspjela te su predsjedniku predložili upućivanje pomoći HV-a kako bi se izveo brzi napad prema Gornjem Vakufu.⁴⁴⁰ Tuđman je također smatrao da je primarno izvršiti spoj Gornjega Vakufa i hrvatskih enklava na području srednje Bosne, za što HVO u tom trenutku nije imao dovoljno snaga te se navodno pripremalo slanje dodatnoga ljudstva za ispomoć.⁴⁴¹ U skladu s naredbom Glavnoga stožera HVO-a 8. studenoga ZP Tomislavgrad uputilo je zapovijed za otpočinjanje napadnih djelovanja protiv Armije BiH, s naglaskom na pravac Uskoplje – Sebešić – Novi Travnik.⁴⁴²

7.2. PLAN I PROVEDBA OPERACIJE „BUNA“

Zapovjednik Glavnoga stožera HVO-a general Ante Roso izdao je 9. studenoga zapovijed za operaciju oslobađanja širega područja Gornjega Vakufa, čime bi se stvorili uvjeti za nastavak djelovanja prema Novome Travniku i Vitezu te u kasnijoj fazi i Bugojnu. Za provedbu ovoga zadatka osnovana je OG „Buna“ koju su činile brigade „Kralj Tomislav“, „Rama“, „Stjepan Radić“ i „Ante Starčević“, postrojbe posebne namjene, Domobranska pukovnija te snage ojačanja i potpore, a operaciju je vodio general Žarko Tole s izdvojenoga zapovjednoga mjesta (IZM) u Pidrišu. Ciljeve je trebalo realizirati u 3 do 5 dana, a postrojbe su 10. studenoga trebale biti u pripravnosti.⁴⁴³ Međutim, pripreme su se oduljile te je general Tole tek 13. studenoga izdao zapovijed za napad. Glavni pravac trebao se kretati crtom Sarajvilić – Baba – kota 992, a na njemu su bile angažirane pukovnija „Bruno Bušić“ i postrojba „Ludvig Pavlović“ kao prvi te dio posuške brigade i vod tenkovske satnije kao drugi

---

⁴³⁸ HMDCDR, HVO, MINOB, PU MO: Unija RBiH, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Odjel obrane – PD odjel, Izvješće, bez broja od 4.11.1993.

⁴³⁹ ICTY: Zapisnik s 20. sjednice VONS-a, u Zagrebu, 2.9.1993. str. 21; ICTY: Zapisnik s razgovora Franje Tuđmana s Ministarstvom obrane, u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu, 22.10.1993., str. 55.

⁴⁴⁰ ICTY: Zapisnik sa sastanka Tuđmana s predstavnicima Herceg-Bosne u Splitu, 5.11.1993., str. 50-55, 68-71.

⁴⁴¹ ICTY: Zapisnik s razgovora Franje Tuđmana s Ministarstvom obrane RH, u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu, 6.11.1993., str. 2, 7, 9-11, 23-24.

⁴⁴² SP: Unija RBiH, HZ HB, HVO, Zapovjedništvo OZ SzH, ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Zapovijed za napadna djelovanja, str. pov. br. 01-4769/93 od 8.11.1993.

⁴⁴³ ICTY: Unija RBiH, HR HB, GS HVO, IZM Čitluk, Zapovijed za operaciju op. br. 1, str. pov. ur. br. 02-2/1-01-3377/93 od 9.11.1993.

ešalon, a pravcem je zapovijedao brigadir Ivan Kapular. Navedene su snage trebale ovladati područjem Jagodnjaka te se uvezati sa snagama iz smjera Alibegove grude. Pomoćni pravac napada išao je crtom Ždrimci – kota 1104 Kik – kota 1103 Alibegova gruda te su ga činile 2. lakojurišna bojna Vojne policije, postrojba iz sastava 7. gardijske brigade i vod tenkovske satnije, a zapovijedao je pukovnik Željko Šiljeg. Ova je skupina trebala s područja Rašća preko Ciganskih livada ovladati Strmicom te također zauzeti Oštri vrat.⁴⁴⁴

Prvoga dana operacije trebao je biti izveden napad na Rajce, ali nije uspio, isprva zato što pripadnici pukovnije „Bruno Bušić“ nisu stigli pravovremeno izvršiti potrebne pripreme za pokret, a potom i zbog kašnjenja postrojbe „Garavi“ te kvara na radio vezi.⁴⁴⁵ U dopuni zapovijedi za napad 15. studenoga specificirani su zadaci nakon što su uspješno zauzeti Oštri vrh na sjeveroistočnom te kota 798 i Površje na jugozapadnom dijelu bojišnice.⁴⁴⁶ Pukovnja „Bruno Bušić“ time je prebačena na područje Galečice gdje je trebala odraditi napad na pravcu Šugine bare – Šarića staje, u čemu su sudjelovali i dijelovi 5. gardijske brigade na desnom te brigada „Petar Krešimir IV.“ na lijevome krilu. Šuginim su barama ovladali 16. studenoga, a idući su dan ušli u Šarića staje, gdje su se hrvatske snage uklinile te odmah i povukle na početne položaje kako ih Armija BiH ne bi okružila.⁴⁴⁷ Osvojeni položaji na Oštrome vrhu izgubljeni su 16. studenoga.⁴⁴⁸

Nakon prva dva dana borbi zaključeno je da je Armija BiH pokazala „sposobnost dobre organizacije i prilagodbe“ jer je nastojala u noćnim satima vratiti položaje koje je HVO zaposjeo tokom dana. Topništvo muslimanskih snaga bilo je znatno slabije od hrvatskoga, ali su imali prevagu u brojnosti ljudstva te, iako su trpjeli dosta gubitaka, nisu to oglašavali nastojeći održati moral na visokoj razini. U nastavku napada snage HVO-a trebale su ovladati Rimčevim gajem i Alipašića brijegom, Rastić kosom i Vranjačom te Relejem i ponovo Oštrim vrhom.⁴⁴⁹ U borbama 18. studenoga HVO je napredovao na jugozapadnom dijelu bojišnice uspostavivši crtu obrane na liniji kota 798 Šarići – Površje – podnožje Kosirače – izvor Brezumila te je djelovao u pravcu Vrsa i Šuginih bara, a „Garavi“ su ostvarili pomak na crti između Rimčevoga gaja i Rastića kose prema Vranjači. Naznačeno je kako Armiji BiH

---

⁴⁴⁴ SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Zapovijed za napad, bez broja, od 13.11.1993.

⁴⁴⁵ SP: HR HB, HVO, SIS, OG Rama, Informacija, br. 02-4/2-7-83/93 od 14.11.1993.; SP: HR HB, HVO, SIS, OG Rama, IZM Pidriš, Službena bilješka, str. pov. br. 02-4/2-7-97/93 od 15.11.1993.

⁴⁴⁶ SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, OG Buna, Pidriš, Nadopuna bojeve zapovijedi za napad, str. pov. br. 04-13 od 15.11.1993.

⁴⁴⁷ SP: HR HB, HVO, SIS, OG Rama, Službena bilješka, str. pov. br. 02-4/2-7-121/93 od 24.11.1993.

⁴⁴⁸ SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, OG Buna, Pidriš, Zapovijed, pov. br. 01/1 od 16.11.1993.

⁴⁴⁹ SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, OG Buna, Pidriš, Bojeva zapovijed za napad za nadnevak 17. studenog 1993., str. pov. br. 01/4 od 16.11.1993.

„utvrđeni položaji omogućavaju da dugo i žilavo drži crte obrane“, što je usporavalo napredovanje HVO-a.⁴⁵⁰

Nadalje, 21. studenoga snagama HVO-a zapovjeden je napad u dolini Vrbasa, pri čemu su na desnoj obali trebale zauzeti dominantne vrhunce Škarinu glavu, Berač i Kršicu te također kote na lijevoj obali.⁴⁵¹ Djelujući iz pravca Ždrimaca bilo je potrebno ovladati podnožjem Vranjače, zatim staviti pod kontrolu područje Rimčevoga gaja te nastaviti prema Vrsima. Također, planiralo se osvajanje Ciganskih livada te napad na Krč i Strmicu.⁴⁵² Ipak, napad nije polučio uspjeh zbog lošega vremena i nekonsolidiranosti postrojbi te nije bilo moguće zadržati dostignute crte prema Vrsima i Ciganskim livadama. Armija BiH uvođila je dodatne snage iz smjera Ždrimci – Vrse odgovarajući na napade HVO-a prema Vranjači, Bakinom docu i Vrsima.⁴⁵³ Za 22. studenoga određen je napad na pravcu Rimčev gaj – Vranjača.⁴⁵⁴ Međutim, snage Armije BiH pružile su jak otpor te HVO nije ostvario pomak.⁴⁵⁵ Isti je dan zbog pogoršanja vremenskih uvjeta HVO-u naređen prelazak u aktivnu obranu te utvrđivanje na dostignutim crtama.⁴⁵⁶

Idućih je dana bilo potrebno izvršiti smjenu ljudstva iz sastava pukovnije „Bruno Bušić“, postrojbe „Ludvig Pavlović“ i 4. brigade iz Ljubuškoga, a loše je vrijeme i dalje onemogućavalo djelovanje.⁴⁵⁷ Naposljetku je 26. studenoga OG „Buna“ rasformirana.⁴⁵⁸ Sumirajući rezultate operacije, ne može se reći da je HVO u potpunosti realizirao zadatke jer nije ovladao ključnim točkama na području Gornjega Vakufa, što je za predsjednika Tuđmana bio „i politički i vojnički neuspjeh“.⁴⁵⁹ Također, zbog manjka ljudstva nije se moglo produžiti ofenzivu prema srednjoj Bosni.⁴⁶⁰ Ipak, krajnji rezultat nije bio tako loš jer je HVO na

---

⁴⁵⁰ SP: Unija RBiH, HR HB, HVO, GS HVO, Posušje, Operativni stožer, Sumarno izvješće za dan 18.11.1993., bez broja, od 18.11.1993.

⁴⁵¹ SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, OG Buna, Pidriš, Bojeva zapovijed za napad, str. pov. br. 01/62 od 19.11.1993.

⁴⁵² SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, OG Buna, Pidriš, Bojeva zapovijed za napad za nadnevak 19. studenog 1993., str. pov. br. 01/86 od 20.11.1993.

⁴⁵³ SP: GS HVO, Posušje, Operativno središte, Sumarno izvješće za dne 21.11.1993., str. pov. ur. br. 02-2/1-02-07/93 od 22.11.1993.

⁴⁵⁴ SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, OG Buna, Pidriš, Zapovijed, pov. br. 01/100 od 21.11.1993.

⁴⁵⁵ SP: GS HVO, Posušje, Operativno središte, Sumarno izvješće za dne 22.11.1993., str. pov. br. 02-2/1-02-11/93 od 22.11.1993.

⁴⁵⁶ SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, OG Buna, Pidriš, Uređenje crte obrane, pov. 01/126 od 22.11.1993.

⁴⁵⁷ SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, OG Buna, Pidriš, Sumarno dnevno izvješće, str. pov. br. 04-155/93 od 24.11.1993.; SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, OG Buna, Pidriš, Dnevno jutarnje izvješće za 24./25.11.1993., str. pov. br. 04-157 od 25.11.1993.

⁴⁵⁸ SP: Unija RBiH, HR HB, GS HVO, IZM Posušje, Operativno izvješće o stanju na bojišnicama na dan 26./27.11.1993., str. pov. br. 02-2/1-02-025/93 od 26.11.1993.

⁴⁵⁹ ICTY: Zapisnik s razgovora Franje Tuđmana s Gojkom Šuškom i Jankom Bobetkom, u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu, 23.11.1993., str. 6-7.

⁴⁶⁰ SP: HR HB, Ministarstvo obrane, GS HVO, Posušje, Zaključci iz prosudbe snaga MOS-a i HVO, str. pov. ur.

uskopaljskom bojištu uspio vezati dio snaga Armije BiH i tako s druge strane smanjiti pritisak na srednju Bosnu.⁴⁶¹

8. ZAVRŠNA FAZA RATA NA USKOPALJSKOME BOJIŠTU

Početak prosinca 1993. u ZP Tomislavgrad pristupili su reorganiziranju postrojbi i uređivanju novih pojaseva odgovornosti na uskopaljsko-ramskoj bojišnici. Da bi se poboljšali postojeći položaji, odlučeno je da će se „planirati i izvoditi napadne akcije manjeg obujma“, posebno izviđačko-diverzantske akcije s ciljem nanošenja gubitaka protivniku.⁴⁶² U prvoj polovici mjeseca djelovalo je uglavnom pješачko naoružanje, a Armija BiH povremeno je pokušavala ostvariti pomake na crti, primjerice na području Stublić – Mačkovac, što je HVO odbijao.⁴⁶³ Također, snage HVO-a bile su na oprezu zbog potencijalnih napada diverzantskih grupa Armije BiH, osobito na području Crnoga vrha, ali i na drugim dijelovima.⁴⁶⁴

Potom je ujutro 22. prosinca Armija BiH prekršila primirje i izvela iznenadni napad na području Ždrimaca i Dobrošina, na pravcima Moščani – Površje, Vranjača – Rastića kosa, Podlisje – Seoci – Dobrošin te Podlisje – Vidak. Crte HVO probijene su na područjima Seoca, Vidaka, Vranjače, Vedrina, Rastića kose i Kršice te su idućeg dana 1. bojna pukovnije „Bruno Bušić“ i vod brigade „Rama“ trebali vratiti Vedrine, a satnija 7. gardijske brigade položaje na Rastića kosi, Vranjači i Vidaku.⁴⁶⁵ HVO je pretrpio znatne ljudske gubitke te je bilo potrebno svježe ljudstvo kako bi se ojačala nova crta obrane.⁴⁶⁶ Taj se dan prema Hrvatskoj vraćao humanitarni konvoj „Bijeli put za Novu Bilu i Bosnu Srebrnu“ te je kod Bistrice napadnut od strane Armije BiH, pri čemu je ubijen vozač Ante Vlajić te je još nekoliko osoba ranjeno.⁴⁶⁷ U nastavku borbi Armija BiH granatirala je Podgrađe te izvela neuspješni napad na Površje i

---

br. 02-2/1-01-3436/93 od 24.11.1993.

⁴⁶¹ ICTY: BiH, HR HB, Ministarstvo obrane, GS HVO, Mostar, Izvješće o radu za srpanj – prosinac 1993., pov. ur. br. 02-10-02-94-05 od 11.4.1994.; MARIJAN, *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.*, 414.

⁴⁶² SP: HR HB, HVO, ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Organizacija izvođenja aktivne obrane – zapovijed, str. pov. br. 01/5251 od 4.12.1993.

⁴⁶³ SP: HR HB, HVO, GS HVO, Posušje, Dopuna sumarnog izvješća o stanju na bojišnici za dan 4.12.1993., str. pov. ur. br. 02-2/1-02-48/93 od 5.12.1993.

⁴⁶⁴ SP: HR HB, HVO, ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Mjere opreza zbog mogućnosti djelovanja DG MOS-a – zapovijed, str. pov. br. 01/5497 od 10.12.1993.

⁴⁶⁵ SP: HR HB, ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Bojeva zapovijed, str. pov. br. 01-5798/93 od 22.12.1993.; SP: HR HB, HVO, Podcentar SIS-a Rama, Prozor, Dnevno izvješće stanja sigurnosti u zoni odgovornosti podcentra SIS-a Rama za dan 21./22.12.1993., str. pov. br. 02-4/2-7-205/93 od 22.12.1993.

⁴⁶⁶ SP: HR HB, HVO, Podcentar SIS-a Rama, Prozor, Izvanredno izvješće vezano za borbena djelovanja na Uskopaljskoj bojišnici tijekom dana, str. pov. br. 02-4/2-7-206/93 od 22.12.1993.

⁴⁶⁷ LUČIĆ, *Od vila ilirskih do Bijeloga puta*, 310.

Mošćane, a pukovnija „Bruno Bušić“ 23. prosinca zauzela je Vedrine i napredovala prema Seocu te su snage HVO-a također zaposjele položaje na Vidaku.⁴⁶⁸ Međutim, idućega dana Armija BiH uspostavila je kontrolu nad Seocem, Lučicom i Vedrinama te je prodrla nadomak Dobrošina, a očekivao se nastavak muslimanskoga napada prema Čanju, Vidaku i Dobrošinu, s ciljem ovladavanja komunikacijom Voljevac – Gornji Vakuf i ugrožavanja crte od Ždrimaca prema Crnom vrhu.⁴⁶⁹ HVO je i dalje imao problema s prikupljanjem ljudstva, tako da su crtu Kicelj – Čeljine te položaje na Oglavcima i Brenovcu držali ročnici.⁴⁷⁰ Krajem prosinca na bojište je upućena bojna 175. brigade HV-a sastavljena od osoba iz BiH koji su boravili u Republici Hrvatskoj.⁴⁷¹ Postrojba iz sastava 7. gardijske brigade uz potporu tenkova i minobacača neuspješno je 27. prosinca izvršila napad na Vedrine.⁴⁷² U novom su pokušaju sljedećega dana nakratko zauzeli spomenuto uzvišenje, ali nakon što je pala noć Armija BiH izvela je protuudar te su se hrvatske snage morale povući s dostignutih položaja.⁴⁷³

Početakom 1994. prema navodima zapovjednika ZP Tomislavgrad crte HVO-a na uskopaljskoj bojišnici nisu bile dovoljno popunjene, a u nedostatku ljudstva dio položaja na gradskome području pokrivali su članovi zapovjedništva, inženjerije i veze. U prvoj polovici siječnja izvršena je smjena snaga te je umjesto postrojbe „Ludvig Pavlović“ uveden dio bojne „Matija Vlačić“, a dio 2. gardijske brigade HV-a zamijenio je pukovnicu „Bruno Bušić“.⁴⁷⁴ Nakon što je HVO izvijestio o intenzivnijim pokretima Armije BiH u Vrsima i na Alipašića brijegu, 5. siječnja snage Armije BiH pokušale su izvršiti prodor iz Vrsa preko Rimčeva gaja na Ždrimce, što je HVO odbio.⁴⁷⁵ U drugoj polovici mjeseca Armija BiH uvodila je nove snage iz Pajić Polja u Hrasnicu, utvrđivala se na Oraščiću kod Vedrina u smjeru Dobrošina te je djelovala na zgradu pošte i policije u gradu, kao i na Partizansko groblje i Glavicu.⁴⁷⁶

---

⁴⁶⁸ SP: HR HB, HVO, Ministarstvo obrane, GS HVO, Sumarno dnevno bojevo izvješće za dan 23.12.1993., ur. br. 02-2/1-01-3664/93 od 24.12.1993.

⁴⁶⁹ SP: Zapovjedništvo ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Borbena zapovijed, pov. 01/5862/93 od 25.12.1993.

⁴⁷⁰ SP: HR HB, Ministarstvo obrane, GS HVO, Mostar, str. pov. ur. br. 02-2/1-02-3693/93 od 25.12.1993.

⁴⁷¹ SP: HR HB, Ministarstvo obrane, GS HVO, Organizacijska zapovijed za prihvata, smještaj i razmještanje pješачke bojne 175. br., str. pov. ur. br. 02-2/1-01-3701/93 od 27.12.1993.

⁴⁷² SP: HR HB, Ministarstvo obrane, GS HVO, Mostar, Sumarno izvješće za dan 27.12.1993., str. pov. ur. br. 02-2/1-02-102/93 od 27.12.1993.

⁴⁷³ SP: HR HB, HVO, ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Dnevno bojevo izvješće sa stanjem u 19 sati, str. pov. br. 01/5949 od 28.12.1993.; SP: HR HB, Ministarstvo obrane, GS HVO, Mostar, Sumarno izvješće za dan 28.12.1993., str. pov. 02-2/1-02-106/93 od 28.12.1993.

⁴⁷⁴ SP: HR HB, HVO, ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Problem ljudstva na Uskopaljsko-ramskoj bojišnici sa stanjem 5.1.1994. u 20 sati, str. pov. br. 01-55/94 od 5.1.1994.; SP: HR HB, HVO, brigada „dr. Ante Starčević“, Uskoplje, Tjedno izvješće, pov. interni br. 4891 od 9.1.1994.

⁴⁷⁵ SP: HR HB, HVO, ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Redovito borbeno izvješće sa stanjem u 19 sati, str. pov. br. 01/31 od 3.1.1994.; SP: HR HB, HVO, ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, Dnevno bojevo izvješće stanje u 19 sati, str. pov. br. 01-54/94 od 5.1.1994.

⁴⁷⁶ SP: BiH, HR HB, Ministarstvo obrane, GS HVO, Mostar, Obavještajno izvješće br. 1/94, str. pov. ur. br. 02-10-04/02/94-04 od 15.1.1994.

Također, muslimanske su postrojbe provodile pripreme za odsudnu obranu dodatno se utvrđujući na crti Vedrine – Boljkovac – Kruševlje te na potezu od Podova do Rajaca, gdje su doveli pojačanja iz 307. i 305. bbr.⁴⁷⁷

HVO je započeo provedbu operacije „Tviggi-94“ kojom se nastojalo ovladati područjem uskopaljsko-ramske bojišnice te se potom uvezati s hrvatskim snagama u srednjoj Bosni.⁴⁷⁸ Borbe su počele 24. siječnja kad su Kažnjenička bojna, postrojba „Ludvig Pavlović“ i bojna 175. brigade zauzeli Vedrine, Seoce, Škarinu glavu te područje Zavišća.⁴⁷⁹ Napad HVO-a nastavljen je 28. siječnja te je dio Kažnjeničke bojne djelovao iz Škarine glave prema koti Berač, a postrojba „Ludvig Pavlović“ iz smjera Zavišća prema Boljkovcu. Na području Berača stiglo se nadomak prvih rovova Armije BiH, a snage na drugome pravcu povukle su se suočene s jakim otporom te ovoga dana nije ostvaren pomak.⁴⁸⁰ Akcija je obnovljena u veljači kada je HVO zauzeo Ciganske livade.⁴⁸¹ Međutim, potpisivanje Washingtonskoga sporazuma i okončanje hrvatsko-muslimanskoga rata zaustavilo je daljnji tijek operacije.⁴⁸²

9. ZAKLJUČAK

Područje Gornjega Vakufa-Uskoplja tijekom 1993. bilo je poprište teških sukoba HVO-a i Armije BiH. Raščlambom borbi u siječnju 1993. koje su označile početak pravoga hrvatsko-muslimanskoga rata, vidljivo je da se Armija BiH dulje vrijeme utvrđivala i dovodila pojačanja, prije svega ljudstvo iz Jajca, što su bili jasni pokazatelji priprema za sukob. Ipak, čini se da je početak borbi posljedica nagomilanih nesuglasica i rasta napetosti. Dokumenti pokazuju kako Armija BiH tada još nije okončala pripreme za opći rat s hrvatskom stranom, a HVO, koji je prvotno nastojao izbjeći sukob, u kratkome je roku zauzeo sve važne točke na području općine, osim samoga grada Gornjega Vakufa. Pokazat će se da odustajanje od već gotovo ostvarene vojne pobjede i povlačenje na početne položaje nije bio mudar potez za hrvatsku stranu jer je Armija BiH u trenutcima zatišja stvorila povoljne preduvjete za kontrolu

---

⁴⁷⁷ SP: Unija RBiH, HR HB, HVO, ZP Tomislavgrad, IZM Prozor, VOS, Obavještajno izvješće br. 1/1901, str. pov. br. 04-230/94 od 19.1.1994.

⁴⁷⁸ MARIJAN, *Domovinski rat*, 305.

⁴⁷⁹ SP: BiH, HR HB, Ministarstvo obrane, GS HVO, Mostar, Obavještajno izvješće br. 12/94, str. pov. ur. br. 02-10-04/02/94-51 od 24.1.1994.; SP: HR HB, Ministarstvo obrane, SIS, Podcentar SIS-a Rama, Prozor, Informacija "A" br. 41, str. pov. ur. br. 02-4/2-7-122/94 od 26.1.1994.

⁴⁸⁰ SP: HR HB, Ministarstvo obrane, SIS, Podcentar SIS-a Rama, Prozor, Informacija "A" br. 45, str. pov. ur. br. 02-4/2-7-138/94 od 28.1.1994.

⁴⁸¹ SP: BiH, HR HB, Ministarstvo obrane, GS HVO, Posušje, Tjedna raščlamba za period 11.-18.2.1994., str. pov. ur. br. 02-10-04/02/94-149 od 18.2.1994.

⁴⁸² MARIJAN, *Domovinski rat*, 306-307.

područja Gornjega Vakufa. Vojnici HVO-a stoga su morali ponovo ratovati za predjele koje su već jednom zauzeli pa bez borbe izgubili. Međutim, okretanje pregovorima i prihvaćanje međunarodnih planova dokazuje i da hrvatski predstavnici nisu planirali rat s muslimanskom stranom. S druge strane, muslimanski predstavnici preferirali su ratnu, a ne pregovaračku opciju. U srpnju 1993. kada je Armija BiH napala Bugojno i Gornji Vakuf, HVO se suočio s teškim stanjem u vlastitim redovima, koje se očitovalo u konstantnom nedostatku ljudstva i slabom borbenom moralu. Unatoč svemu, hrvatske su snage uspjele izdržati napade te, iako je dio teritorija izgubljen, zadržati kontrolu nad preostalim uskopaljskim područjem. Nakon neuspjeha operacije „Neretva 93“ i kraćega razdoblja borbi smanjenog intenziteta, HVO je u studenome 1993. započeo provedbu operacije „Buna“ s ciljem ovladavanja širim područjem Gornjega Vakufa-Uskoplja te stvaranja preduvjeta za nastavak prodora prema hrvatskim srednjobosanskim enklavama. Rezultati nisu bili zadovoljavajući, što se pripisalo nedostatku snaga za izvođenje napadnih djelovanja i lošim vremenskim uvjetima. Cilj se još jednom pokušao ostvariti operacijom „Tviggi-94“, ali je Washingtonski sporazum zaustavio napredovanje HVO-a.

Jedna je od glavnih točaka prijepora između hrvatske i muslimanske strane sudjelovanje pripadnika HV-a u ratu Armije BiH i HVO-a. Od ratnih godina do danas u muslimanskom/bošnjačkom narativu optužuje se Republiku Hrvatsku za agresiju na BiH, što se argumentira nepouzdanim ili neistinitim podacima o prisutnosti postrojbi HV-a na ratištu u BiH. Što se tiče uskopaljskoga bojišta, u radu je na temelju dokumenta vidljivo kako su značajnije skupine dobrovoljaca iz Hrvatske pristigle tek u srpnju 1993. te da se i kasnije radilo o relativno malim grupama koje su uglavnom pomagale HVO-u držati crtu, suzbiti napade Armije BiH ili vratiti izgubljene kote. Da to nisu bile snage s kojima se ide u agresiju, svjedoči i činjenica da sve do kraja 1993. hrvatske snage nisu imale dovoljno ljudstva za kvalitetnu popunu crte obrane, čak ni uz pridodane vojnike, a neuspjeh operacije „Buna“ dokazuje da ni napadna moć spomenutih snaga nije bila na razini potrebnoj za ostvarenje radikalnijih promjena na bojišnici. Također, dobrovoljački je angažman pripadnika HV-a bio potaknut i činjenicom da su mnogi od njih potjecali iz BiH, kao i svjesnošću o jedinstvenosti hrvatskoga i bosansko-hercegovačkoga ratišta, odnosno pretpostavkom kako bi se eventualna destabilizacija uskopaljskoga bojišta mogla negativno odraziti na obrambene napore s druge strane granice. Primjer hrvatsko-muslimanskoga rata u Gornjem Vakufu-Uskoplju također pokazuje svu kompleksnost i dubinu neslaganja tih dviju strana oko prošle, ali i sadašnje i buduće perspektive države Bosne i Hercegovine.

10. BIBLIOGRAFIJA

· IZVORI:

Baza podataka Međunarodnoga kaznenoga suda za bivšu Jugoslaviju u Haagu (ICTY).

Baza podataka generala Slobodana Praljka.

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (HMDCDR).

· KNJIGE I ČLANCI:

BELJO, Mijo. „Sukobi Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskoga vijeća obrane u Gornjem Vakufu tijekom 1992. godine“. *Časopis za suvremenu povijest* 48 (2016.), br. 2: 389-410.

BELJO, Mijo. „Zamisao i priprema operacije Armije BiH Neretva 93“. *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira* 19 (2016.), br. 38: 13-30.

BORAS, Franjo. *Kako je umirala Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina*. Mostar: Slobodan Praljak, 2002.

HODŽIĆ, Šefko. *Otpečaćeni koverat*. Sarajevo: DES, 2000.

LUČIĆ, Ivo. *Od vila ilirskih do Bijeloga puta: stranputicama bosanske i hercegovačke povijesti*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Hrvatska liječnička komora, 2018.

MARIJAN, Davor. *Domovinski rat*. Zagreb: Despot Infinitus, Hrvatski institut za povijest, 2016.

MARIJAN, Davor. *Rat Hrvata i Muslimana u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018.

MUŠINBEGOVIĆ, Hasib. *Boj odbrana Bugojna 1993*. Sarajevo: Biljeg, 2011.

OWEN, David. *Balkanska odiseja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatski institut za povijest, 1998.

PRLIĆ, Jadranko. *Prilozi za povijest Hrvatske Republike Herceg-Bosne*. Tom II i III. Mostar – Zagreb: Hrvatski dokumentacijski centar Domovinskog rata u BiH, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2017.

RAMIĆ, Edin; ZEC, Fuad. *Gornji Vakuf grad heroj: ratna hronika april 1992. – juli 1993.* Gornji Vakuf: Organizacija porodica šehida i poginulih boraca Gornji Vakuf, Organizacija ratnih vojnih invalida Gornji Vakuf, 2016.

SHRADER, Charles R. *Muslimansko-hrvatski građanski rat u srednjoj Bosni: vojna povijest 1992. – 1994.* Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga, 2004.

Stanovništvo Bosne i Hercegovine: narodnosni sastav po naseljima. Zagreb: Državni zavod za statistiku, 1995.

TUĐMAN, Miroslav. *Bosna i Hercegovina u raljama zapadne demokracije: korespondencija predsjednika dr. Franje Tuđmana i dokumenti o Bosni i Hercegovini 1990. – 1995.* Zagreb: Despot Infinitus, 2013.

TUĐMAN, Miroslav. *Druga strana Rubikona – Politička strategija Alije Izetbegovića.* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2017.

ZEKOTIĆ, Šahbaz. „Gornji Vakuf 1993. godine“. U: *Ratna 1993. godina – Džehenem u srednjoj Bosni: zbornik radova sa okruglog stola održanog 11. aprila 2011. godine u Travniku*, ur. Senid Gerin. Travnik: Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, 2011., str. 115-135.